

Kroniek Publiek

Handvaten voor culturele spelers die willen werken aan, met en voor een meerstemmig publiek

Introductie

Welkom in het speelveld van Kroniek Publiek

Door Lara Staal

De relatie tussen kunst, cultuur en het publiek is altijd in beweging. Sinds de jaren 50 hebben de kunsten zich als onafhankelijk veld kunnen ontwikkelen. Met de professionalisering ervan kwam de behoefte om kunst te onderscheiden van cultuur, en experts de kwaliteit te laten bewaken. De autonomie van de kunsten wordt zo beschermd, maar isoleert haar tegelijkertijd van de samenleving. Zo zijn er met de tijd steeds meer drempels ontstaan: niet iedereen vindt de weg naar kunst en cultuur, terwijl toegang ertoe een **basisrecht** is.

Ook organisaties, kunstenaars en instituten evolueren in hun denken over 'het publiek'. Het gaat niet langer uitsluitend om een zo groot en divers mogelijk publiek: de interesse groeit in **wie het publiek is**, en er wordt gezocht naar tweerichtingsverkeer. Het idee van de kunstenaar als genie, waarbij het publiek zelf hun weg naar het werk moet vinden, maakt plaats voor kunst en cultuur die midden in de samenleving staat.

De zoektocht naar nieuwe publieken en meer diepgaande uitwisseling gaat soms gepaard met uiteenlopende **fRICTIES EN SPANNINGSVELDEN**. Geen enkele instelling, organisatie of maker is hetzelfde, net als het publiek. Afhankelijk van je gebouw, plek in de stad of platteland, de context en vormtaal die het werk of de organisatie geeft, ontstaan er verschillende manieren van toegang. Iedere artistieke praktijk spreekt zo verschillende mensen aan.

Sinds 2023 voert Kunstenpunt hierover gesprekken met het veld. Na veertig interviews met uiteenlopende instellingen, zes artikels, en vier live uitwisselingen in januari 2024 met een groep van publiekswerkers, kunstenaars en programmatoren,

---

creëerde ze een rijke verzameling aan reflectie over onze **verschuivende verhouding tot het publiek**.

Op basis van al dit rijke materiaal destilleerde Kunstenpunt een tool die elke kunstenaar, kunstwerker en organisatie kan gebruiken om de relatie met publiek te herdenken. De tool bestaat uit zestig **bouwstenen**: strategieën die ieders praktijk kunnen ondersteunen in het verder openbreken naar het publiek. Aan iedere bouwsteen hangen praktijkvoorbeelden en een lijst van drijvende principes in het ontwikkelen van een relatie met publiek, alsook mogelijke drempels.

De samenleving is te complex, en kunst- en cultuurpraktijken en hun publiek zijn te verschillend om dit in eenduidige methodieken te gieten. Daarom ontwierp Kunstenpunt een soort speelveld waar je vrij van steen naar steen kunt bewegen, afhankelijk van de eigen noden, vragen en interesses. Met de bouwstenen en voorbeelden mikken we niet op volledigheid, het wil vooral **inspireren**.

Inhoudsopgave

Introductie	2
Inhoudsopgave	4
Bouwstenen	8
1. Blik achter de schermen	8
2. Plaatsmaken voor initiatieven van onderuit	8
3. De wijk leren kennen	9
4. Observeren van gebruik	10
5. Ander publiek vraagt andere communicatie	11
6. Andere presentatievormen	12
7. Cross-sectoraal als kans om kunst bij andere publieken te brengen	13
8. Informeer je publiek over je zoektocht	14
9. Langdurig aanwezig zijn	15
10. Inspraak bij publieksbemiddeling	16
11. Prijsdifferentiatie	17
12. Omgaan met fricties als open huis	18
13. Ruimte voor spontane ontmoetingen	19
14. Werken met thema's	20
15. Inspraak organiseren	20
16. Wie is mijn publiek vandaag?	21
17. Bemiddeling op maat	22
18. Co-programmeren	23
19. Laagdrempelige publieke programma's	24
20. <i>Trigger warnings</i>	25
21. Buddysysteem	26
22. Inclusief taalgebruik	27
23. Voorbij doelgroepdenken	28
24. Gesloten evenementen	29
25. Wegwijs maken	30
26. Ruimtes met rust en stilte	31
27. Audiodescriptie	32

---

28. Bevraag de noden van je publiek	33
29. Zaalhuur en ruimte delen zijn niet tegengesteld	34
30. Civiel engagement	35
31. <i>Relaxed performances</i>	36
32. Werken met tussenpersonen	37
33. Negotieer artistieke en sociale functies	38
34. Luister zonder agenda	39
35. <i>Storytelling</i>	40
36. Klankbord	40
37. In kaart brengen wat er al gebeurt	41
38. Representativiteit en rolmodellen	42
39. Maak de verplaatsing	43
40. Werken aan wederkerige relaties	44
41. Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis	45
42. Samen eten	45
43. Intern gedragen visie op publiek	46
44. Bijdragen aan kunst in het leerplichtonderwijs	47
45. Symbolische drempels leren zien en wegwerken	49
46. Andere rol voor publiek	50
47. Creëer gespreksruimte voor dissensus	50
48. <i>Safe(r) and brave(r) spaces</i>	51
49. Exploreren van de digitale ruimte en zijn bewoners	53
50. Datagedreven publieksontwikkeling	55
51. Publiek actief betrekken via artistieke co-creatie	56
52. Presenteren buiten de muren	57
53. Herdenk de relatie tussen artistieke en publieke teams	58
54. Werken met vrijwilligers	60
55. Voeltoer	60
56. Toeleden naar bestaand aanbod, en het aanbod afstemmen op niet bereikte publiek	61
57. Makkelijke taal	63
Drempels	65
1. Omgaan met historiek	65

---

2. Publiek koestert bepaalde gebruiken	65
3. Duurzame impact is niet altijd kwantificeerbaar	65
4. Ethische vragen bij het werken met digitale tools	66
5. Wantrouwen tegenover het instituut	66
6. Nationale media zijn onervaren in het recenseren van niet-westerse verhalen	66
8. Duurzaam lokaal werken versus heersende productielogica	67
9. Fricities tussen verschillende publieken	67
10. Je gebouw werkt soms tegen	68
11. Hoe financiële drempels wegnemen en toch je rekening laten kloppen?	68
12. De marketinglogica werkt ook uitsluitend	68
13. Betutteling vanuit stereotyperend denken	68
14. Tokenism	69
Principes	70
1. The right to unsuccess	70
2. Alles, altijd, voor iedereen is een illusie	70
3. Neem de tijd	70
4. Nothing about us without us	70
5. Het is oké om keuzes te maken	70
6. Publiek is meer dan de mensen in je zaal	70
7. Er zijn limieten aan wat je kan doen	70
8. Kijk verder dan maatschappelijk kwetsbare groepen	71
9. Zet niet alles op voorhand vast	71
10. You win some you lose some	71
11. Erkennen machtspositie	71
12. Kennisdeling	71
13. Durf verwachtingen bijsturen	71
14. Soms is het proces zelf net heel belangrijk	72
15. Nieuwe publieken via een event kunnen maar moeten niet doorstromen	72
16. Publiek is een actieve component	72
Cases	73
1. Cultuurcafé Mechelen - Toegankelijk genieten van cultuur door samen te werken met de brede zorgsector	73

---

2. De Grote Post - Artistieke processen delen	74
3. Vuurwerk: festival op maat van bewoners, De Grote Post	75
4. Grassroots in het instituut, DE SINGEL	76
5. Lokaal Dendy als venster op het artistieke en het dagelijkse leven, NW Aalst	77
6. Theater Zuidplein Rotterdam: een theater van, door en voor bewoners	79
7. Young Panel, VIERNULVIER	82
9. De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer	84
13. Relaxed performance: Permit, oh permit my soul to rebel van circusgezelschap Side-Show	90
15. Voorstelling mee vormgegeven door publiek, Camping Sunset	93
16. Kwetsbaarheid en falen als toegang tot kunst, Ne Mosquito Pas	93
17. Radicaal van onderuit, Toestand	94
18. Programmeren in partnerschap, De Roma	96
19. Drempels wegwerken, Battersea Arts Centre London	97
20. Livestream, Cultuurconnect	98
21. Samenwerken rond communicatie, Kinderstreken	98
22. Ethische kwesties rond gebruik digitale media, Kasper Jordaens	99
23. Inspraak-denktank 'I have a dream', Zinnema	101
24. Participatief programmeren, De Curatoren, 30CC	102
25. Over inspraak: de Wijkjury van het TheaterFestival	104
26. Artistieke inhouden bemiddelen, artistieke vrijheid en publieksverbreding, hetpaleis	105
27. Het huis als ontmoetingsruimte, De Warande en Bibliotheek Permeke	106
28. Samenwerken, symbiotische partnerrelaties bij VIERNULVIER	108
29. Jongeren met kunst in contact brengen, Soundcast, Concertgebouw Brugge	109
30. Work-in-progress voor publiek, O. Lab Rotterdam	110
31. Muziek buiten de muren, walden festival	111
32. Werken met ervaringsdeskundigen, Art Inclusive (Lasso)	113
33. Werken met een charter, Kaaitheater	114
34. Wat Pokémonjagers ons leren, Middelheimmuseum	115
35. Abonnement voor meerdere huizen, Cubo Kortrijk	116
36. Een therapietuin voor en met bewoners, Woonzorgcentrum Parkhof	117

---

37. Kennismaken met cultuur voor nieuwkomers, ART FOR ALL - Globe Aroma	118
38. Pay what you can: Solidariteit onder bezoekers	119
39. Starten met luisteren, kleinVerhaal	121
40. Deelnemen dankzij buddies, Concertgebouw Brugge	123
41. Nieuwe omgevingen: de cross-sectorale kunstpraktijk van Ciel Grommen en Seasonal Neighbours	124
42. Audiobeschrijving, <i>The Isomo Project II</i> en <i>Gravity</i>	126
43. Het Ramadan Friendly-label, Kaaitheater (en Brussel)	127

Bouwstenen

1. Blik achter de schermen

Voor sommige mensen hangt er een mystieke sfeer rond kunst en cultuur die afschrikt. Een manier om dit te doorprikken, is door het publiek inzicht te geven in het **artistieke creatieproces**. Stel bijvoorbeeld je repetitieproces open, geef een inblik in de zaal, het depot of het decor, presenteer multimediale *making-ofs* of deel *bloopers* die tonen dat ook makers feilbaar zijn. Dat kan ontwapenend werken en de verbondenheid van je publiek met de gebrachte kunst versterken.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Laagdrempelige publieksprogramma's • Werken met vrijwilligers • Andere presentatievormen	<ul style="list-style-type: none"> • Delen van artistieke processen • Camping Sunset • Ne Mosquito Pas • O.lab
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Durf verwachtingen bijsturen	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut

2. Plaatsmaken voor initiatieven van onderuit

Initiatieven 'van onderuit' komen van **mensen buiten je eigen organisatie**. Sommige organisaties stellen bijvoorbeeld ruimtes beschikbaar voor jongeren die aangeven een repetitieruimte nodig te hebben, of gaan in op programmavoorstellen van buurtbewoners.

Ruimte geven aan initiatieven die ‘van onderuit groeien’ is een manier om mensen meer te **betrekken bij de werking van je huis**. Soms is de relatie met het artistieke profiel een criterium om daar al dan niet op in te gaan, soms gaat men in op initiatieven om elkaar beter te leren kennen.

Je kunt bijvoorbeeld af en toe een *open call* lanceren, waarbij je actief bepaalde voorstellen aanmoedigt en aangeeft wat je te bieden hebt. Door duidelijk en **proactief** te communiceren over wat je zoekt en aanbiedt, kun je mensen bereiken die nog niet bekend zijn met je huis en hen aansporen om initiatieven voor te stellen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met fricties als open huis • Niet geprogrammeerde ruimte • Publiek actief betrekken via artistieke co-creatie • De wijk leren kennen	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Grassroots</i> in het instituut • Netwerk Aalst • De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component • Erkennen van machtspositie • Zet niet alles op voorhand vast • Publiek is meer dan de mensen in je zaal	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • Duurzaam lokaal werken vs. heersende productielogica • Fricties bij andere presentatievormen

De Koer © Leontien Allemeersch

3. De wijk leren kennen

De ‘omgeving’ van je huis of organisatie bestaat uit culturele spelers en wijkbewoners, handelaars, natuur, architectuur, ... Die **veelzijdige omgeving** kan jouw werking inspireren; niet als eenmalige inspiratiebron, maar als een blijvende invloed.

De volgende vragen kunnen helpen om je omgeving beter te leren kennen:

- Welke organisaties en spelers zijn er actief in de buurt?
- Wat leeft er in de wijk?
- Wat zijn de verhalen die hier spelen?

KUNSTENPUNT

De verplaatsing maken naar gebeurtenissen in de buurt, in kaart brengen wat er al gebeurt en langdurig aanwezig zijn, zijn allemaal handelingen die je verankering in de omgeving kunnen bevorderen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Luisteren zonder agenda • Werken met tussenpersonen • Plaats maken voor initiatieven van onderuit • Ander publiek vraagt andere communicatie • Informeer je publiek over je zoektocht • Maak de verplaatsing • In kaart brengen wat er al gebeurt • Negotieer sociale en artistieke waarden • Ruimte voor spontane ontmoetingen • Presenteren buiten de muren • Langdurig aanwezig zijn	<ul style="list-style-type: none"> • De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer • Programmeren in partnerschap, De Roma • Starten met luisteren, kleinVerhaal
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Neem de tijd • Publiek is meer dan de mensen in je zaal	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam lokaal werken versus heersende productie logica

• Kijk verder dan maatschappelijk kwetsbare groepen	

4. Observeren van gebruik

Mensen kunnen zich op onverwachte manieren tot kunst verhouden. Ze ‘gebruiken’ kunst dus anders dan je had verwacht. Soms gaat het om toevallige verrassingen: toeschouwers die spontaan beginnen te dansen tijdens een zittende voorstelling bijvoorbeeld. Evenzeer neemt zulk verrassend gebruik een duurzamere vorm aan: zo zijn er hulpverleners die patiënten rondleiden in een zelfbedacht parcours in kunstencentra.

Observeer die **onvoorziene vormen van gebruik** en laat je erdoor inspireren. Waar stoppen joggers om op adem te komen? Waarom dansen mensen niet vaker tijdens je voorstellingen? Misschien leer je iets uit die momenten en kunnen daaruit onverwachte plannen ontstaan.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Luister zonder agenda • Bevraag de noden van je publiek • Werken aan wederkerige relaties • Klankbord • Wie is mijn publiek vandaag • Plaatsmaken voor initiatieven van onderuit	<ul style="list-style-type: none"> • Pokémonjagers
Principes	Drempels

<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Zet niet alles op voorhand vast • Publiek niet onderschatten • Publiek is een actieve component	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Fricities tussen verschillende publieken
--	---

5. Ander publiek vraagt andere communicatie

Ook communicatie kan radicaal vanuit het publiek starten. In plaats van je communicatie ‘te richten op’, kun je kiezen om te **communiceren ‘op maat van’**. Als de mensen die je wilt bereiken zich amper verbonden voelen met het professionele kunstcircuit, is een bericht op Instagram misschien niet de beste communicatievorm. Een heldere, niet al te hippe, poster in de lokale supermarkt spreekt die groep mogelijk meer aan.

Ook aan **lay-out** zijn er drempels verbonden: wat wervend is voor de ene, stoot de andere af. Dat kan gaan om symbolische drempels – de kans bestaat dat een multimediale website mensen met beperkte digitale geletterdheid afstoot, omdat ze zichzelf niet als mogelijk publiek zien – maar ook om concrete drempels: bepaalde kleurcontrasten of lettertypes zijn moeilijk leesbaar voor mensen met een visuele beperking.

Uiteraard is ook de **taal** zelf een aandachtspunt. In welke taal communiceer je bijvoorbeeld? En sta je er bij stil dat vakjargon niet door iedereen even goed begrepen wordt? Aarzel dus niet om je communicatie heterogeen te voeren: op vlak van taal, distributiekanaal, maar ook visuele stijl. Durf daarbij ook af te wijken van je huisstijl, want die spreekt niet elk publiek aan.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Inclusief taalgebruik • Makkelijke taal • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Storytelling • Cross-sectoraal als kans om kunst bij andere publieken te brengen	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe omgevingen, de cross-sectorale kunstpraktijk van Ciel Grommen en Seasonal Neighbours
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles voor iedereen is een illusie • Het is oké om keuzes te maken • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koester bepaalde gebruiken • Fricities tussen verschillende publieken

6. Andere presentatievormen

We houden vaak vast aan presentatievormen die vertrouwd aanvoelen voor *insiders*, maar intimiderend of onveilig overkomen bij nieuwe bezoekers. Denk maar aan voorstellingen in een donkere zaal waar iedereen stil moet zijn, concerten op statige podia of tentoonstellingen waarbij je van kunstwerk naar kunstwerk wandelt. Als je hier verandering brengt, trek je mogelijk andere publiek aan – of maak je het bestaande bezoekers comfortabeler.

Je kan bijvoorbeeld **experimenteren** met vroegere of latere aanvangstijden, voorstellingen in de publieke ruimte, compactere performances, concerten waar het publiek mee op het podium zit, wandelingen waarbij bezoekers met een koptelefoon in de stad lopen terwijl verhalen zich ontvouwen per locatie, *relaxed performances* of interactieve installaties.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Relaxed performance</i> • Presenteren buiten de muren • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Andere rol voor publiek • Maak de verplaatsing • Audiodescriptie • Laagdrempelige publieksprogramma's	<ul style="list-style-type: none"> • Permit, oh permit my soul to rebel • Das Haus • Minigolf Beatrijs • Battersea • Walden festival
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Diverse profielen aan tafel • Zet niet alles op voorhand vast • Het is oké om keuzes te maken • Alles altijd voor iedereen is een illusie	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Fricties tussen verschillende publieken • Fricties bij andere presentatievormen

7. Cross-sectoraal als kans om kunst bij andere publieken te brengen

Samenwerkingen met andere sectoren – gaande van de zorgsector en het onderwijs tot de wetenschappen en de economische sector – kunnen **nieuwe invalshoeken** op kunst duidelijk maken. Zij benaderen kunst vanuit een ander perspectief.

Kunst kan ook iets **bijdragen** aan deze sectoren, bijvoorbeeld met artistieke methodieken of door een kunstzinnige gevoeligheid aan te scherpen bij wie dat nodig heeft.

Uit zulke samenwerkingen volgen soms nieuwe publieken. Om dit publiek **blijvend** te betrekken, is het essentieel om te leren van deze samenwerkingen en de drempels die daarbij aan het licht kwamen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Civiël engagement • Werken met tussenpersonen • Werken met thema's • Bijdragen aan kunst in het leerplichtonderwijs • Andere presentatievormen	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe omgevingen, de cross-sectorale kunstpraktijk van Ciel Grommen en Seasonal Neighbours • Minigolf Beatrijs • Woonzorgcentrum Parkhof • Samenwerken en symbiotische partnerrelaties bij VIERNULVIER
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Soms is het proces zelf net heel belangrijk • Zet niet alles op voorhand vast • Kennisdeling	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken

8. Informeert je publiek over je zoektocht

Informeert je bezoekers over je zoektocht naar nieuwe relaties met publieken. Wil je bijvoorbeeld drempels in kaart brengen, ruimte maken voor *bottom-up* initiatieven of iets organiseren buiten de muren? Laat het weten aan je publiek. Door hier open

---

over te communiceren, begrijpen mensen beter waarom je het doet en bouw je **steun** op voor toekomstige plannen.

Daarnaast vergemakkelijkt dit het verkrijgen van **feedback** over die nieuwe initiatieven. De kans bestaat dat zulke ideeën aansluiten bij maatschappelijke kwesties. *Relaxed performances* passen bijvoorbeeld binnen het streven naar inclusie voor o.a. neurodivergente publieken. Het belang hiervan overstijgt de kunstensector.

Door zulke initiatieven onder de aandacht te brengen, werk je ook aan **maatschappelijke sensibilisering**. Bovendien toon je hiermee dat je lerend bent, en dus niet perfect!

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Wegwijs maken • Civiël engagement • Klankbord • Alle gebruikers (ook artiesten) meenemen in de filosofie van je huis	<ul style="list-style-type: none"> • Werken met een charter • Kaaitheater
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Durf verwachtingen bijsturen • Publiek niet onderschatten • Erkennen van machtsposities	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Publiek koester bepaalde gebruiken

---

9. Langdurig aanwezig zijn

Duurzame relaties aangaan met toekomstige co-creanten of receptieve deelnemers vergt **tijd en aanwezigheid**. Je kunt ervoor kiezen daar radicaal op in te zetten door dit op te nemen in het takenpakket van een werknemer, van wie het dan de taak is om vaak aanwezig te zijn bij evenementen in de buurt.

Voor artistieke projecten kan die langdurige aanwezigheid de vorm nemen van een **zichtbare aanwezigheid** op een toegankelijke plek, zodat mensen je weten te vinden. Zie die aanwezigheid als een wezenlijk deel van je werking en toon hierbij luisterbereidheid “in plaats van het verkopen van het eigen verhaal”.

Verder lezen

- [Coussens, E. \(2024, 26 maart\). Concertgebouw Brugge deelt zijn tips & tricks voor outreachend werken. Publiq.](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> ● De wijk leren kennen ● Publiek actief betrekken via artistieke co-creatie ● Bijdragen aan kunst in het leerplichtonderwijs ● Duurzame relaties versus eenmalige engagement ● Werken aan wederkerig relaties ● Werken met tussenpersonen	<ul style="list-style-type: none"> ● kleinVerhaal
Principes	Drempels

<ul style="list-style-type: none"> • Neem de tijd • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Kijk verder dan maatschappelijk kwetsbare groepen • Diverse profielen aan tafel • Soms is het proces zelf net heel belangrijk	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzame impact is niet altijd kwantificeerbaar
---	---

10. Inpraak bij publieksbemiddeling

Voor een doorwinterde cultuurwerker is het moeilijk om ergens **onbevangen** naar te kijken. Het kan daarom waardevol zijn om je publiek vanaf het begin te betrekken bij initiatieven rond publieksbemiddeling. Ze zijn namelijk ervaringsdeskundigen in het verbinden van jouw aanbod met hun belevingswereld. Je kunt bijvoorbeeld jongeren uitnodigen om samen de audiogids voor een tentoonstelling te maken, of verslag uit te brengen vanop een festival.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Ander publiek vraagt andere communicatie • Inpraak organiseren • Bemiddeling op maat • Laagdrempelige publieksprogramma's • Klankbord • Bevraag de noden van je publiek	<ul style="list-style-type: none"> • Soundcast • De Koer • <i>Young Panel</i>

<ul style="list-style-type: none"> • Toeleiden naar bestaande aanbod, en aanbod afstemmen op niet-bereikte publiek • Werken aan wederkerige relaties	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component • Zet niet alles op voorhand vast • <i>Nothing about us, without us</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Fricities tussen verschillende publieken • Tokenism

11. Prijsdifferentiatie

Prijsdifferentiatie is een gangbare praktijk in de cultuursector. Conventionele prijsdifferentiatie gaat uit van verschillen in de kwaliteit van beleving enerzijds (vooraan of balkon, een VIP-behandeling ...) en van de betaalcapaciteit en betaalbereidheid van deelnemers anderzijds. Zo wordt vaak een **gereduceerd tarief** aangeboden voor jongeren. Leeftijd is echter niet de beste maatstaf voor prijsdifferentiatie: sommige studenten hebben vermogende ouders en sommige dertigers leven in preciaire omstandigheden.

Manieren om hiermee om te gaan zijn '**pay what you can**' of '**pay what you want**' systemen, waarbij bezoekers zelf een bijdrage bepalen. Daarnaast kun je ook solidaire tickets aanbieden in samenwerking met organisaties voor armoedebestrijding, of werken met UITPAS.

Verder lezen

- "In steeds meer theaters mag je betalen wat je kan" (Theaterkrant)
- Prijszetting strategieën, Cultuurloket

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Bevraag de noden van je publiek • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis • Symbolische drempels leren zien en wegwerken	<ul style="list-style-type: none"> • Solidariteit onder bezoekers, <i>pay what you can</i>
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe financiële drempels wegnemen en toch je rekening laten kloppen • Omgaan met historiek • Publiek koestert bepaalde gebruiken

12. Omgaan met fricties als open huis

Verschillende organisaties willen een **open huis** zijn en brengen dat actief naar buiten. Hoe ze die ambitie vormgeven, verschilt sterk. Sommige organisaties willen vermijden dat ze als ontoegankelijk of elitair worden gezien en introduceren daarom laagdrempelige feedbackmogelijkheden.

Andere organisaties zien een 'open huis' als een plek die **niet uitsluitend voor artistieke programmering** dient. Zij stellen ruimtes beschikbaar voor de buurt of een specifieke gemeenschap. Dit kan zich vertalen in gastvrije plekken waar mensen samenkomen, laagdrempelige evenementen organiseren, repetities bijwonen of gewoon een koffie drinken.

Een open huis gaat ook gepaard met **frieties**. Als een gebouw vrij toegankelijk is, kan het op manieren gebruikt worden die niet stroken met de verwachtingen van het team. Daarnaast kunnen er spanningen ontstaan tussen verschillende gebruikersgroepen, die soms uiteenlopende behoeften en waarden hebben. Wat voor de ene bezoeker veilig en gastvrij voelt, kan voor een ander net een drempel vormen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Creëer gespreksruimte voor dissensus • <i>Safe(r) and brave(r) spaces</i> • Gesloten events • Werken aan wederkerige relaties • Inspraak organiseren • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis	<ul style="list-style-type: none"> • Toestand • Ramadanlabel • kleinVerhaal • Theater Zuidplein • Het huis als ontmoetingsruimte, De Warande en Permeke bibliotheek
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • <i>The right of unsuccess</i> • Alles altijd voor iedereen is een illusie • Betutteling vanuit stereotyperend denken	<ul style="list-style-type: none"> • Je gebouw werkt soms tegen • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Omgaan met historiek

13. Ruimte voor spontane ontmoetingen

Welke **vormen van interactie** faciliteert jouw ruimte? Zijn er bijvoorbeeld werkplekken voor residenten die zichtbaar zijn voor het publiek? Zijn er

---

comfortabele zitplaatsen waar bezoekers kunnen wachten? Zijn deze zitplaatsen verspreid, of kunnen sommige juist dienen als ontmoetingsplekken?

Het kan leerzaam zijn om je **infrastructuur** zo in te richten dat spontane ontmoetingen tussen bezoekers, maar ook tussen bezoekers en artiesten, bevorderd worden.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Observeren van gebruik • Samen eten • Werken aan wederkerige relaties • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Negotieer sociale en artistieke waarden • Langdurig aanwezig zijn	<ul style="list-style-type: none"> • Theater Zuidplein • Cultuurcafé Mechelen • Netwerk Aalst • Een huis aantrekkelijk maken voor niet-ingewijden • Pokémonjagers
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Diverse profielen aan tafel • Nieuwe publieken via een event kunnen maar moeten niet doorstromen	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek, • Wantrouwen tegenover het instituut • Je gebouw werkt soms tegen

14. Werken met thema's

Sommige publieken voelen zich mogelijk meer aangesproken door een **thematische benadering** in je programma dan door specifieke producties of

---

---

kunstenars. Een duidelijk en relevant thema kan mensen motiveren om naar je programma te komen, zelfs als ze de kunstenaar(s) niet kennen.

Het kan daarom waardevol zijn om verbanden te leggen tussen kunstwerken en bredere maatschappelijke thema's, en deze expliciet te maken. Het is logisch dat je zelf overtuigd bent van de waarde van je productie, maar dat betekent niet altijd dat mensen die minder vertrouwd zijn met je discipline dit ook zo zien.

Verbonden aan

Bouwstenen	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Storytelling • Bijdragen aan kunst in het leerplichtonderwijs • Civiel engagement • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Negotieer sociale en artistieke waarden	<ul style="list-style-type: none"> • Fricities tussen verschillende publieken • Omgaan met historiek

15. Inspraak organiseren

Inspraak verwijst naar het proces waarbij mensen de kans krijgen hun opinies, ideeën en zorgen te uiten over beslissingen, plannen of beleidsmaatregelen die hen aangaan. Dat kan betrekking hebben op de programmatie, financiering of het bestuur van een culturele instelling, maar ook op specifieke artistieke creaties of projecten.

Effectieve inspraak vereist **begeleiding**: als organisatie kun je niet verwachten dat mensen vanzelf naar je toe komen met hun zorgen en ideeën. Het is jouw taak om inspraak te organiseren en duidelijk te communiceren hoe dat gebeurt. Inspraak kan

---

structureel worden verankerd, bijvoorbeeld door een panel op te zetten met mensen die je nauwer wilt betrekken. Maar het kan ook informeler, door simpelweg de tijd te nemen om te luisteren naar mensen die zich uitspreken over je werking.

Daarnaast kun je proactief individuele inspraak stimuleren door de behoeften van je publiek te onderzoeken en daar in je programma, publieksbemiddeling of infrastructuur op **in te spelen**. Een intensievere aanpak is actief bijdragen aan de ontwikkeling van een *community* rond je organisatie. Dit betekent luisteren naar de wensen en noden van (toekomstige) doelgroepen – zoals de vraag naar repetitieruimtes – en hun inspraak te faciliteren.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Safe(r) and brave(r) spaces</i> • Klankbord • Co-programmeren • Inspraak bij publieksbemiddeling • Representativiteit en rolmodellen • Creëer gespreksruimte voor dissensus • Werken aan wederkerige relaties	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ART FOR ALL</i> • Wijkjury • Grassroots in het instituut • <i>Young Panel</i> • De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component • Neem de tijd • Erkennen van machtsposities • Kennisdeling • Publiek niet onderschatten	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Wantrouwen tegenover het instituut

	• De marketing logica werkt ook uitsluitend • <i>Tokenism</i>

16. Wie is mijn publiek vandaag?

De meeste kunstenaars en huizen hebben geen exact beeld van het publiek dat ze nu bereiken. Er zijn verschillende methoden voor instellingen om **publieksonderzoek** te doen, gaande van korte enquêtes tot een data-analyse van de statistieken van je websitebezoek. Er bestaan ook gemeenschappelijke vormen van gegevensverzameling via de gebruikers van passen zoals de Museumpas en UITPAS.

Dankzij een publieksonderzoek kun je ontdekken welke mensen of groepen je bereikt en wat hun bevindingen zijn, maar ook wie je nog niet bereikt en welke drempels zij ervaren. Voorlopig zijn **resultaten** van de meeste publieksonderzoeken zelden toegankelijk, terwijl een proactieve kennisdeling het hele veld ten goede zou komen. Steek de koppen bij elkaar met andere organisaties uit je regio of sector om beter inzicht te krijgen in wie (nog niet) wordt bereikt.

Verder lezen

- Publiek gekaderd, methodologisch onderzoek Vlaanderen
- Vijf methodes voor publieksonderzoek

Verbonden aan

Bouwstenen
<ul style="list-style-type: none">
• Bevraag de noden van je publiek
• Datagedreven publieksontwikkeling
• Voorbij doelgroepdenken

<ul style="list-style-type: none"> • In kaart brengen wat er al gebeurt • Herdenk de relatie tussen teams artistiek en publiek • Zaalhuur en ruimte delen zijn niet tegengesteld	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Kijk verder dan maatschappelijk kwetsbare groepen	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzame impact is niet altijd kwantificeerbaar

17. Bemiddeling op maat

Huizen hebben de neiging om met **gestandaardiseerde formats** te werken, maar past dit wel bij het artistiek project en bij het publiek? Een familiebrunch in het thema 'dieren' past perfect bij een opvoering van *Le Carnaval des Animaux*, maar voor de presentatie van een langdurig participatief traject is er een andere focus of een ander *format* nodig.

Om tot een productieve kruisbestuiving tussen artistieke intenties en de noden en verwachtingen van publieken te komen, en dus te bemiddelen op maat van publieken en projecten, is het belangrijk dat **publiekswerking en het artistieke team** van bij de start van een project met elkaar overleggen. Ook kunstenaars kunnen hier een actieve rol in spelen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Herdenk de relatie tussen teams artistiek en publiek	<ul style="list-style-type: none"> • Artistieke inhouden bemiddelen

<ul style="list-style-type: none"> • Ander publiek vraagt andere communicatie • Andere presentatievormen • Voorbij de doelgroepdenken • Bevraag de noden van je publiek • Werken met tussenpersonen • Negotieer artistieke en sociale functies • Toeleiden naar bestaande aanbod, en aanbod afstemmen op niet bereikte publiek • Prijsdifferentiatie • Exploreren van de digitale ruimte en zijn bewoners 	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles altijd voor iedereen is een illusie 	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Fricities tussen verschillende publieken • Betutteling vanuit stereotyperend denken

18. Co-programmeren

Bij co-programmering geven culturele instellingen **een deel van hun programmering uit handen**. Co-programmeren kan variëren van deelname aan het programmteam en feedback faciliteren op interne keuzes, tot het volledig uit handen geven van de programmering. Door deze verantwoordelijkheid te delen, stimuleer je **betrokkenheid** en druk je waardering uit voor expertises en artistiek-inhoudelijke invalshoeken waar je team niet noodzakelijk over beschikt.

Je kunt mensen of collectieven direct aanspreken met de vraag om een programma voor te stellen. Bied daarbij administratieve, productionele en technologische ondersteuning aan, maar zorg vooral voor een **kader** waarbinnen co-programmatoren vrij zijn om hun visie te realiseren zonder zich beperkt te voelen door heersende (esthetische) waardeaders. Het is essentieel om **wederkerigheid** en *fair practice* te waarborgen, door bijvoorbeeld de juiste vergoeding te bieden aan co-programmatoren.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Inspraak organiseren • Inspraak bij publieksbemiddeling • Klankbord • Publiek actief betrekken via artistieke co-creatie	<ul style="list-style-type: none"> • De Curatoren • De Wijkjury • Toestand • I have a dream - Zinnema • Netwerk Aalst
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component • Kennisdeling • Erkennen van machtsposities • Diverse profielen aan tafel • Zet niet alles op voorhand vast	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Wantrouwen tegenover het instituut • <i>Tokenism</i>

19. Laagdrempelige publieke programma's

Naast het verlagen van drempels voor je programmatie, bijvoorbeeld door bemiddeling nog beter af te stemmen op de diversiteit van je publiek, worden er ook artistieke programma's opgezet die vertrekken **vanuit het publiek en hun noden**.

Deze programma's zijn ontworpen om mensen op een toegankelijke manier kennis te laten maken met het gebouw of een kunstdiscipline, bijvoorbeeld door elke zondagochtend gratis ontbijt en culturele kinderanimatie aan te bieden, studenten te laten studeren tussen de kunstwerken, of workshops rond creatief denken en leren associëren in een tentoonstelling te organiseren. Door op beide sporen te werken, wordt nog meer ingezet op **maatwerk**.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Blik achter de schermen • Buddysysteem • Toeleiden naar bestaand aanbod, en aanbod afstemmen op niet-bereikte publiek	<ul style="list-style-type: none"> • Cultuurcafé Mechelen • Een huis aantrekkelijk maken voor niet-ingewijden
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles altijd voor iedereen is een illusie • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Diverse profielen aan tafel • Nieuwe publieken via een event kunnen maar moeten niet doorstromen	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • Publiek koester bepaalde gebruiken • Fricties bij andere presentatievormen • Betutteling vanuit stereotyperend denken

20. Trigger warnings

Een *trigger warning* (of 'triggerwaarschuwing') is een **melding** voorafgaand aan inhoud die mogelijk emotioneel of psychologisch belastend kan zijn voor sommige

---

---

mensen. Deze waarschuwing wordt gebruikt om mensen de kans te geven zich voor te bereiden op de inhoud of ervoor te kiezen deze te vermijden. *Triggers* kunnen emoties of herinneringen oproepen die verband houden met trauma's, angst, depressie of andere psychologische reacties.

Het **discours en beleid** rond *trigger warnings* is nog in volle ontwikkeling. Zoals bij elk initiatief voor toegankelijkheid geldt hier het principe *no one size fits all*: het is onmogelijk om elk publiek te behoeden voor *triggers*, en niet iedereen wenst dat ook. Toch zijn er bepaalde zaken waarvan kan worden aangenomen dat ze voor een aanzienlijke groep potentieel 'triggerend' zijn, zoals verwijzingen naar seksueel misbruik en middelenverslaving, of beelden van naaktheid en stroboscopisch licht. In die gevallen is het waarschijnlijk dat mensen het zouden waarderen om vooraf geïnformeerd te worden.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Ruimtes met rust en stilte • Bevraag de noden van je publiek • <i>Relaxed performances</i> • Voeltoer • Omgaan met fricties als open huis	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Permit, oh permit my soul to rebel</i> • <i>Battersea</i> • Artistieke inhouden bemiddelen
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles altijd voor iedereen is een illusie • <i>You win some you lose some</i> • Durf verwachtingen bijsturen	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Wantrouwen tegenover het instituut

	<ul style="list-style-type: none"> • Nationale media zijn onervaren in het recenseren van niet-westerse verhalen • Fricities tussen verschillende publieken • Betutteling vanuit stereotyperend denken
--	---

21. Buddysysteem

Een 'buddysysteem' is een methode waarbij twee of meer personen worden gekoppeld om elkaar te **ondersteunen, begeleiden of motiveren**. Voor sommige mensen is het bijvoorbeeld een grote stap om zich 's avonds te verplaatsen. Je kunt dan een buddysysteem opzetten waarbij iemand, bijvoorbeeld een vrijwilliger, hen thuis ophaalt en weer afzet. Daarnaast kan je mensen aan elkaar koppelen om samen naar een cultureel evenement te gaan, zodat ze niet alleen zitten. Naast het verhelpen van specifieke drempels, kan zo'n systeem dus bijdragen aan **verbondenheid** tussen publieken.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Wegwijs maken • Laagdrempelige publieksprogramma's • Toeleiden naar bestaand aanbod • Aanbod afstemmen op niet bereikte publiek	<ul style="list-style-type: none"> • Cultuurcafé Mechelen • Veilig deelnemen door een buddy • Concertgebouw Brugge
Drempels	

- Wantrouwen tegenover het instituut
- Je gebouw werkt soms tegen
- Betutteling vanuit stereotyperend denken

22. Inclusief taalgebruik

Inclusief taalgebruik draagt bij aan een toegankelijke leeservaring en voorkomt dat de taal die je hanteert mensen uitsluit. Hierbij zijn **zowel vormelijke als inhoudelijke aspecten** van tel. Opteren voor heldere zinsbouw en het vermijden van jargon zijn voorbeelden die een tekst inclusiever maken door het voor een zo groot mogelijke groep verstaanbaar te maken.

Anderzijds kunnen bepaalde formuleringen **mensen of ervaringen uitsluiten** op een inhoudelijk niveau. De term ‘wereldmuziek’ alleen voor muziek uit het Globale Zuiden gebruiken onthult bijvoorbeeld een eurocentrisch perspectief (het ontkent de diversiteit in niet-Europese muziektradities, in tegenstelling tot de gedetailleerde onderverdeling die er van Europese muziektradities wordt gemaakt).

Dat geldt ook voor **genderdiversiteit**: voortdurend de term ‘meester’ gebruiken om ‘grote kunstenaars’ te beschrijven, onderschrijft impliciet het idee dat vrouwelijke kunstenaars minderwaardig zijn, bijvoorbeeld. Er bestaat geen lijst van ‘verboden woorden’ of absolute stelregels, maar *Taalunie* stelde een handig overzicht samen van hulpbronnen voor inclusieve taal.

Verder lezen

- Waarden voor een nieuwe taal (Code Diversiteit en Inclusie, Nederland)
- Overzicht van hulpbronnen voor inclusief taalgebruik (Taalunie)

Bouwstenen	Cases
------------	-------

<ul style="list-style-type: none"> • Voorbij doelgroepdenken • Ander publiek vraagt andere communicatie • Storytelling • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Makkelijke taal • Representativiteit en rolmodellen	<ul style="list-style-type: none"> • Stel je voor ... integere publieksverbreding
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nothing about us, without us</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Tokenism</i> • Onervaren nationale media

23. Voorbij doelgroepdenken

Een samenleving is zo bruisend en complex dat doelgroepen niet volstaan om haar ten volle te vatten. Denken vanuit doelgroepen (jongeren, senioren, nieuwkomers, ...) was lang de norm binnen publiekswerking, maar dat begint stelselmatig te verschuiven. Organisaties zijn zich steeds bewuster van de veelheid aan **intersecties** waarop mensen zich bevinden en experimenteren bijvoorbeeld met thematische ingangen tot hun programmatie.

Onophoudelijk attent zijn voor de noden, ideeën en frustraties van bestaande en toekomstige publieken vormt de kern van publiekswerking die voorbij doelgroepen denkt. Door drempelverlagend te werken, meerstemmigheid structureel door te voeren en een veelheid aan ingangen tot je programmatie beschikbaar te maken, zorg je er immers voor dat meer mensen kunnen deelnemen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Inclusief taalgebruik • Informeer je publiek over je zoektocht • Werken met thema's • Bemiddeling op maat • Luister zonder agenda • Herdenk de relatie tussen teams artistiek en publiek • Co-programmeren 	<ul style="list-style-type: none"> • Een theater van, door en voor bewoners, Theater zuidplein Rotterdam • De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles altijd voor iedereen is een illusie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fricities tussen verschillende publieken

24. Gesloten evenementen

Op een 'gesloten evenement' zijn alleen mensen uit een specifieke, welomschreven groep welkom om een bepaalde sfeer of veiligheidsgevoel te garanderen. Gesloten evenementen worden ook aangeduid als evenementen in '**gekozen non-mixiteit**'.

Op verzoek van publieken of artiesten, kun je ervoor kiezen om zulke evenementen te organiseren. Zo kun je bijvoorbeeld alleen FLINTA*-mensen (vrouwen, transpersonen, intersekse personen, non-binaire en agender personen) uitnodigen en toelaten op een filmvoorstelling, of duidelijk maken dat mensen met hoorproblemen prioriteit krijgen bij een bepaalde rondleiding.

Uiteraard hoef je niet elk evenement zo strikt af te bakenen. Er bestaat veel marge tussen een volledig 'gesloten' event en een volledig 'open' event: het is meer een **continuüm** dan een binaire opdeling. Zo kun je ervoor kiezen om de nabespreking

---

‘gesloten’ te houden maar de filmvertoning ‘open’. Beweren dat ‘iedereen welkom is’ volstaat niet om iedereen zich welkom en veilig te laten voelen.

Verder lezen

- Definitie FLINTA (Çavaria)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Safe(r) and brave(r) space</i> • Creëer gespreksruimte voor dissensus • Bevraag de noden van je publiek • Informeer je publiek over je zoektocht • Wegwijs maken	<ul style="list-style-type: none"> • Grassroots in het instituut • DE SINGEL
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles altijd voor iedereen is een illusie • Ben ik de juiste persoon om dit te doen?	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Tokenism</i>

25. Wegwijs maken

Door **proactief te communiceren** over initiatieven als een stiltekamer, *relaxed performances* of UiTPAS doe je twee dingen: enerzijds zorg je ervoor dat mensen vlot hun weg naar die initiatieven kunnen vinden. Anderzijds geef je hiermee ook aan dat je werkt aan drempelverlagende initiatieven, en dus bewust bent van drempels en normen die uitsluiten. Dat kan ertoe leiden dat mensen hun zorgnoden met vertrouwen aangeven.

Overkoepelend zorgt **goede communicatie** ervoor dat mensen geen tijd verliezen aan zaken waar ze recht op hebben: door duidelijk aan te geven dat je zaal rolstoeltoegankelijk is, vermijd je bijvoorbeeld dat iemand je daarvoor moet mailen of zelfs niet komt omdat die opziet tegen de administratieve rompslomp.

Bezoekers wegwijs maken is niet alleen een zaak van signalisatie en publieksbegeleiders ter plekke, maar omvat ook een gebruiksvriendelijke website, een informatief luik over toegankelijkheid, meerdere manieren om tickets te reserveren en sensibilisering via je sociale mediakanalen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Informeer je publiek over je zoektocht • Bemiddeling op maat • Inclusief taalgebruik • Luister zonder agenda • Charter • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis • Symbolische drempels leren zien en wegwerken	<ul style="list-style-type: none"> • Een huis aantrekkelijk maken voor niet ingewijden • De Roma
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Het publiek is een actieve component • Publiek is meer dan de mensen in de zaal	<ul style="list-style-type: none"> • Je gebouw werkt soms tegen • Betutteling vanuit stereotyperend denken • Omgaan met historiek

---

	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut
--	--

26. Ruimtes met rust en stilte

Zodra je wakker wordt, komen honderden prikkels op je af. Onze moderne samenleving is luid en druk: de populariteit van *noise cancelling* koptelefoons doet vermoeden dat iedereen nood heeft aan **ontprikkel**en. Neurodivergente mensen hebben vaak een andere prikkelverwerking dan neurotypische mensen.

Om iedereen de kans te geven om aan je evenement deel te nemen, kan je een **prikkelarme omgeving** creëren of een stilleruimte voorzien. In prikkelarme voorstellingen wordt er bijvoorbeeld geen gebruik gemaakt van harde geluiden, knipperende lichten of druk videomateriaal. Je kan bijvoorbeeld een prikkelarme rondleiding organiseren buiten de openingsuren van een tentoonstelling.

In een **stilleruimte** kunnen mensen zich terugtrekken om even op adem te komen zonder geroezemoes of sociale druk. Dit kan je ook inclusief aanpakken door prikkelarme evenementen of stilleruimtes niet enkel te voorzien voor mensen met autisme of hoogsensitiviteit, maar voor iedereen die graag rustig naar kunst kijkt en erover in gesprek wil gaan.

Verder lezen

- Expertisecentrum rond onzichtbare drempels zoals psychische uitdagingen, langdurige ziekte en tijdelijke kwetsbare periodes (BlinkOut)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Trigger warnings</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Relaxed performance</i>

<ul style="list-style-type: none"> • Bevraag de noden van je publiek • <i>Relaxed performances</i> • Voeltoer • Audiodescriptie	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Permit, oh permit my soul to rebel</i>
Principes	
<ul style="list-style-type: none"> • Diverse profielen aan tafel	

27. Audiodescriptie

Audiodescriptie is een dienst die (stilstaande of bewegende) visuele inhoud naar audio 'vertaalt'. Het vergroot de toegankelijkheid voor **blinden en slechtzienden** en kan ook nuttig zijn voor mensen met **leerproblemen en cognitieve beperkingen**. Voor voorstellingen kan dit de vorm aannemen van (live) vertelling via een *headset*. Voor andere visuele kunsten kan audiodescriptie geconcipeerd worden als een soort gelaagde, descriptieve en gevoelige 'audiogids'.

Audiodescriptie is volop in **ontwikkeling**: niet alleen op technisch gebied maar ook op het vlak van inclusie, door blinden en slechtzienden bij het maakproces te betrekken, en op artistiek vlak. Choreografe Iris Bouche behandelde audiodescriptie als een volwaardig theatraal instrument in *The Isomo Project II*. De voorstelling verdiept zich in het beschrijven van dans en wil van die beschrijving zelf een esthetische ervaring maken, zodat beweging ook toegankelijk wordt voor mensen die slechtziend of blind zijn.

Verder lezen

- [Het Vlaamse blinden- en slechtziendenplatform](#) (Symfoon)
- [UA, expertisecentrum toegankelijke media en cultuur](#) (OPEN)
- ['De kracht van handicap in kunst, audiobeschrijving en onderzoek'](#)
- [Lazard, C. \(2019\). Accessibility in the Arts: A Promise and a Practice](#)

-
- Vercauteren, G. & Reviere, N. (2022). 'Audio Describing Sound – What Sounds are Described and how? Results From a Flemish Case Study.' Journal of Audiovisual Translation, 5(2), 114–133

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Bemiddeling op maat • Inclusief taalgebruik • Representativiteit en rolmodellen • Voeltoer • Wegwijs maken	<ul style="list-style-type: none"> • Audiobeschrijving • <i>The Isomo Project II</i> en <i>Gravity</i>
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nothing about us, without us</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Je gebouw werkt soms tegen • Betutteling vanuit stereotyperend denken

28. Bevraag de noden van je publiek

In plaats van te gissen naar wat je publiek nodig heeft, kun je er met hen over praten. Simpelweg vragen wat iemand nodig heeft, zal echter niet volstaan: noden of behoeften zijn niet altijd duidelijk, kunnen fluctueren en zijn dus niet altijd eenvoudig te achterhalen.

Je moet je gesprekspartner of publiek dus helpen bij het onder woorden brengen van wat ze nodig zouden kunnen hebben. Dat is voor beiden **een proces** van zoeken, vragen, praten en interpreteren. Uiteraard kun je niet alle behoeften tegelijkertijd aanpakken; je moet prioriteiten stellen. Een goed inzicht in wie wat doet in je regio, kan je helpen te bepalen op welke onvervulde behoefte je je moet richten.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Luisteren zonder agenda • Observeren van gebruik • De wijk leren kennen • Plaatsmaken voor initiatieven van onderuit • Informeer je publiek over je zoektocht • Inspraak bij publieksbemiddeling • Wie is mijn publiek vandaag? • In kaart brengen wat er al gebeurt • Blik achter de schermen	<ul style="list-style-type: none"> • De Wijkjury • kleinVerhaal • Vuurwerk
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nothing about us, without us</i> • Publiek is een actieve component • Publiek niet onderschatten • Soms is het proces zelf net heel belangrijk • Er zijn limieten aan wat je kan doen, neem de tijd	<ul style="list-style-type: none"> • Fricties tussen verschillende publieken • Wantrouwen tegenover het instituut

29. Zaalhuur en ruimte delen zijn niet tegengesteld

Ruimte voor kunst is schaars en wordt steeds duurder. Daarom verhuren veel kunsthuizen ruimtes aan externe partners. Bovendien is het een welgekomen

inkomstenbron om stijgende kosten te dekken. Het verhuren van zalen en personeel staat meestal los van de eigen programmering en wordt gecoördineerd volgens een **planningslogica**.

Je kunt ook overwegen om ongebruikte ruimtes te delen met culturele spelers en initiatieven die zelf geen ruimte hebben en die je op deze manier wilt leren kennen. Dit betekent dat je ruimte moet openlaten in het programma voor spontane voorstellen ('**witruimte**') en dat fysieke ruimtes niet volledig gevuld zijn met eigen activiteiten.

Zaalhuur en het delen van ruimte sluiten elkaar niet uit. Via zaalhuur kan je ook in contact komen met nieuwe spelers en groepen waarmee je een **inhoudelijke band** kunt opbouwen. Het amateurtheatergezelschap dat in je zalen repeteert nodigt je bijvoorbeeld uit om de artistieke kaders waarop je programmatie steunt te bevragen. Andersom kan het delen van ruimte ook een **financiële transactie** inhouden.

Sommige huizen zetten uitsluitend in op **partnerschappen**: alle vragen rond het gebruik van ruimte worden behandeld als programmavoorstellen, waarop men al dan niet op ingaat. Die voorstellen worden uitgewerkt in samenwerking en maken deel uit van de eigen werking.

Zorg ervoor dat je niet alleen mensen bereikt met een dominant sociaal-cultureel kapitaal en maak **duidelijke afspraken** over wat je biedt en wat zij nodig hebben.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Plaats maken voor initiatieven van onderuit	<ul style="list-style-type: none"> • De Roma

<ul style="list-style-type: none"> • Duurzame relaties versus eenmalig engagement • Ruimte voor spontane ontmoetingen	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Zet niet alles op voorhand vast • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Wantrouwen tegenover het instituut

30. Civiel engagement

Civiel betekent letterlijk ‘wat burgers aanbelangt’. Volgens artikel 27 van het Universeel Verdrag van de Rechten van de Mens heeft iedereen recht op cultuur.

“Eenieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te nemen aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.”

Door te werken aan toegankelijkheid en inclusie, werk je drempels weg die deelname aan het culturele leven bemoeilijken. Maar **hoever ga je als huis om dat recht te garanderen?** Stop je bij het wegwerken van die drempels, of werk je ook aan structurele oplossingen zoals bijvoorbeeld Noord-Zuid-solidariteit en regularisatievoorwaarden? Werk je met *pay-what-you-can* formules om verschillende vermogens te accommoderen, of draag je je steentje bij aan het wegwerken van economische ongelijkheid zodat niemand gratis tickets nodig heeft?

Vergeet niet dat je een beroep kunt doen op **partners** die zich inzetten voor het aanpakken van structurele ongelijkheid. Dat gaat om organisaties die werken rond armoedebestrijding, anti-discriminatie, mensenrechten, vluchtelingenwerk, internationale solidariteit, ... Als je wilt werken aan anti-discriminatie in je praktijk of

---

organisatie, kan je bijvoorbeeld een beroep doen op gespecialiseerde expertisecentra. Het werken aan anti-discriminatie binnen je organisatie kan je via deze weg verbinden met andere spelers die vechten tegen discriminatie in de samenleving.

Civiel engagement vraagt om een voortdurend **gesprek**, zowel binnen je organisatie als met andere spelers in de kunstensector.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Negotieer sociale en artistieke functies • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis • Creëer gespreksruimte voor dissensus	<ul style="list-style-type: none"> • Theater Zuidplein • De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer • Radicaal van onderuit, Toestand • Ethische kwesties rond gebruik digitale media, Kasper Jordaens • Het 'Ramadan Friendly'-label, Brussel
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Publiek niet onderschatten	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Duurzame impact is niet altijd kwantificeerbaar

31. Relaxed performances

Een *relaxed performance* biedt een comfortabele en toegankelijke ervaring voor mensen die baat hebben bij een ontspannen en minder rigide theateromgeving. Meestal worden bestaande voorstellingen aangepast, maar het is ook mogelijk om al in het creatieproces tegemoet te komen aan het *relaxed format*. Doorgaans blijven

---

---

de lichten aan, kan er gepraat worden en kunnen bezoekers de zaal vrij in- en uitlopen.

Relaxed performances sluiten aan bij de behoeften van, onder andere, mensen met autisme, sensorische gevoeligheden en leerstoornissen. Het loslaten van bepaalde (westerse) theatercodes kan drempels verlagen voor een veel breder publiek. Tegelijkertijd is er natuurlijk ook een publiek dat waarde hecht aan diezelfde codes en daar rust uit haalt. Op dezelfde manier is wat de een als ontspannend ervaart juist stresserend voor de ander, en vice versa. Er is met andere woorden geen *one size fits all*: **variatie en afwisseling** vormen de sleutel om een breed publiek aan te spreken.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Ruimtes met rust en stilte • Bevraag de noden van je publiek • <i>Trigger warnings</i> • Voeltoer • Audiodescriptie	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Permit, oh permit my soul to rebel</i>
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • <i>The right of unsuccess</i> • Alles altijd voor iedereen is een illusie	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken

Permit, oh permit my soul to rebel © Razziphoto

32. Werken met tussenpersonen

Brugfiguren zijn mensen die **actief verbinding** leggen tussen je werking en andere publieken of groepen die je wil bereiken. Sommige groepen zijn moeilijk te bereiken; daarom gebeurt dit bij voorkeur via organisaties, platformen, verenigingen of informele gemeenschappen waarmee ze verbonden zijn.

Tussenpersonen slaan niet alleen bruggen aan – dankzij partnerschappen of door ervoor te zorgen dat bepaalde groepen zich welkom voelen – maar **onderhouden** ze ook, bijvoorbeeld door partnerschappen te verduurzamen en structurele wijzigingen in je werking of infrastructuur voor te stellen.

Brugpersonen faciliteren **uitwisseling en dialoog** tussen de organisatie en een bredere groep. Ze bouwen vertrouwen op met de groep, of werken vanuit een bestaande band. Ze leren hun noden kennen en geven die vervolgens door aan de kunstenaar of organisatie.

Sommige organisaties gaan op zoek naar **externe brugfiguren** en werken daar – al dan niet op projectmatige basis – mee samen. Ook **teamleden** kunnen zelf als

---

---

tussenpersonen fungeren: vanuit hun specifieke (levens)ervaring vormen ze bijvoorbeeld een laagdrempelig aanspreekpunt voor bepaalde groepen. In alle gevallen geldt: tussenpersonen bemiddelen tussen de interne en externe werking en houden de grenzen van je organisatie open.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Representativiteit en rolmodellen • Buddysysteem • Bemiddeling op maat	<ul style="list-style-type: none"> • kleinVerhaal • De Roma • Netwerk Aalst
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in de zaal	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • Betutteling vanuit stereotyperend denken

33. Negotieer artistieke en sociale functies

Kunsthuisen vervullen naast hun artistieke missie ook vaak een sociale functie. Het publiek van deze plekken bestaat niet uitsluitend uit de mensen in de zaal: mensen die rondhangen in de inkomhal, het toilet even gebruiken of de krant lezen in de tuin, maken er deel van uit. Het kan productief zijn om deze **publieke rol** als een volwaardig deel van je werking te beschouwen.

Die sociale rol als een onderdeel van je werking zien, kan leiden tot onverwachte ideeën: een stilte ruimte, samenwerkingen met voedselbedelingen of bijdragen aan een wijkcinema. Deze denkoefening kan nieuwe vragen oproepen: wie is je publiek als je een openbaar huis bent? Hoe bewaak je het evenwicht tussen sociale en artistieke verwachtingen? Communiceer je proactief over de wijze waarop je je

---

---

publieke rol inneemt? Wie mag hierover meedenken? Onze tip is alvast om het **gesprek** aan te gaan – met diverse profielen aan tafel.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Bevraag de noden van je publiek • Luisteren zonder agenda • Observeren van gebruik • Omgaan met fricties als open huis • Civiel engagement • Samen eten	<ul style="list-style-type: none"> • Pokémonjagers • Vuurwerk
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component • Publiek is meer dan de mensen in je zaal	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam lokaal werken versus heersende productielogica (beleid, huizen,...)

34. Luister zonder agenda

Met 'luisteren zonder agenda' bedoelen we: de straat, foyer of digitale agora opzoeken en je openstellen voor een gesprek (of het actief initiëren), zonder ander doel dan luisteren.

Luisteren zonder agenda houdt ook in dat je **vooroordelen en aannames** loslaat om zo open mogelijk het gesprek aan te gaan met de persoon voor je. Vertrek daarbij niet van wat jij denkt dat personen nodig hebben op basis van hun identiteitskenmerken, maar sta open voor een gesprek en nieuwe inzichten.

Houd hierbij in gedachten dat er mogelijks **wantrouwen** is jegens je organisatie. Mensen zijn gevoelig voor het idee dat ze worden geïnstrumentaliseerd. Wanneer een instelling of kunstenaar met hen in gesprek gaat, kunnen ze denken dat er een verborgen agenda is, bijvoorbeeld quota's, een participatietraject of *window dressing*. Geef daarom ook altijd duidelijk aan wie je bent, wat precies jouw rol is binnen de organisatie en wat je gaat doen met datgene dat ze vertellen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Bevraag de noden van je publiek • Observeren van gebruik • In kaart brengen wat er al gebeurt • Negotieer sociale en artistieke waarden • De wijk leren kennen	<ul style="list-style-type: none"> • kleinVerhaal • Toestand
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Neem de tijd • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Soms is het proces zelf net heel belangrijk	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • De marketinglogica werkt ook uitsluitend

35. Storytelling

Sommige toeschouwers bedenken liever zelf een verhaal bij kunstwerken, terwijl anderen een verhaal als begeleiding juist waarderen. Inzetten op *storytelling* kan drempelverlagend werken. Het ontmantelt het idee dat je kunsthistorische expertise achter de kiezen moet hebben om van kunst te genieten. Door kunstwerken in een

---

verhaal plaatsen, reik je de hand aan publieken die afgeschrikt worden door culturele codes waar ze zich niet in herkennen. *Storytelling* kan op vele manieren: van een prikkelende, laagdrempelige en entertainende audiogids tot een simpele app.

Verbonden aan

Bouwstenen
<ul style="list-style-type: none">
• Audiodescriptie
• Makkelijke taal
• Ander publiek vraagt andere communicatie
• Bemiddeling op maat
• Laagdrempelige publieksprogramma's

36. Klankbord

Sommige organisaties nodigen hun publiek uit om de werking of kunstcreatie van iets dichterbij te volgen. Ze geven feedback op kunstwerken die in de maak zijn, de programmatie, bepaalde formats of het beleid van de organisatie.

Werken met een meerstemmig klankbord biedt de mogelijkheid om al in een vroeg stadium **publiek te betrekken** in maakprocessen en de werking van je organisatie. Zowel de maker(s), kunstwerkers, en het publiek kunnen iets hebben aan zo'n poreuze intervisiemomenten.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
------------	-------

<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan wederkerige relaties • Ander publiek vraagt andere communicatie • Inspraak organiseren • Bemiddeling op maat • Laagdrempelige publieksprogramma's • Bevraag de noden van je publiek • Toeleiden naar bestaand aanbod, en het aanbod afstemmen op niet bereikte publiek 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Permit, oh permit my soul to rebel</i> • <i>Young Panel</i> • O.Lab
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component • <i>Nothing about us, without us</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • <i>Tokenism</i>

37. In kaart brengen wat er al gebeurt

Je kunt er niet voor iedereen zijn – maar idealiter kan iedereen ergens terecht. Welk aanbod is er voor welk publiek op het gebied van kunst, sociaal-cultureel werk, jeugd en het bredere sociale weefsel? Wie wordt hierbij over het hoofd gezien? Het in kaart brengen van wat er gebeurt en voor wie, is een zinvolle oefening die kan helpen in de **positionering** van je huis of praktijk.

De **reikwijdte** van dergelijk onderzoek bepaal je zelf: je kunt in kaart brengen wat er op lokaal niveau gebeurt, maar het kan ook lonen om het bovenlokaal aanbod te bekijken. Daarnaast kun je kiezen om breder te kijken dan alleen de 'culturele sector', want ook daar bestaan initiatieven die je werkingsgebied mogelijk flankeren.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • De wijk leren kennen • Bevraag de noden van je publiek • Observeren van gebruik • Cross-sectoraal als kans om kunst bij andere publieken te brengen	<ul style="list-style-type: none"> • Theater Zuidplein
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Alles, altijd, voor iedereen is een illusie • Het is oké om keuzes te maken • Er zijn limieten aan wat je kan doen	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • <i>Tokenism</i>

38. Representativiteit en rolmodellen

Publieken appreciëren het als ze zich kunnen **herkennen** in wie aan boord is van je organisatie: in het programma, de ploeg, het bestuur en andere medewerkers. De maatschappelijke diversiteit weerspiegelt zich idealiter in de instituten zelf, niet enkel in hun programma's. Je kunt geen vacature uitschrijven voor een 'rolmodel', maar je kunt wel omstandigheden scheppen waarin personen kunnen functioneren als rolmodel.

Wees daarbij waakzaam voor *tokenism* en denk aan de eventuele last of emotionele arbeid die gepaard gaat met beschouwd worden als rolmodel – zeker als je team niet erg divers is en de enige queerpersoon bijvoorbeeld regelmatig bevraagd wordt vanuit dat identiteitskenmerk. Elk gezicht binnen je organisatie kan potentieel als

---

rolmodel functioneren: soms kan een tussenpersoon rolmodel zijn, maar evengoed wordt de dramaturg zo beschouwd door een bepaalde groep, en ziet een andere groep je kunstenaar in residentie als rolmodel.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Werken met tussenpersonen • Klankbord • Co-programmeren • Inspraak bij publieksbemiddeling • Inclusief taalgebruik	<ul style="list-style-type: none"> • Theater Zuidplein
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • <i>Tokenism</i>

39. Maak de verplaatsing

Traditioneel betekent toeleiding of participatie dat je moeite doet om mensen naar jouw evenementen te krijgen. Er kunnen echter mooie zaken ontstaan door zelf de verplaatsing te maken – naar een stadsdeel waar je niet vaak naartoe gaat, plaatsen waar mensen verblijven zoals zorgcentra of de gevangenis, naar buurtfeesten, naar een onbediend stuk platteland in je omgeving, enzovoort. Het kan dus ook inhouden dat je je inzet om kunst **beschikbaar** te maken voor wie zich niet naar jou kan verplaatsen.

Een voorbeeld hiervan is het 'Klarafestival in de zorg', waarbij jonge muzikanten klassieke muziek brengen naar zorginstellingen in Brussel. Of 'De Kunstkoffer' van S.M.A.K., een reizende koffer gevuld met tekeningen, schilderijen, sculpturen en videowerken, van jonge namen en van bekende kunstenaars uit de collectie. De

---

---

kunstwerken – met verhalen, getuigenissen, poëzie, filosofische vragen en krachtige beelden – worden met zorg bij de kinderen gebracht en ze gaan er spelenderwijs mee om, met onder andere creatief schrijven, tekenen, schilderen en fotograferen.

Ga ook zelf eens naar activiteiten van groepen waarvan je je afvraagt waarom ze niet naar jouw evenementen komen en stel je open voor **gesprek**. Misschien levert het niets concreets op, maar juist die ongedwongenheid is waardevol.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> ● In kaart brengen wat er al gebeurt ● Werken aan wederkerige relaties ● Bijdragen aan kunst in het leerplichtonderwijs ● Presenteren buiten de muren ● Toeleiden naar bestaand aanbod, en het aanbod afstemmen op niet bereikte publiek ● Voorbij doelgroepdenken	<ul style="list-style-type: none"> ● Nieuwe omgevingen, de cross-sectorale kunstpraktijk van Ciel Grommen en Seasonal Neighbours
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> ● Publiek niet onderschatten ● Publiek is meer dan de mensen in je zaal	<ul style="list-style-type: none"> ● Wantrouwen tegenover het instituut ● Duurzaam lokaal werken versus heersende productielogica ● Betutteling vanuit stereotyperend denken

40. Werken aan wederkerige relaties

Bij kunstprojecten waar een actieve relatie wordt aangegaan met een specifieke plek of gemeenschap, bestaat het risico op **instrumentalisering** van plaatsgebonden kennis en verhalen. Een hypothetisch voorbeeld hiervan is een festival dat teert op de specifieke sfeer van een dorp, maar de wijkbewoners niet betreft.

Een gezonde samenwerking is **tweerichtingsverkeer**: wat haal je er zelf uit, wat geef je terug en hoe kun je er met elkaar over spreken? Een uitwisseling kan verder lopen dan het ontstaan van een project en wordt voortgezet door alle stadia van het artistieke proces. Afhankelijk van elkaars noden kan een 'wederkerige relatie' ook betekenen dat je onophoudelijk openstaat voor feedback of regelmatig bij elkaar 'incheckt'.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • De wijk leren kennen • Klankbord • Andere rol voor publiek • Civiel engagement • Werken met vrijwilligers	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe omgevingen, de cross-sectorale kunstpraktijk van Ciel Grommen en Seasonal Neighbours • De Koer • Een therapietuin voor en met bewoners, Woonzorgcentrum Parkhof • kleinVerhaal
Principes	Drempels

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nothing about us, without us</i> • Erkennen machtspositie • Publiek niet onderschatten • Publiek is een actieve component	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Publiek koestert bepaalde gebruiken
--	--

41. Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis

Ideaal gezien deelt iedereen die je huis betreedt – van personeel tot bezoekers, artiesten, en passanten – je filosofie. Om dit doel na te streven, kan je inzetten op **sensibilisering**. Gebruikers inwijden in de filosofie van het huis kan relaties verduurzamen. Hiermee geef je aan dat zij meer zijn dan alleen vluchtige bezoekers, en een fundamentele rol spelen in het weefsel van je huis.

Een **charter** kan daartoe een handig middel zijn. Het is een vorm die een gedeelde ambitie en verantwoordelijkheid of waarden expliciteert. In zo'n charter informeer je bezoekers over je principes, acties en wensen. Door je huis te betreden of aan je praktijk deel te nemen – als medewerker, bezoeker, artiest ... – wordt dat charter bij wijze van spreken onderschreven.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Informeer je publiek over je zoektocht • Intern gedragen visie op publiek • Charter	<ul style="list-style-type: none"> • Delen van artistieke processen, De Grote Post
Principes	Drempels

<ul style="list-style-type: none"> • Erkennen van machtsposities • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken
---	---

42. Samen eten

Voor sommige mensen draagt een informele sfeer bij aan een gevoel van **comfort**. Om ongedwongenheid te laten gedijen kun je momenten organiseren waarbij gebruikers of bezoekers van je organisatie samen een moment delen dat losstaat van hoe ze professioneel met elkaar samenwerken.

Ideaal hiervoor is een **ongedwongen** activiteit die iedereen elke dag doet, zoals samen eten. Denk aan buurtkeukens, residenten of deelnemers die samen een maaltijd eten, of teams die eenmaal per week samen lunchen. Je kunt je daarbij ook laten inspireren door kunstenaars die het artistieke potentieel van 'samen eten' ervaren, zoals Samah Hijawi.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Ruimte voor spontane ontmoetingen • Luisteren zonder agenda • Langdurig aanwezig zijn	<ul style="list-style-type: none"> • Netwerk Aalst
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Soms is het proces zelf net heel belangrijk	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Fricities bij andere presentatievormen

• Nieuwe publieken via een event kunnen maar moeten niet doorstromen	

43. Intern gedragen visie op publiek

In de culturele sector bestaan er uiteenlopende visies over het publiek. Soms vullen die elkaar aan maar ze kunnen ook botsen. Dikwijls hebben die visies een historiek, zowel binnen de kunsten als in een praktijk of organisatie. Zo zijn er historisch gegroeide schotten tussen **verschillende teams** die elk vanuit andere doelen werken (artistiek, marketing en communicatie, publiekswerking, zakelijk, ...). Binnen de kunsten zijn er verschillende tendensen, zoals de vraag naar een meetbaar draagvlak en cijfers, de vermarkting, de vraag naar representatie in programmatie en publiek, of aandacht voor participatie.

Om doeltreffend te zijn, is een **gedragen visie** nodig op publiek door het hele huis, niet alleen door de publiekswerker(s). Visies liggen soms uit elkaar en worden niet uitgesproken, wat voor frustratie kan zorgen: denk maar aan uitspraken zoals “zorg voor een volle zaal voor dit geweldige programma”, “vanuit gesprekken met publiek merk ik dat ons programma niet altijd matcht”, of “dit verdiepende publieksprogramma is duur en er zijn nauwelijks inkomsten”. Soms is de grootste drempel dus niet het publiek, maar eerder de interne werking van de organisatie.

Teams spreken best eerst hun (verschillende) **doelstellingen** uit om die vervolgens te verzoenen in één visie. In zo’n gesprek over visie neem je ook de andere spelers in het lokale en landelijke kunstenveld mee: keuzes kan je motiveren als complementair in een veld van spelers met diverse programma’s, publieken en publiekswerkingen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Herdenk de relatie tussen teams artistiek en publiek • Wie is mijn publiek vandaag? • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis • Zaalhuur en ruimte delen zijn niet tegengesteld	<ul style="list-style-type: none"> • Theater Zuidplein • Delen van artistieke processen, De Grote Post
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Het is oké om keuzes te maken	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek • Duurzame impact is niet altijd kwantificeerbaar

44. Bijdragen aan kunst in het leerplichtonderwijs

Toegang tot kunst en cultuur is een basisrecht. Het leerplichtonderwijs is de manier om jonge mensen te bereiken op een plek waar leren en ontwikkeling centraal staan. Creativiteit, kritisch denken en **verbeeldingskracht** zijn cruciaal in de ontwikkeling van jongeren. Kunsten en onderwijs kunnen samenwerken rond het ontwerpen van boeiend lesmateriaal, het ervaren van kunst in een kunsthuis of werken met kunstenaars in de klas.

Die samenwerking staat vandaag onder druk, en dat hangt samen met bredere uitdagingen in het onderwijs. Desondanks is het cruciaal om te blijven inzetten op kunst voor jonge mensen. Investeer daarom in **duurzame relaties met scholen**, leer elkaar kennen, luister naar de context waarin je beiden werkt en zoek naar mogelijkheden binnen de bestaande kaders van leerdoelen, beschikbare middelen, competenties en tijd. Welke programmaonderdelen passen bij welke jongeren?

Je kan bijvoorbeeld een 'dynamoPROJECT' uitwerken en een subsidie krijgen om een kunstenaar in te schakelen in de klas. Met 'dynamoOPWEG' reis je volgens de bestaande dienstregeling gratis met de bus of tram van De Lijn naar culturele bestemmingen en terug. Een andere piste is 'Kunstkuur': een lokale samenwerking van drie jaar tussen een academie en een school uit het basis-, secundair of hoger onderwijs.

Experimenteer met **andere vormen** dan enkel de schoolvoorstelling of het klassieke tentoonstellingsbezoek. Kan kunst ook een plek krijgen in vakken zoals wiskunde of wereldoriëntatie? Denk aan lesgeven in het kunsthuis en van daaruit de brug leggen naar het klaslokaal. Ontwerp een kunstkoffer of materialendoos die je mee naar school neemt. Of betrek leerlingen actief door hen in co-creatie te laten meewerken aan een kunstwerk.

Verder lezen

- [Platform cultuuronderwijs](#)
- [Cultuureducatie: Vitamine C](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	
<ul style="list-style-type: none"> • Cross-sectoraal als kans om kunst bij andere publieken te brengen • Werken aan wederkerige relaties • Bemiddeling op maat • Bevraag de noden van je publiek • Werken met tussenpersonen • Maak de verplaatsing • Duurzame relaties versus eenmalige engagementen • Symbolische drempels leren zien en wegwerken	
Principes	Drempels

<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Durf verwachtingen bijsturen • Soms is het proces net heel belangrijk	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • Fricties tussen verschillende publieken
--	--

45. Symbolische drempels leren zien en wegwerken

In de letterlijke zin betekent ‘drempel’ een ‘verhoging in de deuropening’. Vaak wordt het echter op een **figuurlijke** manier gebruikt: om een belemmering voor participatie aan te duiden. Een klassiek voorbeeld is het veelvuldig gebruik van vakjargon dat enkel door specialisten begrepen wordt, en dus heel wat mensen uitsluit. Een ander voorbeeld zijn de codes bij een symfonisch concert. Wie de gangbare gedragingen – bijvoorbeeld applaudisseren na een compositie en niet na individuele delen – niet kent, kan daarin een reden vinden om niet deel te nemen.

Het kan ook gaan over de inhoud van kunstwerken, en welke boodschap je propageert over wat je vindt kunnen en wat niet. Het is uiteraard onmogelijk om alles wat een symbolische drempel zou kunnen vormen volledig weg te nemen, maar die drempels kunnen wel degelijk worden **ingeperkt**. Je kan bijvoorbeeld een gesprek organiseren om net dieper in te gaan op de expliciete inhoud van een artistiek werk. Je kan ook proactief duiden hoe een concert verloopt, meegeven welke codes er bestaan en waarom je ze al dan niet moet volgen, werken aan inclusief taalgebruik, experimenteren met *relaxed performances* en *trigger warnings*, enzovoort.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Makkelijke taal	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ART FOR ALL</i>

KUNSTENPUNT

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Relaxed performances</i> • Storytelling • Representativiteit en rolmodellen	<ul style="list-style-type: none"> • Cultuurcafé Mechelen • Netwerk Aalst • Theater Zuidplein • Een huis aantrekkelijk maken voor niet-ingewijden • Minigolf Beatrijs • Toestand • De Roma • Walden Festival
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Wantrouwen tegenover het instituut • Betutteling vanuit stereotyperend denken

Cultuurcafé Mechelen © Lina Lauwens

46. Andere rol voor publiek

We zien vandaag praktijken waarbij het publiek een andere rol krijgt. Artistieke onderzoekspraktijken genereren een type **participatie** dat niet ‘contemplatief en stilstaand’ is. Het publiek krijgt daarbij een rol waarbij ze het verloop van scenario’s mee kan bepalen, een eigen bijdrage kan leveren waarop kunstenaars of andere deelnemers voortbouwen, en actief meedenkt over de vragen en kwesties die de kunstenaar aanreikt.

Door de verstrengelingen tussen denken, doen en delen te benadrukken, nodigen zulke praktijken publieken uit om buiten hun geijkte rol van **receptieve toeschouwer** te stappen. Afstand nemen van heersende presentatievormen – waarbij het publiek enkel kijkt of luistert naar iets dat ‘af’ is – en mensen al in eerdere fases van het creatieproces betrekken, werkt voor sommige mensen misschien zelfs beter.

Verbonden aan

Bouwstenen	
<ul style="list-style-type: none"> • Luisteren zonder agenda • Publiek actief betrekken via artistieke co-creatie • Plaatsmaken voor initiatieven van onderuit	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Soms is het proces zelf net heel belangrijk • Publiek is een actieve component	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken

47. Creëer gespreksruimte voor dissensus

De samenleving moet gespreksruimte voor dissensus vrijwaren, en ook culturele instellingen kunnen zich daarvoor inzetten. Kunst wakkert van oudsher gesprekken aan, maar het ontbreekt het veld aan **methodologieën** om op een gezonde manier ruimte te geven aan ophef. Voorzie ruimte voor debat bij netelige zaken waar je huis aan verbonden is of wordt, in plaats van uit te gaan van consensus. Denken dat iets algemeen aanvaard is, en daarbij een veelheid aan andere invalshoeken ontkennen, is een vorm van symbolisch geweld.

Organiseer wanneer nodig bijvoorbeeld **safe(r) en brave(r) spaces**. Sectoraal is het belangrijk om de diversiteit van organisaties te waarborgen: ondersteun kleinere organisaties als je een grote organisatie bent. Ook hierbij zijn er limieten aan wat je kan doen: recente voorbeelden onderstrepen hoe politieke inmenging en online haat een acute bedreiging vormen voor meerstemmigheid in het culturele veld.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Safe(r) and brave(r) spaces</i> • Gesloten events • Omgaan met fricties als open huis	<ul style="list-style-type: none"> • Stel je voor... integrale publieksverbreding
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Altijd, alles, voor iedereen is een illusie • Ben ik de juiste persoon om dit te doen? • <i>Nothing about us, without us</i> • Diverse profielen aan tafel • Erken machtsposities.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Tokenism</i>

48. *Safe(r) and brave(r) spaces*

Kunst roept van oudsher vragen, emoties en discussies op. Toch ontbreekt het in de kunstwereld vaak aan methodes om op een constructieve manier ruimte te geven aan diverse perspectieven en geleefde ervaringen. In sommige gevallen kan het daarom waardevol zijn om een *safe(r) space* of *brave(r) space* te creëren.

Een **safe(r) space** is een omgeving waarin mensen zichzelf kunnen zijn zonder angst voor veroordeling, discriminatie of fysiek en psychologisch geweld. In *safe(r) spaces* mogen de deuren soms gesloten zijn, maar dat hoeft niet altijd. Ze kunnen ook openstaan voor dialoog en ontmoeting. Een *safe space* kan meer zijn dan een toevluchtsoord; het kan ook een springplank zijn waar mensen voldoende zelfvertrouwen opbouwen en moed verzamelen om de wereld buiten de *safe space* tegemoet te treden.

Academica Kimberlé Crenshaw, bekend om haar concept 'intersectionaliteit', benadrukt het belang van **veilige ruimtes voor gemarginaliseerde groepen**. Dergelijke omgevingen maken het mogelijk om de complexiteit van hun overlappende identiteiten te bespreken en beter te begrijpen. Het concept van *safe spaces* ontstond in de Verenigde Staten in de jaren zestig, toen zwarte universiteitsstudenten ruimtes creëerden om als gemeenschap samen te komen, vrij van discriminerende opvattingen. De geschiedenis van *safe(r) spaces* is dan ook onlosmakelijk verbonden met de Afro-Amerikaanse burgerrechtenbeweging.

Een **brave(r) space** is een manier om inclusieve en kritische dialogen te bevorderen, zonder te vervallen in censuur of extreme voorzichtigheid. In zo'n *brave(r) space* rapen mensen hun moed bijeen om gedeelde ervaringen – zoals seksisme en racisme – zichtbaar te maken en aan te kaarten. Stemmen die voorheen ongehoord bleven, worden hoorbaar in een *brave(r) space*. Een *brave(r) space* schept ruimte voor open en eerlijke gesprekken, zelfs over gevoelige of controversiële onderwerpen. In een *brave(r) space* engageren deelnemers zich om soms ongemakkelijke, maar noodzakelijke discussies te voeren.

Brian Arao en Kristi Clemens, die het concept voor het eerst introduceerden, benoemen vijf principes voor een *brave space*:

- **Controverse met respect** – Erken mogelijke meningsverschillen en bespreek ze op een respectvolle manier.
- **Verantwoordelijkheid voor intentie en impact** – Neem verantwoordelijkheid voor zowel je intentie als het effect van je woorden.

-
- **Uitdaging naar keuze** – Deelnemers kunnen zelf kiezen in hoeverre ze deelnemen aan uitdagende gesprekken.
  - **Respect** – Behandel elkaar steeds met wederzijds respect.
  - **Geen aanvallen** – Geen persoonlijke aanvallen, maar constructieve dialoog.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> ● Creëer gespreksruimte voor dissensus ● Gesloten events ● Negotieer artistieke en sociale functies	<ul style="list-style-type: none"> ● Stel je voor... integere publieksverbreding
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> ● Altijd, alles, voor iedereen is een illusie ● Ben ik de juiste persoon om dit te doen? ● <i>Nothing about us, without us</i> ● Diverse profielen aan tafel ● Erken machtsposities.	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Tokenism</i>

Verder lezen

- [Podcast *Better Practices for Safe\(r\) Spaces* \(Olave Nduwanju, 2021\).](#)
- [Crenshaw, K. \(1991\). *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color*. Stanford Law Review, 43\(6\), 1241–1299.](#)

- Brian Arao en Kristi Clemens, “From Safe Spaces to Brave Spaces: A New Way to Frame Dialogue Around Diversity and Social Justice” (2013), in *The Art of Effective Facilitation*.

49. Exploreren van de digitale ruimte en zijn bewoners

“De werking van een groot deel van de cultuursector is gevormd in de fysieke wereld. Deze organisaties hebben moeite om met hun werking een plek te vinden in de hybride wereld”, stelt de visienota van het departement Cultuur, Jeugd en Media (2023) over de digitale transformatie van de cultuursector. Ook publiekswerking heeft baat bij een geïnformeerde **digitale transformatie**. Het is daarbij cruciaal om te vertrekken vanuit de gebruikers en hun mediawijsheid, en uit te gaan van de mogelijkheden van die digitale ruimte en hun bewoners.

Door in te zetten op de digitale ruimte kan je een **betere dienstverlening** aanbieden. Denk aan tools waarmee gebruikers kunstactiviteiten op maat kunnen vinden binnen het ruime aanbod, de rol van een online gemeenschap waarin gebruikers tips uitwisselen, manieren om filterbubbels te doorbreken of te verbreden via *intended serendipity*, of aan bijkomende informatie online of via QR-codes – ter voorbereiding op of verdieping na een bezoek – en aan de feedback die bezoekers hierover geven.

De digitale ruimte biedt ook presentatie- en ontsluitingsmogelijkheden op het vlak van toegankelijkheid, bijvoorbeeld voor **minder mobiele personen**. Kunstenaars of kunstinstellingen kunnen inzetten op aanwezigheid in de digitale ruimte met verhalen die verbonden zijn met de fysieke programma’s of voor die ruimte gemaakt zijn.

De digitale ruimte is ook een **(co-)creatieruimte**, en biedt de mogelijkheid om kunst op een immersieve en interactieve manier te ervaren via game- en VR-toepassingen. Games zijn bijvoorbeeld voorlopers in het werken met communities en fans die testen, feedback geven en betrokken worden in het creatieproces. Grijp de kans om

---

---

digitale of virtuele toepassingen – waaronder AI – te combineren met fysieke ruimte. Denk bijvoorbeeld aan games die thematisch aansluiten bij een tentoonstelling, of opdrachten in de digitale ruimte als verlengstuk van een programma.

Verder lezen

- Tools en inzichten over digitale transformatie in de cultuursector
  - [Publiq](#)
  - [Cultuurconnect](#)
- [De impact van *artificial intelligence* op cultuurparticipatie \(publiq\)](#)
- [Lessen voor digitale transformatie op maat van jouw publiek \(Socius\)](#)
- [Visienota \(2023\) over de digitale transformatie van de cultuursector van het departement Cultuur, Jeugd en Media](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Datagedreven publieksoptimalisering • Storytelling • Maak de verplaatsing • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Andere rol voor publiek • Presenteren buiten de muren • Ruimte voor spontane ontmoetingen	<ul style="list-style-type: none"> • Kasper Jordaens • Digitale dramaturg • Livestream Cultuurconnect
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek

• Nieuwe publieken via een event kunnen maar moeten niet doorstromen	

50. Datagedreven publieksoontwikkeling

Kunstenaars en organisaties vragen zich af wie ze bereiken en wie niet, en wat de motieven, behoeften en verwachtingen van hun publiek zijn. Publieken zijn immers in beweging, evolueren en veranderen. Het is dus uitdagend om polshoogte te houden. Kunnen **publieksgegevens** – naast interviews en bevestigingen – hierin een rol spelen? Hoe kan dit op een legale manier gebeuren, en welke digitale infrastructuur is daarvoor nodig?

Formuleer eerst je **onderzoeksvragen** om niet doelloos gegevens te verzamelen. Dat kunnen vragen zijn als: wie komt naar welk programma? In welke kenmerken zijn we geïnteresseerd? Hoe waarderen bezoekers de activiteit, het onthaal, de informatie? En hebben ze suggesties?

Breng in kaart welke data je reeds hebt. Met een goed **CRM-systeem** kunnen de data uit het ticketingsysteem en de webshop worden gebruikt. CRM-systemen ondersteunen onder andere geautomatiseerde, gesegmenteerde en multichannel-communicatie (e-mail, WhatsApp, sociale media). Daarnaast geven ze inzicht in de eigenschappen van je publiek en hun reacties via online feedback of website-statistieken. Zorg ervoor dat je toestemming vraagt aan gebruikers, conform GDPR-bepalingen.

Je kan ook **samenwerken** rond digitale publieksoontwikkeling, hetzij rond een discipline of in een regio. Een gedeeld ticketsysteem is niet alleen handig voor deelnemers (bijvoorbeeld een boekingssysteem voor een festival waar meerdere huizen aan deelnemen) maar ook voor de huizen. Zo ontstaan er nieuwe

mogelijkheden, zoals een stedelijk abonnement voor meerdere cultuurhuizen, of een gezamenlijke tool voor publiekssegmentatie en strategische analyse.

Kinderstreken.be is bijvoorbeeld een initiatief van cultuur- en gemeenschapscentra uit de Cultuurregio Pajottenland-Zennevallei rond theater- en filmaanbod voor jong publiek, met een gemeenschappelijke website en ticketing. CUBO is een gemeenschappelijk abonnement van cultuurspelers in Kortrijk. Passen zoals de Museumpas bieden deelnemende musea veel informatie over hun bezoekers en *benchmarking* met andere musea.

Verschillende partners uit de culturele sector – waaronder Publiq, Kunstenpunt en het Departement Cultuur, Jeugd en Media – werken samen aan de verdere ontwikkeling en verspreiding van het **UiTwisselingsplatform**. Dit gedeelde dataplatform bundelt gegevens van uiteenlopende culturele instellingen en maakt deze beschikbaar op gebruiksvriendelijke wijze. Het UiTwisselingsplatform wil cultuurparticipatie stimuleren door alle betrokkenen in de sector te voorzien van waardevolle inzichten.

© Kinderstreken

Verder lezen

- [Publieksvinder](#)
- [UiTwisselingsplatform](#)
- [Aan de slag met publieksdata \(Nederlandse Taskforce Publieksdata\)](#)
- [Meer over beveiliging van persoonlijke gegevens](#)
- [CUBO abonnement Schouwburg Kortrijk](#)
- [De museumpas](#)

-
- UiTPAS

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Wie is mijn publiek vandaag • Informeer je publiek over je zoektocht • Bevraag de noden van je publiek • Werken aan wederkerige relaties • Duurzame relaties versus eenmalige initiatieven • Exploreren van de digitale ruimte en zijn bewoners • In kaart brengen wat er al gebeurt	<ul style="list-style-type: none"> • CUBO Kortrijk, Kasper Jordaens • Kinderstreken • Cultuurcafé Mechelen

51. Publiek actief betrekken via artistieke co-creatie

Co-creatie verwijst naar projecten die “gebaseerd zijn op **gelijkwaardigheid** en waarbij het eigenaarschap wordt gedeeld.” Elke ‘co-creator’ heeft een evenredig aandeel; het is dus niet de bedoeling dat ‘de kunstenaar’ iets dicteert en dat ‘de deelnemers’ moeten opvolgen.

Co-creatie vereist geduld en een radicale nieuwsgierigheid naar elkaars inzichten. Bij co-creatie worden de deelnemers **mede-eigenaar** van een artistiek programma of product “door van begin tot eind en op gelijke voet samen te werken aan het proces”.

Co-creatie hoeft niet per se tot een gepolijst product te leiden, hoewel er inspirerende voorbeelden zijn waarbij dit wel het geval is. Idealiter begint co-creatie dus met een onbevagen houding tegenover elk mogelijk resultaat.

Verder lezen

- 'Collecting the City. Co-creation: A work in progress' – J. Nikkessen, G. Yalçiner, F. Awater, K. Terzi. (2023). *Collecting the City. Co-creation: A work in progress*. Amsterdam Museum.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan wederkerige relaties • Andere rol voor publiek • Bijdragen aan kunst in leerplichtonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • kleinVerhaal • De Koer
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component	<ul style="list-style-type: none"> • Betutteling vanuit stereotyperend denken • Publiek koestert bepaalde gebruiken • Wantrouwen tegenover het instituut

52. Presenteren buiten de muren

Door buiten de muren van klassieke kunstinstellingen te presenteren, kun je sommige drempels omzeilen. Een voorstelling in een park presenteren kan de **formele sfeer** doorbreken die voor sommigen rond kunstinstellingen hangt, en iets vertonen in een veld buiten het centrum vergemakkelijkt de cultuurparticipatie van

---

mensen in **perifere gebieden**. Het is echter niet zo dat de publieke ruimte vrij van drempels is, verre van zelfs. Een blik op losstaande kasseien voldoet om door te hebben hoe slecht gesteld het is met de inclusie van minder mobiele mensen.

Infrastructurele drempels kan je bij een presentatie buiten de muren misschien vermijden, maar **symbolische drempels** zijn hardnekkig: het volstaat niet om in de publieke ruimte aanwezig te zijn om effectief verwelkomend over te komen. Hierbij kan het helpen om vooraf in gesprek te gaan met passanten en bewoners van de plek waar je wilt neerstrijken, om je ervan te verzekeren dat je project het ecosysteem van een ruimte niet doorbreekt, of hen te laten co-programmeren. Houd er rekening mee dat mensen ook toevallig of ongewild toeschouwer zullen zijn, en dat sommige gevoeligheden sterker meespelen. *In concreto*: een naakte performance, verwijzingen naar drugsgebruik, stroboscopische lichteffecten of muziek na 22 uur kunnen moeilijker liggen.

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Maak de verplaatsing • De wijk leren kennen • Andere presentatievormen • In kaart brengen wat er al gebeurt • <i>Trigger warnings</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Minigolf Beatrijs • Digitale dramaturg • Walden Festival • Een therapietuin voor en met bewoners, Woonzorgcentrum Parkhof
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is meer dan de mensen in je zaal • Zet niet alles op voorhand vast • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Fricities tussen verschillende publieken

53. Herdenk de relatie tussen artistieke en publieke teams

Traditioneel stelt het artistieke team het programma samen, waarna het communicatieteam ermee aan de slag gaat: welke publieken kunnen we voor dit programma aantrekken en via welke kanalen? Zodra het publiek binnen is, volgt de **bemiddeling** als laatste fase in de keten, zoals nog steeds gebeurt in sommige huizen.

Vaak zijn publieksprogramma's gericht op het aantrekken van publieken en doelgroepen naar de (echte) programmatie. Het loont om symbiotischer te werk te gaan. In wezen overlappen artistieke werking en publiekswerking. Zorg dus voor **structureel overleg** tussen 'team artistiek' en 'team publiek', faciliteer de doorstroom tussen die departementen en laat dissensus toe.

Met de kennis van de publiekswerking kan je ook aan de slag voor het artistiek programma. Sommige huizen creëren nieuwe functies die zich richten op die **wederkerigheid** met namen als stadsdramaturg, *city curating* of *community worker*. Aandacht voor de brede samenleving staat niet ten koste van de artistieke kwaliteit van je programmatie, maar zorgt er net voor dat je programma beter aansluit met de wereld buiten je muren.

Verder lezen

- "Hoe stadsdramaturgie de KVS moet vernieuwen" (BRUZZ)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Wie is mijn publiek vandaag? • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis	<ul style="list-style-type: none"> • Delen van artistieke processen, De Grote Post • Netwerk Aalst

<ul style="list-style-type: none"> • Intern gedragen visie op publiek • Inspraak organiseren • Inspraak bij publieksbemiddeling • Co-programmeren • Laagdrempelige publieksprogramma's • Zaalhuur en ruimte delen zijn niet tegengesteld • Werken aan wederkerige relaties • Negotieer sociale en artistieke waarden • Andere rol voor publiek • Maak de verplaatsing 	<ul style="list-style-type: none"> • Theater Zuidplein • <i>Young Panel</i> • De Koer • De Roma • Toestand • kleinVerhaal • De Wijkjury
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Kennisdeling 	<ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met historiek

54. Werken met vrijwilligers

Publiek actief betrekken hoeft niet alleen via artistieke co-creatieprocessen; je kunt hen ook betrekken bij je werking. Een warme **vrijwilligerswerking** die in het teken staat van wederkerigheid en kennisdeling kan een grote troef zijn voor je organisatie. Hun engagement voor je huis straalt af op (toekomstige) bezoekers, en ze brengen een myriade aan ervaringen binnen.

Vrijwilligers zijn deel van het 'publiek' dat breed betrokken wordt (bijvoorbeeld in je archiefwerking, in contacten met artiesten of in publieksbegeleiding) om te helpen, iets te leren en hun eigen kennis in te brengen. Waardeer hun **kennis** en deel deze met de geledingen van je werking. Vrijwilligers die bezoekers begeleiden of warm maken, achter de bar staan, mensen met zorgnoden ondersteunen, ... zitten

---

bijvoorbeeld erg dicht bij het publiek, waardoor ze sneller informele feedback opvatten dan het vaste team.

Verder lezen

- [Vrijwilligerswerk in Vlaanderen](#)
- [Vlaams steunpunt vrijwilligerswerk](#)
- [Vrijwilligersvergoeding](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	
<ul style="list-style-type: none"> • Representativiteit en rolmodellen • Alle gebruikers meenemen in de filosofie van je huis • Andere rol voor publiek	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Publiek is een actieve component	<ul style="list-style-type: none"> • Betutteling vanuit stereotyperend denken

55. [Voeltoer](#)

Een voeltoer biedt mensen (met een sensorische beperking) de mogelijkheid om een kunstwerk, decor, muziekinstrument, kostuum of ruimte **'tastend'** te ervaren. Idealiter combineer je een voorstelling, kunstwerk of concert met audiodescriptie, met een voeltoer, zodat verschillende zintuigen aangesproken worden en de kunstervaring even gelaagd is voor neurotypische mensen, als een publiek zonder beperkingen. Zo kan je een voeltoer laten voorafgaan aan een voorstelling, waarbij mensen de scène kunnen aanraken om zich een beeld te vormen van het decor, de kledij, de textuur van de vloer en de grootte van de scène. De spelers kunnen zich ook voorstellen, zodat mensen kennis maken met hun stem(timbre).

Verder lezen

- [Voeltoer bij VIERNULVIER](#)
- [DE SINGEL](#)
- [Symfoon, Vlaams blinden- en slechtzienendenplatform](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Audiodescriptie • Makkelijke taal • Ruimtes met rust en stilte • <i>Trigger warnings</i> • Bevraag de noden van je publiek • <i>Relaxed performances</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Relaxed performances</i> • <i>Permit, oh permit my soul to rebel</i>
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Betutteling vanuit stereotyperend denken • Fricities tussen verschillende publieken

56. Toeleiden naar bestaand aanbod, en het aanbod afstemmen op niet bereikte publiek

Twee grote hoofdpunten van publiekswerking zijn het publiek toeleiden naar het bestaande aanbod, en het aanbod afstemmen op het niet bereikte publiek. Als je kiest voor toeleiding, **begeleid** je de toekomstige participanten via drempelverlagende initiatieven naar een bestaand cultureel aanbod.

Je kan op een heel **gevarieerde** wijze toeleiden, want mensen ervaren diverse drempels om te kunnen genieten van dat aanbod. Toeleiden kan bijvoorbeeld door

---

toegankelijke cultuuruitstappen en nabesprekingen van voorstellingen in groepsverband te organiseren. Ook immersieve workshops die instrumenten aanreiken om een kunstwerk zintuiglijk te ervaren, zijn een vorm van toeleiding.

Een andere strategie bestaat uit het aanpassen van het aanbod zelf aan de voorkeuren en interesses van een niet bereikt publiek. Praktijkervaring leert echter dat het effectief is om beide hoofdpunten **tegelijkertijd** aan te pakken. Het proces van toeleiding en afstemming kunnen elkaar namelijk versterken: nieuw publiek heeft toeleiding nodig, en zorgvuldig leiden naar het bestaand aanbod geeft inzicht in het publiek dat ontbreekt en welk aanbod daarop kan inspelen.

Verder lezen

- [Demos over 'toeleiding'](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	Cases
<ul style="list-style-type: none"> • Blik achter de schermen • Ander publiek vraagt andere communicatie • Andere presentatievormen • Prijsdifferentiatie • Ruimte voor spontane ontmoetingen • Werken met thema's • Wie is mijn publiek vandaag • Bemiddeling op maat • Laagdrempelige publieksprogramma's • Buddysysteem	<ul style="list-style-type: none"> • Cultuurcafé Mechelen • <i>ART FOR ALL</i>

<ul style="list-style-type: none"> • Inclusief taalgebruik • Wegwijs maken • Bevraag de noden van je publiek • <i>Relaxed performances</i> • Werken met tussenpersonen • Representativiteit en rolmodellen • Samen eten • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Exploreren van digitale ruimte en hun bewoners • Datagedreven publieksontwikkeling • Presenteren buiten de muren • Werken met vrijwilligers 	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Het is oké om keuzes te maken 	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam lokaal werken versus heersende productielogica • Fricities tussen verschillende publieken • Hoe financiële drempels wegnemen en toch je rekening laten kloppen?

57. Makkelijke taal

Wie geschreven informatie toegankelijker wil maken, kan daarvoor makkelijke taal (*easy read*) toepassen. Dit houdt in dat men met **korte, eenvoudige zinnen** zonder vakjargon werkt. Eventueel kunnen verduidelijkende afbeeldingen worden toegevoegd.

Makkelijke taal helpt mensen met een **leerstoornis** beter begrijpen en deelnemen. Onderzoek toont aan dat zij minder vaak participeren in de kunsten dan mensen zonder leerstoornis.

Toegankelijke informatie over bijvoorbeeld het programma, de zaal en de transportmogelijkheden is cruciaal om drempels te verlagen. Makkelijke taal kan echter ook drempels verlagen voor mensen die de taal in kwestie niet als moedertaal hebben, moeite hebben met lezen en schrijven, geheugenproblemen hebben of gewoon gehaast zijn.

Uitgebreidere handleidingen voor de toepassing van makkelijke taal, zijn online beschikbaar:

- [Kenmerken van eenvoudige taal](#)
- [Easy to read checklist](#)

Verbonden aan

Bouwstenen	
<ul style="list-style-type: none"> • Audiodescriptie • Storytelling • Inclusief taalgebruik • Symbolische drempels leren zien en wegwerken • Ander publiek vraagt andere communicatie • Bemiddeling op maat • Laagdrempelige publieksprogramma's • Bevraag de noden van je publiek	
Principes	Drempels
<ul style="list-style-type: none"> • Het is oké om keuzes te maken • Diverse profielen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> • Publiek koestert bepaalde gebruiken

KUNSTENPUNT

	<ul style="list-style-type: none"> • Betutteling vanuit stereotyperend denken • Fricities tussen verschillende publieken
--	---

Drempels

1. Omgaan met historiek

De meeste instituten dragen een geschiedenis met zich mee: een artistiek profiel, een personeelsstructuur, een gebouw en een specifieke ligging. Voor huizen met een lang verleden is het belangrijk geduldig en **met een open houding** na te denken over manieren om die geschiedenis te erkennen en ermee om te gaan.

2. Publiek koestert bepaalde gebruiken

Een deel van je publiek 'is blij zoals het nu is' en zit dus niet te wachten op ingrepen die het 'allemaal toegankelijker' maken. **Dat mag je niet weerhouden** om zulke ingrepen door te voeren: je plek mag niet alleen op maat gemaakt zijn van één publiekssegment. Anderzijds is het belangrijk om ook met misnoegd trouw publiek in gesprek te blijven gaan en toe te lichten waarom die veranderingen noodzakelijk zijn. De kern is immers dat je ervoor wilt zorgen dat meer mensen evenveel als zij kunnen genieten van cultuur, en dat er meerdere vormen van kunstbeleving zijn. Hun beleving is evenveel waard als die van anderen.

3. Duurzame impact is niet altijd kwantificeerbaar

In een datagedreven samenleving ervaren veel cultuurwerkers de druk om de impact van **kunst te meten**. En meten, leren we op school, is berekenen – niet voelen, luisteren of aftasten. De geïnternaliseerde nood aan kwantificeerbare impact kan publiekswerking remmen en ervoor zorgen dat er wordt vastgehouden aan *one size fits all* formules.

Een voeltoer voor een tiental deelnemers is vanuit dat perspectief misschien niet impactvol genoeg, omdat het 'zo weinig deelnemers' telt. De **impact** die een voeltoer heeft op de betreffende mensen, kun je ook moeilijk in een grafiek steken – en misschien is een grafiek ook niet het juiste instrument voor een vage vraag. Gaat

---

impact over of iemand vaker terugkomt? Dat iemand meer consumeert? Dat iemand trouw blijft aan een instituut? Dat het de kunstbeleving verdiept? Dat die er rondom zich over praat?

Investeren in publiekswerking betekent dat je moet ingaan op de diversiteit aan publieken, naar die publieken moet luisteren en vanuit dat luisteren ook dingen aanpast. Grondige en gevoelige publiekswerking vereist dus dat je moet **experimenteren met nieuwe formats en formules**. Soms zullen die aanslaan, soms zullen ze in het water vallen, soms overstijgen de kosten de baten (om in het kwantificeerbare thema te blijven). Zie deze experimenten niet als opzichzelfstaande evenementen, maar als onderdeel van een langer (leer)proces. Het is niet omdat er niemand naar een informatieve brunch komt dat het voor niets is geweest: alles wat je doet is een informatiebron. Hetzelfde geldt bij de impact van een participatietraject: zulke trajecten bestaan uit vele componenten, waarbij het flou is wie publiek en wie participant. De impact van dergelijke langdurige en intensieve trajecten is eerder kwalitatief.

4. Ethische vragen bij het werken met digitale tools

Als organisatie of maker ontkom je niet aan het gebruik van digitale tools, ook niet bij publieksbemiddeling (denk aan platforms zoals Spotify voor podcasts of TikTok voor korte video's). Veel van deze tools zijn gebaseerd op de commercialisering van persoonlijke gegevens en op manipulatie van ranking via niet-transparante algoritmes. Bovendien dragen platforms zoals X, Facebook en anderen bij aan de verspreiding van haatdragende en polariserende inhoud. Spotify schendt dan weer fundamentele principes van eerlijke beloning voor muzikanten, en dit geldt voor bijna elk digitaal instrument.

Hierdoor bevind je je vaak in een **ethisch spanningsveld**: om mensen te bereiken, moet je gebruik maken van problematische algoritmes. Als je deze instrumenten vermijdt, bereik je echter een grote groep mensen niet. Er zijn alternatieven, maar die zijn minder wijdverspreid.

5. Wantrouwen tegenover het instituut

Structureel racisme, *tokenism*, eurocentrische waardeaders, onaangepaste infrastructuur of validisme zorgen ervoor dat er bij heel wat mensen een wantrouwen heerst tegenover instituten – en dus ook ‘jouw’ instituut. Het is daarom erg belangrijk om bij elk contact **transparant** te zijn over je doelen, de middelen die je ter beschikking hebt, de mogelijke valkuilen en de wegen waarop mensen initiatieven ‘van onderuit’ kunnen laten ontstaan binnen je instituut. Vertrouwen opbouwen is essentieel en per definitie een traag proces. Als je samenwerkingen wilt aangaan, trek je daar dus best de nodige tijd voor.

6. Nationale media zijn onervaren in het recenseren van niet-westerse verhalen

Eurocentrische perspectieven domineren nog steeds, zowel in de bredere samenleving als in opleidingen waar veel kunstcritici worden gevormd. Dit kan ertoe leiden dat werken uit het globale zuiden, of geïnspireerd door niet-westerse tradities, niet met de **nodige diepgang** worden begrepen door critici die niet vertrouwd zijn met deze culturele achtergronden. Gebrek aan kennis kan leiden tot clichés of stereotypen. Het is belangrijk dat kunstkritiek meerstemmig wordt, niet alleen voor de diversiteit in perspectieven, maar ook in het belang van het publiek.

Verder lezen

- Hillaert, W. (2024, 14 maart). *Wat met de witte kaders van de kritiek?* | *Etcetera. Etcetera.*

7. Mainstream media werken weinig verdiepend en missen voeling met een meerstemmig kunstenveld

Gevestigde of mainstream media zijn de traditionele massamedia die het grote publiek voorzien van informatie en daarbij voornamelijk de **algemeen heersende** opvattingen uitdragen en vormen. Bepaalde onderwerpen en meningen die ze niet als mainstream beschouwen komen er minder of niet in aan bod, en worden opgevangen door andere media met een specifiek bereik.

---

8. Duurzaam lokaal werken versus heersende productielogica

We leven in een samenleving die gericht is op productie, en de dominante logica in de cultuursector blijft gericht op de uniciteit van de maker en de artistieke creatie. Creaties die van **onderuit groeien** – al dan niet cocreatief – en waarvan het eindproduct niet bekend of noodzakelijk gewenst is, wijken af van dominante presentatie- en creatieformats.

Organisaties zijn soms terughoudend voor projecten die daardoor een andere planning vragen en mogelijk minder zichtbaar zullen zijn voor extern publiek. Cultuursociologen Hanka Otte en Pascal Gielen pleiten voor een “inductief beleid”, waarbij “[...] de regels van het spel niet door één bepaalde cultuur of sociale orde opgelegd worden”. Veeleer komt het spel tot stand volgens de regels van iedere cultuur die zich aandient of van eenieder die deel wil uitmaken van een samenleving.”

9. Fricties tussen verschillende publieken

Het instellen van een kindervrije tijd om een prikkelarme omgeving te waarborgen, kan ouders van jonge kinderen tegen de borst stuiten, maar is misschien een effectieve maatregel om overprikkelde bezoekers te laten genieten van cultuur. Dit is slechts een van de vele voorbeelden van **spanningen tussen de behoeften van verschillende publieksgroepen**. Wat voor de ene groep als veilig wordt beschouwd, is dat voor de andere niet. Dit geldt ook binnen groepen die te vaak als homogeen worden beschouwd; autisme kent bijvoorbeeld een breed scala aan manifestaties, van mensen die hypo- tot hypergevoelig zijn voor prikkels.

Meestal is de wrijving onschadelijk en kan ze getolereerd worden, zoals een luide groep tijdens een rondleiding. Het wordt pas problematisch wanneer de veiligheid van het publiek in gevaar komt als gevolg van deze frictie. Daarom is het soms niet mogelijk om tegelijkertijd voor iedereen een veilige, aangename ruimte te creëren.

En zelfs als je van dit uitgangspunt begint, kan er wrijving ontstaan tussen verschillende publieksgroepen.

10. Je gebouw werkt soms tegen

Een gebouw draagt steeds een geschiedenis met zich mee die verbonden is aan zijn **architectuur**. Dat kan je niet zomaar van je afschudden. Voor organisaties met statige huizen is het nu eenmaal moeilijker om een kleinschalig, intiem, of informeel concert te organiseren dan voor nomadische kunstorganisaties die in woonkamers programmeren. Je kan wel de keuze maken om te verbouwen of de inrichting en het gebruik van ruimtes te wijzigen.

11. Hoe financiële drempels wegnemen en toch je rekening laten kloppen?

Eigen inkomsten (uit onder andere ticketverkoop) zijn voor organisaties belangrijk om hun budget rond te krijgen. Bovendien is dit een subsidievoorwaarde. Organisaties trachten met prijsdifferentiatie en kortingen tegemoet te komen aan de diverse betaalcapaciteit van potentiële publieken zonder dat dit een impact heeft op de totale opbrengsten uit ticketverkoop. Kortingen en lagere ticketprijzen moeten dan meer publiek opleveren.

12. De marketinglogica werkt ook uitsluitend

Het ritme van ticketverkoop, waarbij evenementen maanden op voorhand worden aangekondigd en tickets soms al maanden voor een voorstelling uitverkocht kunnen zijn, is op maat gemaakt van doorwinterde cultuurliefhebbers die de dominante culturele codes kennen. Durf een pakket tickets vrij te houden voor een **tragere ticketing**, waarbij je publieken proactiever uitnodigt. Sommige (beroeps)groepen kunnen bovendien niet op een lange termijn plannen: ook voor hen zou een gespreide ticketverkoop goed uitkomen. Dat staat echter in contrast met de dominante marketinglogica van de sector – experimenteren met andere ritmes van verkoop en communicatie kan hierdoor uitdagend zijn.

13. Betutteling vanuit stereotyperend denken

Soms gaan we er (door onze eigen kennis en ervaring) vanuit te weten wat anderen nodig hebben. Dat kan resulteren in een vorm van betutteling vanuit stereotyperend denken, wat op de lange termijn nefast is voor de participatie van bepaalde groepen. Uiteindelijk is één van de belangrijkste aspecten van publiekswerking 'luisteren' naar meerdere stemmen – en dan pas concretiseren.

14. Tokenism

Men spreekt van *tokenism* wanneer iemand uit een ondervertegenwoordigde groep wordt ingezet of gebruikt om een gebrek aan representatie te verhullen en een schijnbare diversiteit te portretteren.

Principes

1. The right to unsuccess

Tijdens een proces mag je falen. Als je halsstarrig naar *instant succes* streeft, loop je het risico om louter op veilig te spelen. Ambieer dat het lukt, maar onthoud dat het geen ramp is als het niet (meteen) lukt. Met die houding zal je makkelijker onveilige paden bewandelen.

2. Alles, altijd, voor iedereen is een illusie

Verlam jezelf niet door voor iedereen op hetzelfde moment toegankelijk te willen zijn, want dat is niet mogelijk. Wat veilig en toegankelijk is voor de een, **is dat juist niet voor de ander**, en omgekeerd. Verschillende gebruikers hebben verschillende noden.

3. Neem de tijd

Gun jezelf de tijd om trajecten, ideeën of initiatieven **stap per stap** uit te rollen. Door de tijd te nemen kun je met zorg handelen – niet alleen voor je publiek, maar ook voor je collega's en jezelf.

4. Nothing about us without us

Ervaren bepaalde groepen drempels bij je organisatie en wil je daar iets aan doen? Of wil je een programma opzetten rond een thema waarover je team geen expertise beschikt? Betrek de mensen met (belichaamde) expertise – over de drempels en het thema – **bij aanvang** van je initiatieven.

5. Het is oké om keuzes te maken

Het levert meer op om **geïnformeerde prioriteiten** op te stellen, dan je op iedereen tegelijkertijd te willen richten.

---

6. Publiek is meer dan de mensen in je zaal

Als huis heb je een publieke functie, dus je 'publiek' **reikt verder** dan wie in je zaal zit.

7. Er zijn limieten aan wat je kan doen

Je kan zeker een bijdrage leveren aan het bestrijden van discriminatoire structuren en je publiek daarbinnen zo goed mogelijk proberen accommoderen, maar je kan de wereld niet alleen oplossen. Maak weloverwogen keuzes en **wees mild** voor jezelf en je publiek. Werk daarom samen met andere spelers en ga na welke publieken je samen bereikt.

8. Kijk verder dan maatschappelijk kwetsbare groepen

Kijk verder dan maatschappelijk kwetsbare groepen wanneer je aan **publieksverbreding** doet.

9. Zet niet alles op voorhand vast

Laat ruimte voor **onbestemdheid**. Door te veel op voorhand vast te leggen, smoor je *grassroots* initiatieven in de kiem en maak je het moeilijker om gaandeweg van richting te veranderen.

10. *You win some you lose some*

Initiatieven die de participatie van nieuwe(re) publieken faciliteren, kunnen bestaande bezoekers tegen de borst stoten. Het is uiteraard belangrijk om er ook voor dat publiek te zijn, maar ernaar streven iedereen tegelijkertijd blij te houden is een uitputtend en onhaalbaar doel. **Ga in gesprek** met gefrustreerde deelnemers, sensibiliseer over publieksgerichte initiatieven en waak erop dat het principe van '*you win some*' de overhand heeft op '*you lose some*'.

11. Erkennen machtspositie

Als kunstorganisatie en als medewerker van een organisatie heb je een **bepaalde macht**. Die positie moet je erkennen en remediëren wanneer je engageert met het publiek.

12. Kennisdeling

Blijvende kennisdeling tussen publiekswerkers, educatieve diensten, participatiewerkers, ... speelt een cruciale rol: interactie met het publiek is een complex gegeven waar weinig standaardrecepten voor zijn. Vandaar de nood om te kunnen leren van elkaar.

13. Durf verwachtingen bijsturen

Werken aan participatie vereist dat je **onophoudelijk open staat** voor feedback, nieuwe inzichten, veelvormige expertise – en dat je je publiek ook actief bevroegd. Dat kan ervoor zorgen dat je je verwachtingen over het te bereiken resultaat moet bijsturen.

14. Soms is het proces zelf net heel belangrijk

Een project hoeft niet op een podium of in een tentoonstellingsruimte te belanden om **waardevol** te zijn.

15. Nieuwe publieken via een event kunnen maar moeten niet doorstromen

Je bent niet in je opzet gefaald als een deel van het nieuw publiek bij een evenement niet direct terugkomt naar andere evenementen: **eenmalige participatie is ook participatie**, en voor velen een grote en spannende stap.

16. Publiek is een actieve component

Publieken zijn meer dan receptieve kunstliefhebbers. Hun **engagement** voor kunst kan zich bijvoorbeeld vertalen in lidmaatschap, vrijwilligerswerk of een deelname aan klankbordgroepen en co-programmatie of creatie-initiatieven.

Cases

1. Cultuurcafé Mechelen - Toegankelijk genieten van cultuur door samen te werken met de brede zorgsector

Inclusief zijn vereist expertise die kunstenaars en organisaties niet altijd in huis hebben, bijvoorbeeld als het gaat om kansarmoede in je stad. Door samen te werken met organisaties uit andere sectoren kun je die expertise bundelen en zo potentiële publieke bereiken die niet spontaan hun weg vinden naar het kunst- en culturaanbod. Dat is alvast wat sociale en culturele organisaties in Mechelen doen met het Cultuurcafé.

Het Mechelse Cultuurcafé wil drempels verlagen en iedereen de kans geven om van kunst en cultuur te genieten. Culturele aanbieders in Mechelen werken hiervoor samen met organisaties uit de brede **zorgsector** (armoede, personen met een beperking, autisme, psychische kwetsbaarheid, ...). Hierdoor kunnen deelnemers maandelijks samen naar theater, film, dans, muziek of beeldende kunst gaan in Mechelen, maar soms ook daarbuiten.

Elke activiteit wordt voorafgegaan door een **inleiding** of afgesloten met een **nabespreking** in een ongedwongen sfeer, soms met een kunstenaar of programmator. Het programma wordt per jaar vastgelegd, en je kan eenvoudig (gratis) inschrijven, of aan een UiTPAS-tarief deelnemen.

Het Cultuurcafé begon als een maandelijks vaste afspraak bij theater arsenaal, waar organisaties en mensen die moeilijk toegang vinden tot het culturaanbod elkaar ontmoetten en waar kleine artistieke prikkels werden uitgetest. Door deze uitwisseling werden de **drempels** tastbaar en concreet, en gingen de organisaties er effectief mee aan de slag. Ondertussen is de werking van het Cultuurcafé uitgebreid naar andere culturele plekken in Mechelen, en sluit de groep aan bij het reguliere

culturele aanbod. Daarbij wordt extra rekening gehouden met individuele noden, en blijft ontmoeting een essentieel onderdeel van de beleving.

Het Cultuurcafé is een initiatief van armoedevereniging De Keeting, sociaal-culturele vormingsorganisatie Pasvorm, theater arsenaal, theatergroep Zwemmen in Brak Water vzw en het Begeleidingscentrum voor Personen met Autisme, in samenwerking met de culturele aanbieders in Mechelen.

Verder lezen

- [vzw De Keeting](#)
- [Cultuurcafé](#)
- [Pasform](#)
- [Begeleidingscentrum autisme](#)
- [Cultuurcafé Mechelen over culturele bruggen](#)
- [Interview over Cultuurcafé met Lina Lauwens, publiekswerker bij theater arsenaal](#)
- [Cultuurcafé met veertig partners](#)
- [Vijf tips voor cultuur- en welzijnswerkers die blijvend de handen in elkaar slaan](#)

2. [De Grote Post - Artistieke processen delen](#)

In Oostende tovert cultuurcentrum De Grote Post zich om tot een waar open huis. De creatieprocessen van de kunstenaars in residentie worden zichtbaar gemaakt in het festival KIEM, de podcast *Oorsprong*, en met de hulp van 'Kornuiten'.

Van 3 t.e.m. 12 oktober 2024 konden cultuurliefhebbers genieten van *works-in-progress*, voorstellingen, concerten, performances, *artist talks*, dj-sets, tekstlezingen, installaties, en meer van residenten uit De Grote Post. Met het residentenfestival KIEM wil De Grote Post de **afstand tussen kunstenaars en**

---

publiek verkleinen door het creatieve proces zichtbaar te maken. Kunstenaars presenteren hun werk in ontwikkeling – en in verschillende stadia – en gaan in dialoog met het publiek.

KIEM vormt het startschot van elk nieuw seizoen. Het trekt een divers publiek aan dat wordt uitgenodigd op avontuur: de kunstenaars ontmoeten, hun werkproces volgen en de vele ruimtes in het gebouw ontdekken. De Grote Post zet hiermee letterlijk en figuurlijk alle deuren open.

De Grote Post werkt ook aan de afstand tussen zichzelf, kunstenaars, en bewoners van de stad door residenten slaapplekken aan te bieden bij ‘gasthuizen’. Dit gebeurt via mensen uit de stad met een groot hart voor cultuur (en voor De Grote Post) die een of meerdere kamers op overschot hebben.

KIEM vormt eveneens de basis voor het initiatief ‘Kornuiten’, waarbij niet-geofende enthousiastelingen worden uitgenodigd om als testpubliek deel te nemen. In ruil voor gratis toegang tot een ‘onaffe’ voorstelling (theater, circus, comedy) worden aanwezigen gevraagd om **feedback** te geven. Zo kan het publiek niet alleen nieuwe werken en artiesten leren kennen, maar kan de artiest ook hun werk aftoetsen. Geïnteresseerden kunnen ook nieuwe kunst en kunstenaars ontdekken in de podcast *Oorsprong*. Aan het begin van hun creatieve reis bevaart De Grote Post hier de oorsprong, insteek en het parcours van het toekomstige werk van hun artiesten.

Verder lezen

- [Residentenfestival KIEM](#)
- [De Grote Blog over Kornuiten](#)

Ashtabiez © Bert Duerinck

3. Vuurwerk: festival op maat van bewoners. De Grote Post

Wat hebben de inwoners van Oostende nodig deze winter? Dat is de vraag die De Grote Post in december 2023 stelde aan lokale kunstenaars en sociale partners in aanloop naar wat uiteindelijk het tiendaagse festival *Vuurwerk* werd. Tijdens het festival werkten artiesten en bewoners samen om elk aspect van het feest te organiseren.

Het centrale idee van *Vuurwerk* was om een groot feest te organiseren in de Lokettenzaal van het cultuurcentrum. Van 11 tot en met 14 december 2023 was iedereen welkom om te helpen versieren, cadeaus te kopen, maar vooral ook om mee te dansen en te feesten. Elk van deze elementen had een gemeenschappelijke

of creatieve kant: vlaggen werden versierd door bezoekers, er werd gezellig gegeten aan 'De Langste Tafel', er was een 'pakjesbar' waar je cadeaus kon kopen en inpakken, en tijdens de *Open Dance Jam* konden bezoekers hun beste dansmoves boven halen of nieuwe pasjes leren.

Er werd echter niet alleen gefocust op de vrolijke kleuren en het bruisende geluid van *Vuurwerk*; er was ook ruimte voor **stilte en reflectie** via gratis consultatiegesprekken, hulp bij het neerpennen van gevoelens, of kleding met sentimentele waarde samenvoegen tot één groot tafelkleed.

Elke activiteit plaatste **gemeenschap** centraal: de verbinding tussen mensen, tussen burens, familie en onbekenden. Wat er gecreëerd werd, kwam samen tot stand. Zo werd het concept voor *Vuurwerk* uitgedacht na talrijke gesprekken tussen De Grote Post, kunstenaars en sociale instellingen als vrijetijdswerkingen, werkplaatsen zoals kleinVerhaal, scholen, en initiatieven zoals Ruimteveldwerkt, die de meest kwetsbare groepen in de samenleving willen ondersteunen.

In die tweede editie in 2024 lag de focus op dat wat we met ons meedragen, hoe we zorg dragen en dat wat we doorgeven, met een nieuw programma en andere partners.

Vrolijke voeten © Yvan Mahieu

Verder lezen

- [Vuurwerk, De Grote Post](#)
- [Vuurwerk, artikel in De Morgen](#)
- [Vrije tijd Oostende, arktos](#)
- [RuimteVeldWerk](#)

4. [Grassroots in het instituut, DE SINGEL](#)

Community-based art binnenbrengen in een instelling creëert altijd frictie: voor wie is een voorstelling bedoeld, enkel voor die gemeenschap? Of ook voor een nieuw publiek dat de codes van de kunstvorm (nog) niet kent? Het Antwerpse cultuurhuis DE SINGEL focust op inclusiviteit en dialoog, en programmeert al

jarelang heel wat kunst rondom specifieke *communities*. Hoe denken zij na over publieken voor zulke voorstellingen?

Tallose kunstvormen zoals *ballroom*, *slam poetry* en *breakdance* zijn geworteld in gemeenschappen die uit een maatschappelijke realiteit en activisme zijn ontstaan. Deze achtergrond zorgt ervoor dat voorstellingen sterk steunen op een **actief betrokken publiek**. Het programmeren ervan brengt specifieke vraagstukken met zich mee: aan de ene kant staat er namelijk een toegewijde gemeenschap die (co-)creëert, en voor wie hun kunstvorm een maatschappelijke visie belichaamt. Aan de andere kant daagt er mogelijks een nieuw publiek op, voor wie de maatschappelijke betekenis van de kunstvorm vaak onbekend is.

Dit kan **frictie** veroorzaken tussen artiest en publiek (of tussen publieken onderling) wanneer (nog) niet iedereen de codes, houdingen en *know-how* van het genre beheerst. Ook de spektakelwaarde en de vorm van de voorstelling komen voor nieuwe publieken meer op de voorgrond.

Bovendien kan er soms een gevoel van onveiligheid spelen bij de artiesten of het publiek wanneer mensen die geen lid zijn van de gemeenschap deelnemen aan een *community-based event*. Daarnaast is er bij publieke evenementen meer uitleg en inleiding dan bij een *community-only event*, wat zorgt voor een andere sfeer.

Heldere communicatie kan hier helpen: bepaalde voorstellingen kunnen bijvoorbeeld alleen binnen die gemeenschap worden gecommuniceerd, zodat er een gesloten voorstelling plaatsvindt voor artiesten en het publiek uit die *community*.

Indien de juiste strategie wordt toegepast, kunnen andere voorstellingen wel breed gecommuniceerd worden. “Wanneer we wél ons reguliere publiek uitnodigen voor een *community-based* voorstelling,” legt DE SINGEL uit, “dan delen we duidelijk wat de specifieke sociale en maatschappelijke context van die voorstelling is wanneer mensen hun tickets kopen. Zo heeft zelfs een niet-ingewijd publiek een beter begrip van de context waarin deze kunst is ontstaan.”

Deze duidelijke vorm van communiceren loopt echter niet altijd van een leien dakje. “Nadat we zo’n evenement promoten, zelfs met de extra context die we geven, krijgen we plots verschillende mails gestuurd: van de community, dat we het event enkel intern zouden moeten communiceren, maar ook van een breder publiek, dat niet goed weet of ze wel welkom zijn in zo’n event. Voor beide groepen komt die communicatie vooraf soms aan als een lichte shock, maar we vinden dat een goede confrontatie, één waardoor je nadenkt over je eigen verhouding ten opzichte van de kunstvorm.”

Uiteraard blijft het belangrijk om een **evenwicht** te bewaren tussen open en gesloten evenementen. Als publieke instelling wil je er in principe voor iedereen zijn. Het is ook niet de bedoeling dat *community-based* kunst verdwijnt uit het reguliere circuit. Integendeel, de maatschappelijke context waarin deze kunstvormen zijn ontstaan moet juist zichtbaar blijven en besproken worden binnen bredere kringen.

Verder lezen

- [The Summer of Love Ball, De Singel](#)

The Summer of Love Ball, 2024 © Britt Ryckebosch

5. Lokaal Dendy als venster op het artistieke en het dagelijkse leven, NW Aalst

Wie echt wil inzetten op publiek en gemeenschap, heeft meer nodig dan goede bedoelingen alleen. Bij NW, Open Huis voor Hedendaagse Kunst en Film (voorheen Netwerk Aalst), leeft het besef dat betrokkenheid ook een kwestie van ruimte is. Daarom werd het gebouw ingrijpend heringericht – om letterlijk en figuurlijk plaats te maken voor ontmoeting, dialoog en gedeeld eigenaarschap.

De architecturale ingreep vertrok vanuit een fundamentele keuze: ruimte moet uitnodigend, flexibel en toegankelijk zijn. Het voormalige fabriekspand voelde te gesloten aan. Door meer licht, een betere verbinding tussen verdiepingen en een nieuwe inkom werd het gebouw opengetrokken voor kunstenaars, bezoekers, buurtbewoners en partners. Op het gelijkvloers ontstond Lokaal Dendy: een

leefbare ruimte met keuken, café, werkplaatsen en modulaire meubels. Hier vloeien buurtactiviteiten, workshops, gesprekken en artistieke processen samen. De bovenverdieping blijft voor kunst en film, maar de drempel tussen artistiek en alledaags werd bewust poreus gehouden.

Gemeenschapswerk krijgt in Lokaal Dendy een tastbare vorm. Activiteiten ontstaan van onderuit, gevoed door ideeën en noden uit de wijk en daarbuiten. NW **faciliteert en ondersteunt**, maar legt niets op. Van activiteiten voor kinderen, lezingen en spontane ontmoetingen tot een initiatief van Vrede vzw — de ruimte groeit mee met wat leeft.

NW Aalst © Mihai Neag

In de open keuken is koken en eten geen bijkomstigheid, maar een collectieve praktijk. Tijdens *Kitchen Stories* worden recepten en verhalen gedeeld over migratie, zorg, landbouw of conflict. Het samen koken fungeert als een ritueel van ontmoeting en culturele overdracht, variërend van intieme tafelmomenten tot publieke benefieten of feestelijke openingen.

Ook het **educatieve luik** vertrekt vanuit gedeeld eigenaarschap. Samen met partners zoals JEF, Studio Rekker en de Academie voor Beeldende Kunsten ontwikkelt NW trajecten waarin kinderen en jongeren als volwaardige gesprekspartners worden benaderd. Projecten zoals ‘De Flosjkesfabriek’ geven gezinnen ruimte voor spel, maakplezier en uitwisseling. Workshops en rondleidingen voor scholen worden telkens afgestemd op de leefwereld van leerlingen en gekoppeld aan actuele tentoonstellingen en betrokken kunstenaars.

Met **Young NW** bieden ze jongeren de kans om als mede-makers deel uit te maken van de werking. Ze organiseren, geven feedback, introduceren nieuwe thema’s en helpen communiceren. Jongeren houden de NW werking levendig en toekomstgericht; hun blik voedt de vernieuwing van binnenuit. Via Young NW willen ze ook de drempel verlagen voor jongeren om het artistieke programma te leren kennen en zich ermee te verbinden.

Niet elke activiteit hoeft groot te zijn. Ook **kleine momenten van verbinding** doen ertoe: een lezing voor een handvol mensen, een meditatie sessie, een gesprek aan de keukentafel tussen nieuwkomers en buurtbewoners. De NW ruimtes zijn flexibel en groeien mee met wat nodig is. Juist in die intimiteit ontstaat vaak de diepste betrokkenheid.

Onder de noemer **Lokaal Solidair** geven ze samen met partners vorm aan engagement dat geworteld is in gedeelde zorg. Denk aan benefieten, lezingen en filmavonden die maatschappelijke kwesties tastbaar maken. In de inkomruimte zetten de solidariteitswinkel van DiversPlus en een gedicht van Mahmoud Darwish de toon — kleine gebaren die verwijzen naar grotere strijdpunten, van Aalst tot Palestina.

NW wil een **open huis** zijn. Geen bastion, maar een plek die groeit vanuit relaties met kunstenaars, publiek, jongeren, ouders, vrijwilligers, scholen en toevallige passanten. Iedereen die binnenkomt, kan mee vormgeven. Dat vraagt tijd, vertrouwen en de bereidheid tot luisteren. Maar het leidt tot gedeeld eigenaarschap

---

en duurzame betrokkenheid. Vanuit hun verankering in Aalst en hun blik op de wereld tonen ze hoe een kunstplek ook zorgzaam, democratisch en open kan zijn – gedragen door velen, en steeds in beweging.

Verder lezen

- [Netwerk Aalst](#)
- [Netwerk Aalst heropening, architectura](#)
- [Lokaal Dendy](#)

6. [Theater Zuidplein Rotterdam: een theater van, door en voor bewoners](#)

Theater Zuidplein is een inspirerend voorbeeld van hoe een culturele instelling een brug kan slaan tussen gemeenschappen en kunst. Door de lokale bewoners actief te betrekken bij de programmatie, en de relatie tussen programmatoren en marketeers te versterken, vullen ze niet alleen de zalen. Ze creëren ook een plek waar bezoekers zich gehoord en erkend voelen.

Theater Zuidplein vindt het belangrijk om een netwerk te zijn – ze noemen zichzelf een spinnenweb – waarin iedereen elkaar kent en gelijkwaardig is. Iedereen krijgt op die manier ruimte. Dat idee van **openheid** schijnt door in alle interne processen: in de programmatie en de omgang met makers, in de omgang met de buurt en het publiek, hoe interne teams samenwerken, en in de architectuur.

Women Connected X Theater Zuidplein - Internationale Vrouwendag © Dewi de Vries

Hun programma werken ze vaak uit **in samenwerking**. Er zijn bijvoorbeeld samenwerkingen met groepen en gemeenschappen in de buurt. Dit is een engagement op lange termijn, zodat beide partijen elkaar goed leren kennen. Een andere vorm van samenwerking die Theater Zuidplein inzet, zijn zogenaamde 'bewonerpanels'. De programma's die daaruit voortvloeien, worden gekenmerkt door herkenning en erkenning.

“Het programmateam – en eigenlijk iedereen binnen de organisatie – heeft een enorm open houding en is continu in gesprek met de mensen om zich heen”, geven Joyce van Dongen (hoofd programmering) en Jamila El Maroudi (marketing en communicatie) van Theater Zuidplein aan. Het programmateam houdt ook contact met wat zij het '*light-medium* publiek' noemen, namelijk personen die eerder naar

de film zouden gaan dan naar een theater. Ze bevragen deze groep en hebben panels samengesteld om zo die ‘kunstbubbel’ te doorprikken.

Het samenstellen van het programma is een dynamisch en meerstemmig proces geworden. Naast het klassieke *top-down* model, waarbij programmatoren selecties maken uit bestaand aanbod op basis van de kennis van hun publiek, zoekt Theater Zuidplein actief naar **verbreding** door dialoog en samenwerking. Deze aanpak leidt regelmatig tot onverwachte en vernieuwende eindpunten. In de grote zaal is er nog steeds ruimte voor grote producties van gevestigde boekingskantoren, maar ook andere stemmen worden gehoord.

- **Lab-Z**

In 2017 startte het producerend huisgezelschap van het theater: Lab-Z. Dit is een ontwikkelingsplaats voor talent. Deze plek is ook toegankelijk voor *mid-career professionals* en niet beperkt tot enkel jong talent. Deelnemers werken er toe naar landelijk toerende, professionele theaterproducties over schurende maatschappelijke issues in de (vooral grootstedelijke) samenleving van nu.

Het einddoel hoeft niet altijd een productie te zijn die op tournee kan. Een creatieproces kan ook **andere vormen** aannemen, zoals een toonmoment gevolgd door een gesprek. Een maker gaat hier aan de slag met een bredere groep mensen. Een persoonlijk verhaal van de maker wordt uitgediept met anderen die gelijkaardige situaties meemaakten. Theater Zuidplein kiest hier radicaal voor co-productie: als een maker aanklopt om een verhaal op zichzelf uit te werken, wordt die doorverwezen naar andere plekken.

Het theater is zich bewust van de sociologische en demografische processen rondom zich. Ze bevinden zich in een diverse wijk met druk van opkomende gentrificatie. Hun wijk is jong en daar houden ze rekening mee. Zo is er een aparte marketeer voor het jeugdprogramma en het volwassenenprogramma. TikTok maar ook Whatsapp worden ingezet om specifieke, nieuwe mensen en groepen te bereiken. Parallel aan die nieuwe kanalen blijven ze ook communiceren via de

---

klassieke kanalen zoals e-mail en flyers. Deze communicatie wordt ondersteund met een content marketeer en een senior marketeer die een digitale strategie uitzet.

Die openheid en focus op de buurt heeft ook geleid tot **onverwachte samenwerkingen** met een meer maatschappelijke relevantie naast hun culturele activiteiten. Er zijn koffieochtenden met ouderen uit de wijkvereniging, ze ontvangen ook een schildersclub en de repetities van een gospelkoor en theatervoorstellingen uit de buurt. Er wordt telkens nagedacht of de activiteit past binnen hun huis en of het over een inclusieve samenwerking gaat. Daarnaast wordt er gezocht naar hoe deze interacties met de buurt weer relevant kunnen zijn voor de programmatie.

De focus op verbinding en actualiteit brengt echter ook **uitdagingen** met zich mee. Soms moet het theater tijdens een seizoen snel schakelen om in te spelen op trends of maatschappelijke ontwikkelingen. Bij elke keuze stellen ze zichzelf de vraag of het programma relevant is voor hun visie en publiek. Wanneer er dilemma's ontstaan, staat dialoog centraal: niet alleen binnen de organisatie, maar ook met de buurt.

- **Team Tandem**

Intern heeft het theater verschillende marketeers die in 'tandem' samenwerken met de programmatoren. Ze zoeken het juiste publiek voor het juiste programma en vice versa – zo vullen de twee teams elkaar aan. Door de infrastructuur van hun kantoor komt het team elkaar geregeld tegen. “We vullen elkaar aan, want zonder programma is er geen publiek. Bovendien houden we elkaar scherp door onszelf en elkaar continu kritisch te bevragen”, vertelt Jamila El Maroudi, die instaat voor marketing en communicatie bij Theater Zuidplein.

Het gebouw waar Theater Zuidplein in 2020 naartoe verhuisde is ontworpen vanuit de visie om een **ontmoetingsplek** te zijn. Het theater heeft een grote zaal met 600 zitplaatsen, een kleine zaal met 250 zitplaatsen en nog een kleine zaal met 80 zitplaatsen. Ze zijn in hun vernieuwde plek de hele dag open en hebben naast hun drie zalen een aantal studio's voor allerlei laagdrempelige activiteiten. Met die studio's hebben ze de laatste jaren verschillende experimenten gedaan. Exposities

en *talks* bijvoorbeeld, maar ook gezamenlijke maaltijden. De architectuur geeft flexibiliteit. Bovendien is het nieuwe theater verbonden met de nieuwe bib, wat drempelverlagend werkt. Hun hal loopt over in die van de bibliotheek, waar een gedeelde tafel staat om te studeren, samen te eten of in gesprek te gaan met elkaar.

Verder lezen

- [Over Theater Zuidplein](#)

7. [Young Panel, VIERNULVIER](#)

Weten wat er speelt bij een jong publiek is niet altijd gemakkelijk; beslissingen maken over deze doelgroep in de werking en programmatie ook niet. Een *young panel* kan helpen om het jongerenpubliek – en hun kritisch perspectief op de werking van je huis of organisatie – beter te leren kennen.

Een *young panel* kan **verschillende vormen** aannemen. Soms worden jongeren betrokken bij de communicatie en publieksbemiddeling, zodat deze aansluit bij hun leeftijd. Ze kunnen ook programma's voorstellen die ze samen met het team uitwerken. Op sommige plekken krijgen jongeren zelfs inspraak in het programmabeleid en op bestuursniveau.

In 2021-2022 lanceerde VIERNULVIER een **open call** om een *Young Board* samen te stellen: een groep jonge mensen van diverse achtergronden die mee nadenken over het bestuur van het kunstencentrum. Zowel hun publiek als hun creatieve team is jong – het bestuursorgaan niet. Daarom wilde VIERNULVIER de creativiteit en de ondernemingszin van jongeren mee inschakelen.

De *Young Board* kreeg inzage in het programma, maar ook in de financiën, verzekeringen en andere operationele vraagstukken. Al snel doken in het experiment **fundamentele vragen** op. Tot waar gaat de adviserende rol? Heeft de *Young Board* de bevoegdheid om te bepalen welke onderwerpen van belang zijn? Wat is hun relatie met het aangestelde 'officiële' bestuur? In welke mate laat je de *Young Board* wegen op de besluitvorming? Tot waar geef je inzage in gevoelige documenten? In een gesprek tussen de algemene leiding, het bestuur, de interne trekkers en de *Young Board* werd onderzocht hoe ver een kunstinstelling als VIERNULVIER kon gaan bij het geven van inspraak aan deze jongeren.

Met die opgedane ervaring evolueert het initiatief tot het **Jong Panel** sinds september 2023. Het Jong Panel heeft een adviserende rol die uitgebreid werd naar de hele werking, ook naar de artistieke werking, de interne overlegorganen, HR, het (audit)comité, de maandelijkse personeelsmeeting, ... Het Jong Panel is ook betrokken bij de aanwerving van coördinatoren zoals de nieuwe artistiek coördinator. Twee Jong Panel-leden hebben een volwaardig mandaat in de Raad van Bestuur (gedurende twee jaar, al dan niet met verlengingen) met volledig stemrecht. De leden zijn tussen de achttien en dertig jaar oud en worden geselecteerd via een open oproep.

Jong Panel 2023-2024 © Tine Theunissen

Het Jong Panel is voor VIERNULVIER een manier om jonge en ondervertegenwoordigde perspectieven een stem te geven binnen de werking. Zo'n bredere vorm van inspraak kan voor **spanning** zorgen, geeft Franky Devos, coördinator van VIERNULVIER, aan. "Het is een aanpak die nieuwe en andere competenties binnenbrengt, maar die ook voor frictie zorgt. Mensen die nog in die omslag zitten van een vorige organisatiestructuur kunnen zich niet altijd meteen verhouden tot zo'n brede vorm van inspraak."

Het Jong Panel biedt een nieuwe en vooral kritische blik, die een **nieuwe wind** doet waaien binnen het bestuursorgaan. Voor de jongeren zelf zit er ook iets in: ze kunnen gratis naar alle voorstellingen van VIERNULVIER en worden vergoed voor hun deelname aan de vergaderingen. Daarnaast vormt een deelname aan het Jong Panel een mooie leerkans voor wie een diepgaand inzicht wil verwerven in de werking van zo'n kunstinstelling, en biedt het netwerkkansen.

Zo'n 'jong panel' is zowel binnen als buiten de cultuursector een groeiend begrip. Initiatieven zoals de *Young Creatives Board* bij Melkweg en de *Young Board* bij Jong Volk Brugge benadrukken de creatieve en innovatieve kracht van de jonge geest.

Verder lezen

- [Jong Panel, VIERNULVIER](#)
- [Rapport van de Young Board van VIERNULVIER, voor de overgang naar Young Panel](#)
- [Young creatives Melkweg](#)
- [Young Board stad Brugge](#)
- [Over Millennial, Young Boards](#)

8. [Een huis aantrekkelijk maken voor niet-ingewijden, Z33](#)

Mensen die nauwelijks of niet met cultuur in aanraking komen tot je huis krijgen is een hele opgave. Voor velen zijn er namelijk heel wat drempels die hen van kunst weghouden. Een manier om die drempels te verlagen is door een opvallende aandachtstrekker aan een voorstelling, tentoonstelling of werk toe te voegen.

In Hasselt staat sinds 2002 Z33, een huis voor actuele kunst met een link naar design en architectuur. Origineel te vinden op de site van het vroegere Begijnhof in Hasselt is Z33 sinds 2020 verhuisd naar de Bonnefantenstraat in dezelfde stad.

Het is ook in deze straat dat tijdens de tentoonstelling *Fitting In*, het kunstwerk 'Pure' te bekijken was. Van oktober 2022 tot februari 2023 verbonden honderden kleurrijke linten de gevel van Z33 met die van het appartementsgebouw aan de overkant van de straat. De linten – een installatie van *visual artist* Christian Bakalov – vormden een fysieke toegangsweg voor de bezoekers van de expo. Eens het gebouw binnen vielen de banden verticaal naar beneden en vormden ze zo een gordijn waar elke bezoeker door moest waden.

Niet alleen is het **kleurrijke spektakel** opvallend door haar verbinding met de rest van de straat, ze bevat ook een simpele maar krachtige boodschap: hoe verhoud je jezelf in een wereld die gevuld is met andere stemmen en identiteiten?

Verder lezen

- [*Fitting in, Z33*](#)
- [PURE, workspacebrussels](#)

© Selma Gurbuz

9. De kunstorganisatie als maatschappelijk project, De Koer

De Koer is een creatie- en ontmoetingsplek te midden van de Brugse Poort in Gent, in een bouwblok. Het is een voorbeeld van een huis dat via kunst wil bijdragen aan het samenleven in de buurt en in de stad. Als open plek komt een groot deel van de programma's op participatieve wijze tot stand, onder andere via werkgroepen en een maandelijks open forum. Hun aanpak is geïnspireerd door de 'commons'.

De Koer organiseert onder andere een eigenzinnig film- en muziekprogramma waaraan bewoners meewerken. Ze betrekken hun omgeving actief bij het bouwen van de plek tijdens hun klusdagen. De Koer bouwt ook een gemeenschap rond een aantal basiselementen op hun terrein, zoals een tuin, een oven, een keuken en een atelier, die als *commons* (gemeenschappelijke middelen) worden beschouwd voor de buurt. Rond de oven worden momenten georganiseerd om brood te bakken. Op donderdagmiddag wordt er gewerkt in de tuin. De keuken is de plek voor Bourgondische buffetten en Breugheliaanse feestmalen. De nieuwe werkplaats werd feestelijk geopend als gedeeld atelier voor de buurt, kunstenaars en de gebruikers van de Koer. De Koer creëert hier een huiselijke sfeer, en vervult op deze manier de functie van een **'derde ruimte'** voor de omgeving; een plek los van de woon- en werkomgeving. In deze laagdrempelige *third space* faciliteren ze ook leerprocessen.

De Koer is ook een plek van ontwikkeling. Kunstenaars en collectieven worden uitgenodigd om te werken met de context van De Koer zoals de diversiteit in de buurt, de plek en de materialen die er voorhanden zijn of de duurzaamheid als kernwaarde. Ontwikkeling wordt ook breder geïnterpreteerd dan het individuele artistieke parcours. Zo is de keuken ook een informele collectieve leerschool en in het bouwatelier kan je al doende leren

De Koer is er voor en door een grote groep mensen die mee tappen, ontwerpen, programmeren, bouwen, bedenken, verplaatsen, koken, tellen, verzinnen en schrijven. Het maakt van de Koer een broeihaard vol actie, gezelligheid en ontdekking.

“Doorgaans begint en eindigt een dag in De Koer met samen eten en drinken,” vertelt Leontien Allemeersch, artistiek coördinator bij De Koer. “Etenstijd is het moment waarop alle aanwezigen op de site samenkomen aan een lange tafel, waar muzikanten naast tuiniers zitten en klussers naast koks.”

Aan het publiek geeft de Koer zo de mogelijkheid om kunst te ervaren op een herkenbare, sociaal ingebedde en laagdrempelige manier.

Verder lezen

- [De Koer](#)

© Leontien Allemeersch

10. Digitale dramaturg, Bozar

De digitale wereld is deel van het kunstenveld geworden in communicatie en distributie, maar lijkt soms ver verwijderd van het maken, presenteren en werken met publiek. Nochtans valt die technologie al lang niet meer te

---

negeren. Hoe kan je als maker of als huis die mogelijkheden exploreren in diverse aspecten van je praktijk of werking?

Sommige huizen besluiten om het digitale te verweven in alle aspecten van de artistieke werking, van digitale kunst tot het verrijken en vermengen van de fysieke en digitale kunstbeleving. Ze creëren er nieuwe functies voor; geen programmator digitale kunst, maar een persoon met kennis over kunst en technologie, die het gesprek aangaat met de programmatoren over digitale mogelijkheden bij het uitwerken van programma's.

Bozar, huis voor beeldende kunsten, muziek, film, performances en debat, zet sinds jaren in op het **presenteren van digitale kunst**. In 2023 hebben ze hun beleid rond het digitale omgegooid en dat resulteerde in een nieuwe functie van 'digitale dramaturg'. Hoe zijn ze daartoe gekomen, en hoe functioneert het nu?

Marianne Janssens begon in mei 2022 als **directeur marketing en communicatie** van Bozar, toen er vanuit het COVID-herstelplan middelen waren voor digitalisering. Er lag een plan klaar voor een nieuw marketingsysteem via mail, het synchroniseren van publieksdata in heldere dashboards of digitale campagnes, maar ook de ambitie om een platform te bouwen waar kunst digitaal en betalend wordt aangeboden.

“Samen met programmatoren bekeken we welke content we digitaal konden aanbieden, en de voorstellen gingen in alle richtingen uit, zoals lezingen en debat via podcasts, theater en concerten streamen of virtuele tentoonstellingen. Er bleven veel vragen over de **relevantie** van het kopiëren van fysiek naar digitaal, de nood aan expertise, waar heeft het publiek nood aan, of mensen na COVID willen betalen voor digitale content en of zo'n platform moet ontwikkeld worden vanuit marketing en communicatie. De nieuwe artistiek directeur Christophe Slagmuylder heeft besloten om een nieuwe functie te creëren in het programmatieteam, stap voor stap te werken en tijd te nemen om uit te proberen naar zowel de artistieke content als de zoektocht naar doelgroepen die daarvoor open staan.”

Family Arcades © Judith Hellers

In 2023 werd Jafar Hejazi aangeworven als digitale dramaturg van Bozar, een transversale functie tussen en met de disciplines. *“At the beginning, it was the intention to develop a digital platform where audiences can come and visit Bozar and where artists can also create their work. A kind of immersive and cross-sectoral platform with visual, cinematic, music, discursive and probably adding some game elements. A platform that is engaging enough for people to visit and enjoy that space. Such platforms are very expensive and there are many questions if people will enjoy content at home when all physical art experience is possible again.”*

Daarom besloot Bozar om **met en tussen digitale en fysieke platformen** te werken: wat kan een game betekenen voor een tentoonstelling? Kunnen kunstenaars uitgenodigd worden om te werken met virtuele realiteit? En hoe publieken leren navigeren in een programma dat zich digitaal en fysiek afspeelt?

Zo zijn er niet alleen **Augmented Reality (AR) exposities** doorheen het jaar, maar konden bezoekers in februari en maart van 2024 ook de Bozar Arcade ontdekken: een ruimte waar videogames gespeeld kunnen worden om negatieve stigma's te overbruggen, en om te tonen dat via games ook zulke thema's aangekaart kunnen worden.

Ter gelegenheid van het Afropolitan Festival 2024 nodigde Bozar bijvoorbeeld beeldende kunstenaar en grafisch ontwerper **Laurent Mbaah** (ook bekend als Simlo) uit om specifieke artistieke games te selecteren die vanuit een Afrikaans diasporisch perspectief reflecteren over de representatie van Afrikaanse en afrodescendant lichamen, culturen en spiritualiteiten. Laurent Mbaah werkte daarvoor samen met Isabelle Arvers, auteur van '*Decolonizing art and video games*'.

Natuurlijk zijn deze digitale projecten niet zomaar pasklaar verschenen. Zo weet Jafar Hejazi dat het een **lang proces** van vallen en opstaan is: "Elk project is een experiment voor ons. We zien het als een opportuniteit om nieuwe mensen te bereiken door kunst met het digitale – en zeker videogames – te verbinden. Met ons traditionele aanbod zien we dat slechts een minderheid van ons publiek echt jong is. We proberen deze doelgroep nu beter te bereiken door in te zetten op de digitale wereld van vandaag."

De veranderingen die Bozar doorvoert hoeven ook niet radicaal te zijn: een **jong publiek** is niet van de ene op de andere dag aanwezig in je instelling. "Het blijft moeilijk om een jong publiek tot Bozar te laten komen. We proberen dan ook kleine stappen te nemen, onder andere via *micro-influencing* op sociale media, om toch langzaam een *community* te bouwen en bruggen te slaan tussen (digitale) kunst en een jong publiek."

Die kleine stappen worden genomen door het **volledige team**. "Het digitale toepassen en geïntegreerd krijgen is echt een gedeelde verantwoordelijkheid. Ikzelf ben de digitale dramaturg die als een van de eerste schakels in de ketting met het medium bezig is; het is mijn taak om een artistieke visie consistent in het digitale te verwerken. Tegelijk zijn ook de artistieke programmator, het marketingteam en het

---

communicatieteam allemaal deel van het proces. Met Bozar hebben we ervoor gekozen om het digitale te verwerken als een uitbreiding op de kunst die we nu al aanbieden. De AR-tentoonstellingen of Bozar Arcade zijn manieren om ons publiek uit te breiden en in te zetten op jonge mensen. Dit is natuurlijk een keuze geweest. Het digitale zou evengoed toegepast kunnen worden in *livestreams* voor ouderen of mensen met een beperking.”

Soms lijkt artistieke relevantie rechtstreeks verbonden met je aanwezigheid in de digitale wereld. Nochtans is het belangrijk om enkele vragen te stellen voor je je hiervoor engageert: voor wie wil je digitaler worden en waarom? En ben je als persoon of als instelling wel de juiste partij om dit te doen?

Verder lezen

- [Bozar Arcade](#)
- [Bozar Augmented Reality](#)

VR Film Screening © Gaëtan Nadin

11. Radicaal gezellige setting voor klassieke muziek, DAS HAUS

Klassieke muziek heeft de reputatie moeilijk en formeel te zijn. Niet iedereen zet makkelijk de stap naar die muzikale wereld. Er zijn echter ook muzikanten of organisaties die de drempel naar deze wereld proberen te verlagen.

In de nasleep van de COVID-epidemie ontstonden heel wat initiatieven die muziek in kleinschalige en intieme sfeer programmeren. Een van die initiatieven is DAS HAUS, een concertreeks in Brussel die deze kleinschaligheid belichaamt. Sergio Roberto Gratteri, bezieler van DAS HAUS, was eerder onder andere actief bij Bozar, waar hij ook al experimenteerde met alternatieve formats. Zo zette hij zijn schouders onder de *Bozar Music Opening Night*: een clubnacht met in de marge verschillende performances in het hele gebouw.

DAS HAUS probeert een omgeving te scheppen waarin iedereen op het gemak kan

zijn. “We gaan voor **radicale gezelligheid en intimiteit,**” legt Sergio Roberto Gratteri uit. “Je kunt iets eten en drinken, er zijn zetels en je mag gerust je schoenen uittrekken – we zijn een soort tegengewicht voor de kille grote zaal.”

Gratteri zag hoe de grote muziekinstellingen moeite hebben om de doelgroep van 20 tot 45 jaar te bereiken. “Ze komen niet vanwege de **perceptie dat het te duur en stijf is,** of komen na een eerste ervaring niet meer terug door het formele karakter en de aard van het programma.” Dat begrijpt hij goed: zelfs als fanaat verveelt Gratteri zich regelmatig bij klassieke concerten.

Those we lost, Matteo Haitzmann © Boris Jancen

Volgens DAS HAUS ligt de sleutel in intimiteit en nabijheid, bijvoorbeeld in de vorm van **evenementen in een kleinschalige setting** waar zo’n zestig à honderd

mensen samen genieten van (klassieke) muziek in huiselijke sfeer en dit in combinatie met uitdagende en vernieuwende inhoudelijke concepten. Dit maakt klassieke muziek toegankelijker en aantrekkelijker voor het publiek en geeft muzikanten de ruimte om zich vrijer en kwetsbaarder op te stellen. Niet elk muziekstuk past binnen deze intieme setting, wat betekent dat DAS HAUS voortdurend onderzoekt en experimenteert met vorm en inhoud.

Binnen dat intieme kader gaat DAS HAUS voor een hoogwaardige uitvoering: je mag het jezelf hier comfortabel maken, maar er wordt wel gevraagd om stil te blijven tijdens de voorstelling uit respect voor de muzikanten. “Wie naar een van onze voorstellingen komt is geen publiek, maar gast: we bieden veiligheid en intimiteit aan, zowel voor de artiest als voor het publiek, alsof je thuis bent”, besluit Sergio Roberto Gratteri.

Verder lezen

- [Das Haus](#)

12. [Speelse kunst, Minigolf Beatrijs](#)

Een balletje slaan onder een limonadefontein, of een *hole-in-one* in het midden van een eettafel. Het kan allemaal in Minigolf Beatrijs, een artistiek minigolfterrein op Linkeroever in Antwerpen. Kunst beleven kan ook speels zijn.

Waar kunst zich vaak afspeelt binnen de muren van een museum of een galerie, zijn er heel wat initiatieven die het artistieke in het dagdagelijkse proberen te leggen om zo dichterbij het publiek te geraken. Een van deze projecten is Minigolf Beatrijs, een minigolf op Linkeroever waar elke baan een kunstwerk is. Je speelt als het ware in een tentoonstelling, **het speelveld zijn de kunstwerken.**

Elke baan werd ontworpen door een beeldend kunstenaar, gaande van een uitvergroot stuk gatenkaas door Gents beeldend kunstenaar Kasper de Vos tot de

---

veel-geluk-baan van Bram Van Meervelde, waarbij je je eigen golfbal tussen honderden andere vastgemaakte ballen moet manoeuvreren. Deze kunstenaars werden zorgvuldig gekozen door kunstenaar Philip Aguirre y Otegui en curator Liesje Vandenbroeck. Op Minigolf Beatrijs worden ook culturele evenementen georganiseerd, van *comedy performances* tot muzikale optredens. Kunst vormt dus een integraal deel van het terrein.

Minigolf Beatrijs is sinds 2021 een project van Karen Van Peel en Ilse Moors en wordt gesubsidieerd door de Vlaamse gemeenschap en District Antwerpen.

Verder lezen

- [Minigolf Beatrijs](#)
- [Minigolf Beatrijs, terug van weggeweest \(HLN\)](#)

Zonder titel, veel geluk © Miles Fischler

13. *Relaxed performance: Permit, oh permit my soul to rebel* van
circusgezelschap Side-Show

De gevestigde en verwachte gedragingen en normen die bezoekers doorgaans volgen bij concert- en theaterbezoeken – zoals stilte, niet bewegen en in het donker zitten tijdens de voorstelling – kunnen drempels vormen voor bezoekers die deze codes niet kennen, of neurodivers zijn. Een van deze manieren zijn zogenaamde *relaxed performances*. Hierbij blijft de voorstelling ongewijzigd of lichtjes aangepast, maar gaan de lichten niet uit, mag er

gepraat worden en mag je binnen en buiten lopen wanneer je dat wil. *Permit, oh permit my soul to rebel* van circusgezelschap Side-Show is zo'n voorbeeld.

Permit, oh permit my soul to rebel is de circusvoorstelling van gezelschap Side-Show, naar een concept van Aline Breucker en Quintijn Ketels. Het duo wilde een **prikkelarme voorstelling** maken, grotendeels vanwege hun persoonlijke geschiedenis: hun zoontje heeft een complexe vorm van Gilles de la Tourette. Daardoor is het voor hen onmogelijk klassieke voorstellingen bij te wonen. Breucker en Ketels hebben de voorstelling gemaakt in samenwerking met mensen die moeilijk of niet de zalen (kunnen) bereiken; mensen met een fysieke handicap of die neurodivers zijn. Zo kon er gericht nagedacht worden over wat dit publiek nodig heeft om van de voorstellingen te kunnen genieten.

© Quintijn Ketels

Wat maakt *Permit, oh permit my soul to rebel* – het derde deel in een trilogie van Side-Show over verbeelding – nu een relaxed performance? Eerst en vooral de **kleinschaligheid**: het publiek bestaat uit maximaal tachtig personen. Elke toeschouwer wordt individueel begeleid naar hun zitplaatsen, die ze zelf mogen kiezen zodat ze hun afstand tot de performers kunnen bepalen. Er wordt ook afgestapt van het klassieke gegeven van een *black box*: de lichten in de zaal blijven aan en de buitendeuren blijven open. Zo kan het publiek zich, indien nodig, **vlot verplaatsen**.

Bovendien worden prikkels zo veel mogelijk vermeden. Iedereen krijgt voor de voorstelling een *storyboard*, waarop het **verloop van de voorstelling** al kan worden bekeken. Artiesten kondigen aan wat ze zullen doen, voordat ze dit daadwerkelijk uitvoeren. Plotse stimuli zoals luid lawaai en lichtflitsen zijn afwezig; in plaats daarvan opteert het stuk voor een *trance-like performance*, waarbij het alledaagse een spectaculair karakter krijgt.

Verschillende huizen en gezelschappen zijn volop aan het onderzoeken of deze alternatieve manier van presenteren ook drempelverlagend kan werken voor andere doelgroepen dan neurodiverse deelnemers. *Permit, oh permit my soul to rebel* werd in elk geval erg gesmaakt en belandde onder meer in de selectie van het TheaterFestival 2024.

Permit, oh permit my soul to rebel is gecoproduceerd door VIERNULVIER, Cirklabo, 30CC, Circuswerkplaats Dommelhof en Miramiro. De première vond plaats in mei 2023 en de voorstellingen liepen nog tot maart 2025.

Verder lezen

- [*Permit, oh permit my soul to rebel*](#)
- [VIERNULVIER](#)
- [CIRKLABO/30CC](#)
- [Circuswerkplaats Dommelhof](#)

- [Miramiro](#)
- [Over relaxed performances en audiodescriptie bij Platform K](#)
- [Over relaxed performances bij par hasard](#)

14. [Tentoonstelling zonder einddatum, Kunsthal Gent](#)

Kunst beleven in grote huizen is vaak een formeel gebeuren. Deze klassieke benadering in de ‘white cube’ is niet voor iedereen weggelegd. Veel culturele spelers gaan dan ook op zoek naar andere manieren om kunst bij een publiek te brengen.

Kunsthal Gent, gevestigd in het Caermersklooster, experimenteert met nieuwe manieren van omgaan met kunstenaars, kunstwerken en publiek in hun ‘*Endless Exhibition*’. *Endless Exhibition* is gebaseerd op een curatorieel manifest van Prem Krishnamurthy tegen de vluchtige aandachtsspanne voor kunst en tegen de snelheid waarmee tentoonstellingen komen en gaan. Het principe is dat **elk nieuw werk blijft staan**. Curatoren en kunstenaars worden uitgenodigd om een nieuw werk toe te voegen aan de kunstwerken die reeds deel uitmaken van de tentoonstelling zonder einddatum. Elke kunstenaar die een nieuw werk toevoegt, houdt zich tot de kunstwerken die eerder gecreëerd werden, en die toevoeging wijzigt tevens hun onderlinge relaties. Bezoekers komen de nieuwe kunstwerken bekijken en (her)ontdekken de kunstwerken die er al staan. Ze worden uitgenodigd om ze te herlezen in hun nieuwe context.

In Krishnamurthy’s eigen woorden uit een notitie van 1999: “[Principe] 5: terugkeer van het project — het project zou nooit klaar moeten zijn — het zou altijd moeten uitnodigen tot toevoegingen, heroverwegingen, opnieuw contextualiseren.”

De grote variëteit zorgt er echter ook voor dat de *Endless Exhibition* veeleisend kan zijn voor het publiek. Valentijn Goethals, werkzaam bij Kunsthal Gent, vertelt: “Vandaag kom je binnen in een plek waar pakweg 16 tentoonstellingen lopen. We hebben dat zien groeien: van een enkele zaaltekst naar uiteindelijk een tafel vol

---

zaalteksten. En dan zie je bijvoorbeeld dat mensen met een tekst naar het foute werk staan te kijken. Het is met andere woorden een systeem dat oplossingen biedt, maar ook voor verwarring zorgt. Je stapt niet binnen in een tentoonstelling, maar in een complexe mini-samenleving.”

© Eva Fabregas

Kunsthall Gent zag dit ook in en besloot af te stappen van het gebruik van zaalteksten; wie meer info wil kan QR-codes scannen die met de website gelinkt zijn, maar dit is absoluut geen noodzaak.

“Het is ook maar door die fricties en verwarring dat het project echt tot leven komt,” aldus Valentijn. “Er ontstaat daar veel schoonheid, maar tegelijkertijd maakt de complexiteit van het programma dat Kunsthall best veeleisend is ten opzichte van het publiek. Maar je kan ook gewoon zeggen ‘Ik laat het gewoon over mij komen.’ Van wie het werk is doet er dan misschien minder toe: het is wel werk en het

---

communiceert. En samen vertellen de werken ook het verhaal van een groeiende organisatie en een gebouw in verandering.”

Endless Exhibition veroorzaakt niet alleen frictie bij het publiek maar ook bij kunstenaars. Als artiest wordt jouw werk namelijk een deel van een groter verhaal, en zit het in een continu spel van interpretatie met de andere en nieuwe werken. Kunsthal stelt hiermee vragen bij de autonomie van elk kunstwerk: kunstwerken gaan **onderling relaties** aan die leiden tot nieuwe betekenissen, die elke toeschouwer bij elk bezoek opnieuw activeert.

Door hun zoektocht naar een duurzame en respectvolle manier om kunst te maken en te presenteren botst Kunsthal Gent tegen vragen en moeilijkheden. Door te doen en uit fouten te leren maken ze vordering.

Verder lezen

- [Endless Exhibition, Kunsthal Gent](#)

15. [Voorstelling mee vormgegeven door publiek, Camping Sunset](#)

Het creatieve proces dat voorafgaat aan een voorstelling is vaak onbekend terrein voor het publiek. Sommige makers en organisaties geven het publiek toch graag een kijkje achter het gordijn. Theatergezelschap Camping Sunset doet dat door kort te repeteren en langer te spelen in het format van een try-out. Zo krijgt een voorstelling vorm door de interactie met het publiek.

Leren spelen door te spelen: dat is het motto van Camping Sunset, een Gents theatercollectief dat in 2018 werd opgericht door een groep (afstuderende) studenten KASK & Conservatorium. Hun visie is zowel radicaal als simpel: weinig repeteren, zodat er meer tijd en ruimte is voor voorstellingen. Eens per jaar kiest een groep een boek of film om mee aan de slag te gaan. Gedurende een of twee weken wordt er geschreven, herwerkt en geoefend, waarna er drie weken intensief

gespeeld wordt. De voorstelling is nog onafgewerkt wanneer ze wordt opgevoerd, maar wordt **mede vormgegeven door het publiek**: hun reacties beïnvloeden hoe het stuk gespeeld wordt en evolueert.

Camping Sunset speelt (bijna) nooit voor een zaal: ze spelen hun voorstellingen op interessante locaties, binnen of buiten, waar ze voor vier of vijf weken neerstrijken. Op elke speellocatie voorzien ze ook een barretje of een kampvuur om na te praten. Zo proberen ze de directe band met het publiek te bevorderen.

Het initiatief leert niet alleen veel aan de kersverse acteurs van het collectief, maar ook aan haar publiek.

Verder lezen

- [Camping Sunset](#)

© Rafaël Bracke

16. Kwetsbaarheid en falen als toegang tot kunst, Ne Mosquito Pas

Ne Mosquito Pas heeft in vijf jaar tijd een eigenzinnige en subversieve ruimte gecreëerd waarin falen niet wordt vermeden, maar omarmd. Wat begon als een speelse, vrijblijvende ontmoeting in een huiskamer, groeide uit tot een reizend experiment dat de dynamiek tussen kunstenaars, publiek en instituties bevraagt.

Ne Mosquito Pas is een concept van Simon Van Schuylenbergh, Nathan Ooms en Anna Franziska Jäger. Het zijn avonden waarop ze podiumkunstenaars uitnodigen

om aan de slag te gaan met hun gefaalde en ongebruikte ideeën, zoals onuitgewerkte voorstellen uit notitieboekjes, scènes die nooit het podium hebben gehaald of bijzondere fascinaties waarmee ze tot nu toe niks konden doen in de context van een voorstelling. Deze ‘slechte’ ideeën die normaal gesproken nooit de repetitieruimte zouden verlaten, worden omarmd in korte solo-optredens. Toeschouwers krijgen zo een (vaak komische) **blik achter de schermen**.

Ne Mosquito Pas is een reactie op ons constante streven naar succes. “We leven en produceren in een neoliberaal systeem waarin competitie de sociale norm, en individueel succes de drijfveer is,” legt Simon Van Schuylenbergh uit. “Dan is falen als attitude voor creatie natuurlijk een manier om die focus op succes te bevragen. Ne Mosquito Pas is een uitnodiging om met meer zorg naar elkaar te kijken.”

© Leontien Allemeersch

Het concept van Ne Mosquito Pas maakt een **directe en kwetsbare interactie** met het publiek mogelijk. Het is een manier voor kunstenaars om in contact te komen met hun publiek, los van instituties. Daarnaast willen ze ook een platform bieden voor de frustraties bij afwijzing in de sector. Door het falen van een artistiek te ensceneren, stellen ze zich kwetsbaar op.

In 2023, na vijf jaar en vier seizoenen, sloot Ne Mosquito Pas af met een marathon van meer dan vijftig solo's in het Brusselse Decoratelier.

Door falen te laten zien aan een publiek, geef je inzicht achter de schermen: rond discriminatie en andere onderbelichte kwesties, maar ook rond de economische realiteit van de kunstensector.

Verder lezen

- ['Theatercollectief Ne Mosquito Pas viert onze innerlijke loser' \(De Standaard\)](#)
- [Bespreking Etcetera #1](#)
- [Bespreking Etcetera #2](#)
- [The Queer Art of Judith Halberstam \(2011\), boek ter inspiratie van Ne Mosquito Pas](#)

17. [Radicaal van onderuit, Toestand](#)

Radicale participatie is voor de Brusselse vzw Toestand de basis van hun werking. Wat betekent radicaliteit voor hen en wat betekent cultuur als je als instelling (bijna) alles uit handen geeft?

Toestand is een Brusselse vereniging die al ongeveer tien jaar leegstaande panden en locaties openstelt voor gemeenschapsgerichte organisaties en kunstenaars. De bedoeling is om laagdrempelige en inclusieve initiatieven **een plek te geven** om zichzelf te ontwikkelen. Toestand zelf biedt volledige vrijheid aan hun partners. “We zoeken ook geen specifieke verhouding tussen sociaal en artistiek werk,” legt

coördinator Bie Vancraeynest uit, “maar we focussen enkel op de gemeenschap. Een plek is geslaagd als het iets kan doen voor de buurt.”

Mensen volledig vrij laten in wat ze doen op een locatie is niet vanzelfsprekend en kan gevaarlijk gaan met frictie. “We hanteren daarom een zeer intensieve aanwezigheidspolitiek. We zijn zo vaak mogelijk aanwezig op onze plekken, en kunnen zo conflicten en spanningen anticiperen”, geeft Vancraeynest aan.

Hoewel Toestand volledig inzet op radicale participatie, staat dit **niet gelijk aan horizontaliteit**. Het is nog steeds Toestand die het roer in handen houdt van de eigen plekken, ten dienste van het publiek en alle partners, maar vooral ten dienste van het volledige project en de missie van de organisatie zelf.

© Nina Closson

Hoe wordt er dan beslist welke projecten wel of niet een plek krijgen? “Dat staat niet vast,” legt Vancraeynest uit. “We kijken individueel naar elk geval, omdat we maatwerk willen bieden op basis van elke deelnemer en ieder project. Iedereen vertrekt inherent van een ongelijk startpunt. Het is onmogelijk om een *‘one size fits all’*-beleid te voeren wanneer de mensen met wie we samenwerken zo divers zijn. We wijzen vaak voorstellen af, omdat de organisatoren ook nog op andere plekken terecht kunnen; heel wat mensen hebben dit privilege niet, maar ook zij verdienen een plek.”

Toestand werkt niet volgens een rigide methodiek, maar heeft wel een gemeenschappelijk referentiekader. “We houden ons aan een attitude van slogans en handelingsprincipes waarvan kan worden afgeweken, maar die wel harde grenzen trekt tegenover (onder andere) grensoverschrijdend en haatdragend gedrag. Een van de moeilijkste en belangrijkste lessen die we de voorbije jaren geleerd hebben, is dat je gedrag moet durven uitsluiten. Een inclusieve plek werkt alleen als ze ook **exclusief** durft te zijn”, concludeert Van Craeynest.

Verder lezen

- [Toestand vzw](#)

18. [Programmeren in partnerschap, De Roma](#)

In het Antwerpse Borgerhout is aan de Turnhoutsebaan De Roma te vinden, een oude cinema die na twintig jaar leegstand is omgetoverd tot een ware volksschouwburg. Als culturele speler in een hyperdiverse buurt, programmeert het geëngageerde muziek, film, literatuur en theater. Dit doet het in eigen projecten, in partnerschap met lokale organisaties of in samenwerking met grotere huizen en individuen.

De Roma vraagt zich continu af **wie ze bereiken** – en vooral wie niet. Hun maatschappijkritisch luik trekt een divers publiek, maar veel mensen blijven alsnog weg. “Als huis zit je altijd in een eigen bubbel: een vast publiek dat steeds terugkomt, en een ander dat de zalen nooit bereikt – zelfs als je heel open opstelt”, zegt Nassira Llouh van De Roma. Veel instellingen willen uit die bubbel breken en nieuw publiek aantrekken. Toch is het belangrijk om enkele kritische vragen te stellen.

“Wie zit er nu in jouw bubbel? Waarom wil je daarbuiten treden, en welke groepen wil je bereiken? Het mag niet de bedoeling zijn om eenmalig een nieuw publiek binnen te halen en jezelf dan een schouderklopje te geven omdat je ‘gediversifieerd’ hebt. Relaties aangaan met nieuwe groepen vraagt om het **opbouwen van vertrouwen**. Wij proberen een platform te delen met gemeenschappen, zonder machtsverhoudingen te creëren tussen De Roma en onze partners. Zulke relaties werken in twee richtingen: wij financieren, en zij brengen de input die wij nodig hebben.”

Als je samen met een groep programmeert, is het belangrijk om vooraf met hen in gesprek te gaan: wat hebben ze nodig, en wat willen ze binnen jouw huis zien gebeuren? Zo boekte De Roma een Riffijnse band nadat de Marokkaanse gemeenschap in Borgerhout vaak de vraag stelde om iets rond de Rifstreek van Marokko te organiseren. Toch blijven er, ook als de vraag uit de gemeenschap zelf komt, drempels voor sommige leden om het optreden bij te wonen.

Taal speelt daarbij een grote rol: veel voorstellingen zijn in het Nederlands en ook de communicatie van het huis verloopt uitsluitend in die taal. Voor wie minder vertrouwd is met het Nederlands vormt dat een belangrijke drempel.

Daarom is het cruciaal om als huis bewust te zijn van mogelijke obstakels die bepaalde groepen ervaren bij een bezoek aan je zalen. De beste manier om die te herkennen? Door het gesprek aan te gaan met de gemeenschap: vóór, tijdens en na de activiteit. Samen programmeren is in die zin altijd een wederzijdse verrijking.

Verder lezen

- [De Roma](#)

19. [Drempels wegwerken, Battersea Arts Centre London](#)

Langs de Londense Thames ligt Battersea, een groot district in het zuidwesten van de wereldstad. Het district heeft hun eigen theatergebouw, het Battersea Arts Centre (BAC), dat zich sinds 2020 profileert als een *relaxed venue*. Sindsdien zijn bijna al hun voorstellingen ook *'relaxed'* geworden.

Met de wissel van artistiek directeur van het Battersea Arts Centre in 2019, kwamen er veel vragen naar de oppervlakte: wat doet het huis goed? Wat kan het beter doen? Een van de grootste uitdagingen waarmee het huis worstelde was **inclusie**. De visie benadrukte dat iedereen welkom was, maar in de praktijk was dat niet helemaal waar. Er waren nog steeds veel drempels voor mensen met een beperking of neurodivergente personen. Het BAC besloot om samen te werken met Jess Thom, een maker met het syndroom van Gilles de la Tourette die al jarenlang strijdt voor mensen met Tourette. Zelf werd ze vaak afgezonderd uit het publiek of zelfs uit de zaal gezet bij voorstellingen omdat ze door haar *tics* andere mensen zou storen.

Het huis besloot radicaal in te zetten op ***relaxed performances***. Deze voorstellingen waren vooral bedoeld voor neurodivergente personen, maar bleken al snel wenselijk te zijn voor een groter publiek. Bij een *relaxed performance* worden de lichten niet volledig gedimd, mag het publiek vrij de zaal binnen en buiten lopen, kunnen mensen praten en mogen ze reageren op de voorstelling. Het publiek krijgt ook vooraf duidelijke en verstaanbare informatie aangereikt over de voorstellingen, in de gebouwen en op de website. BAC probeert de stijve cultuur die vaak nog aanwezig is in grote huizen te vermijden. “Doordat we volledig inzetten op toegankelijkheid kan iedereen van een gelijkwaardige ervaring genieten”, stelt het Britse cultuurhuis.

Het Battersea Arts Centre wil barrières niet alleen wegwerken, maar ook nieuwe barrières vermijden. Het doet dit om een gelijkwaardige ervaring te garanderen voor alle bezoekers.

Verder lezen

- ['Battersea Arts Centre champions disability rights' \(SW Londoner\)](#)
- [Battersea Arts Centre](#)
- [Jess Thom](#)

20. [Livestream, Cultuurconnect](#)

Heel wat mensen geraken niet tot cultuurhuizen. Mensen in woonzorgcentra en ziekenhuizen bijvoorbeeld, of mensen met een fysieke of mentale beperking ervaren veel drempels bij het culturele aanbod, onder andere door hun beperkte mobiliteit. *Livestreaming* kan het deze mensen mogelijk maken om toch kunst te zien.

Een van de organisaties die *livestreaming* beschikbaar stelt in het culturele veld is Cultuurconnect, een vzw die digitale diensten aan bibliotheken en cultuurhuizen aanbiedt. *Livestreams* van voorstellingen worden gefilmd in de huizen waar die zich afspelen en Cultuurconnect zorgt voor de nodige apparatuur. Er zijn echter niet genoeg middelen om elke voorstelling in Vlaanderen te filmen en uit te zenden. Als oplossing voor dit probleem besloot de vzw om het **publiek te betrekken**.

Cultuurconnect vraagt aan cultuurhuizen om een **eerste selectie** te maken: de voorstellingen mogen niet te lang duren, hebben bij voorkeur plaats in de namiddag en moeten een frontale setting op het podium hebben. Hierna is het aan het publiek. Cultuurpartners stellen het aanbod voor aan zorgcentra in hun buurt en tekenen in voor een of meerdere streams. Wanneer een voorstelling minstens zeventien geïnteresseerde partijen heeft, contacteert Cultuurconnect het huis waar die voorstelling aan verbonden is om verdere stappen te regelen.

Vervolgens worden enkele voorbereidende gesprekken en een test georganiseerd. Hierna kan de *livestream* van start gaan, waarbij het huis een korte inleiding geeft en iedereen kan genieten van kunst die dichtbij en bereikbaar is. Ook mensen die niet tot in de huizen komen zijn deel van je publiek.

Verder lezen

- [Livestreaming, Cultuurconnect](#)
- [Gezocht: lanceercentra en voorstellingen voor livestreamaanbod 2025-2026, Cultuurconnect](#)

Livestream naar zorgcentra © Sien Verstraeten

21. [Samenwerken rond communicatie, Kinderstreken](#)

Het navigeren van verschillende programma's kan overweldigend zijn, zeker als je niet echt thuis bent in de culturele wereld. Om programma's die voor eenzelfde publiek bedoeld zijn te centraliseren hebben acht huizen uit het Pajottenland een eigen platform opgericht.

Acht huizen uit de cultuurregio Pajottenland-Zennevallei hebben samen Kinderstreken gelanceerd, een overkoepelend initiatief dat alle culturele activiteiten voor kinderen en jongeren uit de streek verzamelt. Zo bereiken ze makkelijker meer mensen, en omgekeerd.

Het **gecentraliseerde platform** zorgt ervoor dat het doorploegen van websites van meerdere huizen niet meer nodig is. Ook voorstellingen die in samenwerking tussen verschillende huizen ontstaan zijn gemakkelijker te vinden.

In een halfjaarlijkse folder en op een permanente website kan iedereen uit de streek het volledige jongeren- en kinderaanbod vinden, ook wie in kleine gemeenten woont zonder cultuurhuizen. Communicatie is zo niet alleen eenvoudiger voor het publiek, maar ook voor de huizen zelf.

Ook de **ticketing** is gecentraliseerd. Als mensen dan besluiten om tickets te kopen voor een voorstelling worden ze niet meer van de ene naar de andere website meegesleurd. Eén platform, één ticketservice: dat is helder.

Kinderstreken stimuleert organisaties om **af te stemmen en samen te werken**. Zo biedt het extra aandacht aan omkadering bij activiteiten. Hiermee wordt het publiek gestimuleerd tot actieve cultuurbeleving.

Verder lezen

- [Kinderstreken](#)

22. Ethische kwesties rond gebruik digitale media, Kasper Jordaens

Digitale media bieden kansen om nieuwe en bestaande publieken te bereiken, maar ze brengen ook uitdagingen met zich mee voor artiesten en organisaties.

Cultuur en digitalisering raken steeds meer met elkaar verweven. Digitale media zijn echter geen neutrale instrumenten. De vraag is dan ook of je ze kunt negeren, en of een ethisch gebruik ervan mogelijk is. Over deze kwesties buigt digitaal kunstenaar en internetdeskundige Kasper Jordaens zich.

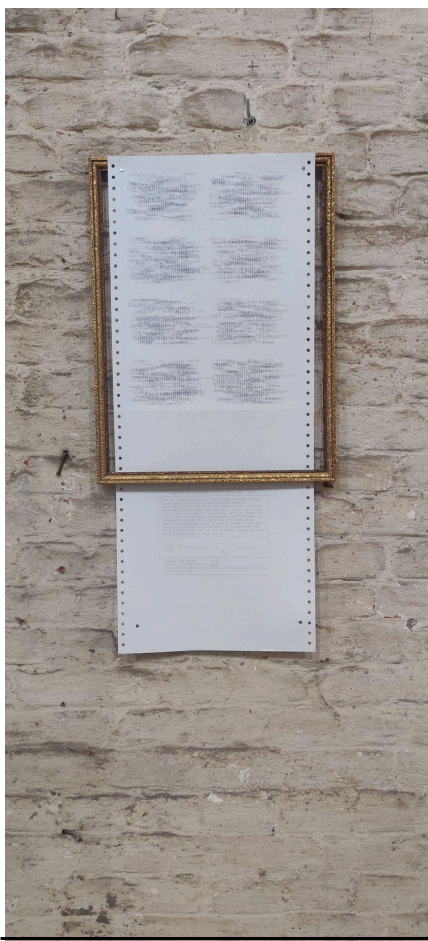
Jordaens' artistieke praktijk is geworteld in de **hackercultuur**, die technologie probeert te begrijpen om deze los te maken van het oorspronkelijke gebruik en nieuwe toepassingen te stimuleren. *Hacken* betekent het verstoren van de status quo en het uitdagen van kunstmatige grenzen aan technologie, opgelegd door commerciële of politieke actoren. Het zogenaamde 'hacktivisme' bevraagt hoe de samenleving (nieuwe) technologieën omarmt en gebruikt.

Kunstmatige intelligentie (AI) is de laatste tijd alomtegenwoordig en heeft invloed op zijn denk- en artistieke proces. AI is niet langer slechts een hulpmiddel, maar ook een inspiratiebron en samenwerkingspartner in het creatieve proces. In zijn werk – van artistiek onderzoek en installaties tot live-coderende performances – verweeft Jordaens technologie zonder de connectie met zijn publiek uit het oog te verliezen. Jordaens transformeert technologie van een gereedschap tot een expressiemiddel.

“Als muzikant kun je tegenwoordig bijna niet om Spotify heen; grafische en beeldende kunstenaars zitten vast aan Instagram,” stelt Jordaens. “Ook organisaties moeten zich online profileren op allerlei media. Er is simpelweg geen keuze: als je het niet doet, bereik je je publiek niet.”

Jordaens bekritiseert niet sociale media en technologie zelf, maar wel het feit dat ze in handen zijn van enkele **digitale grootmachten**. Meta, het moederbedrijf van Instagram en Facebook, en Spotify domineren hun respectievelijke markten.

“Alle data die via deze platforms worden verzameld, worden geanalyseerd door algoritmes. Je moet veel geld investeren om daaraan te ontsnappen. Bovendien kun je niet echt ontsnappen: je kunt je bereik vergroten, maar je hebt geen controle over wie wat te zien krijgt en hoe. De macht ligt volledig bij de grote platformen. Deze bedrijven halen niet alleen enorm veel persoonlijke en artistieke informatie uit hun data, maar kunnen deze ook doorverkopen. Het is ethisch problematisch dat zoveel gegevens over zoveel mensen in één databank samenkomen.”

Bovendien ben je bij deze platformen volledig **afhankelijk van algoritmes** om je publiek te bereiken. De mogelijkheid om zelf te bepalen wie je bereikt en in welke context, verdwijnt. Daar komt nog eens het winstbejag van deze bedrijven bij. “Op grote digitale platformen word je steeds getoond in een context waar je zelf geen controle over hebt”, vat Jordaens het samen.

De alomtegenwoordigheid van bepaalde media heeft een directe impact op de leefbaarheid van de sector, stipt Jordaens aan. “Spotify wringt artiesten uit. De vergoedingen per *stream* worden steeds lager, en bij minder dan duizend *streams* krijg je helemaal niets. Daarnaast moet je zelfs een registratiepremie betalen om je muziek op het platform te krijgen. Alleen als je een groot volume aan muziek produceert, wordt Spotify interessant. In zo’n systeem maken kleinere artiesten nauwelijks nog kans.”

© Kasper Jordaens

Als reactie ontstaan er **tegenbewegingen**, zoals Mastodon. Dit onafhankelijke, *open source* sociale mediaplatform werkt met een gedecentraliseerd systeem: elke server binnen het platform functioneert los van de andere servers. Hierdoor wordt het eigenaarschap door één bedrijf vermeden. Bovendien bevat Mastodon geen advertenties en wil het niet ‘koopbaar’ worden. “Tegenbewegingen zoals Mastodon hebben een positieve impact op het welzijn van een organisatie of artiest: je bent niet meer onderhevig aan een algoritme waar je zelf geen controle over hebt”, poneert Jordaens.

Voor artiesten en organisaties kunnen alternatieve platformen een verademing zijn. Hoewel het nog niet mogelijk is om volledig op zulke initiatieven te vertrouwen voor publiekswerking, is het van groot belang dat zowel artiesten als organisaties deze blijven ondersteunen, benadrukt Jordaens.

Verder lezen

- [kaotec](#)
- [Mastodon](#)

23. [Inspraak-denktank ‘I have a dream’, Zinnema](#)

In 2017 richtte het Brusselse open talentenhuis Zinnema de denktank ‘I Have a Dream’ op. Dit initiatief ontstond vanuit de noodzaak om de invloed van een kleine, geprivilegieerde groep beslissers ter discussie te stellen. Het groeide uit tot een immer leerrijk experiment.

Zinnema ondersteunt, promoot en ontwikkelt projecten van vrijetijdskunstenaars, die als hobby of uit noodzaak uiting geven aan hun verbeelding, uit en rond Brussel. Zinnema programmeert doorgaans *bottom-up*, op basis van aanvragen uit de lokale

gemeenschap. Soms gebeurde de selectie participatief, waarbij ook externen betrokken werden bij het proces.

Uit de voorstellen en aanvragen kwam een gedeelde behoefte naar voren: een gesprek in gang zetten over **eerlijke selectiecriteria en de rol van een kleine, machtige groep** die beslissingen neemt met brede impact. Daarnaast was er een sterke wens om te werken rond *Black History*, koloniale ervaringen en dekolonisatie in de kunsten.

Het team van Zinnema erkende dat deze thema's niet uitsluitend door een wit team en instituut konden worden aangepakt. Hierop werd een denktank samengesteld, bestaande uit mensen van Afrikaanse (of Afro-Europese) afkomst. Deze externe denktank **adviseert** Zinnema over Afrikaanse geschiedenis en dekolonisatie. De groep bekijkt de thematische insteek van het seizoen en gaat in dialoog met het team over inhoud, selectie en communicatie.

Na een eerste periode nam Audrey Leboutte de leiding over de denktank. Zij maakte aanvankelijk deel uit van de groep en ging later bij Zinnema aan de slag als artistiek coördinator. Ze legt uit waarmee ze instemde om aan de denktank deel te nemen: "Zinnema was vanaf het begin transparant over hun budgettering. Die transparantie is een belangrijk aspect van de methodologie."

De groep kreeg catering en maakte een studiereis naar Londen, maar ontving geen verdere vergoeding, wat voor de deelnemers een uitdaging was. Dit werd een belangrijk leerpunt binnen het project. Er vonden ook confronterende gesprekken plaats met het team, dat workshops volgde en zich actief verdiepte in de thematiek. "Gelukkig waren er groepsleden die zich bewust waren van de machtsdynamiek", legt Leboutte uit. "Het was niet eenvoudig om te bepalen hoe ver de **beslissingsbevoegdheid** van de denktank reikte. Hoe ver kun je gaan in het programmeren van bepaalde onderwerpen, en hoe blijft dit in lijn met het bestaande programma?"

Voor de kunstenaars die zich sinds het bestaan van de denkgroep aanmelden, is het geruststellend om te weten dat er een denktank is die zich toespitst op deze thematieken, en dat hun project dus gedragen wordt door een bredere groep.

Verder lezen

- *Book of dreams, Brussels artists decolonizing the city*
- Expo: 'I have a dream exposed'

© Guillaume Kayacan

24. Participatief programmeren, De Curatoren, 30CC

Een publiek aantrekken dat anders moeilijk de weg naar je zaal vindt, nieuwe perspectieven binnenbrengen in je organisatie of een brug slaan tussen publiek en cultuurhuis: er zijn talloze redenen waarom steeds meer

---

organisaties kiezen voor participatieve programmering. Maar hoe doe je dit op een duurzame manier? Het Leuvense 30CC toont hoe het kan.

In 2018 initieerde het Leuvense cultuurhuis 30CC het Curatorenprogramma om een **frisse blik** op de werking te krijgen. Ze wilden ontdekken of het betrekken van bewoners bij de programmatie hierin een rol kon spelen. 30CC gaf studenten van de KU Leuven de opdracht om samen met bezoekers van Leuvense buurtcentra een programma samen te stellen.

Tien enthousiaste mensen waren bereid om deel te nemen. Ze kregen een rondleiding in de Schouwburg en volgden workshops waarin ze criteria bepaalden voor de programmering (niet te ingewikkeld, niet saai, nostalgisch, grappig, ...) en richtten zich ook op de ervaring van het publiek (je veilig en welkom voelen, een gevoel van samenhang, theater dat je doet reizen). Met deze inzichten selecteerden de deelnemers artiesten en voorstellingen.

Na een jaar van testen, verfijnen en documenteren besloot 30CC het project voort te zetten. Met steun van het Cera Impulsfonds kregen kwetsbare jongeren en ouderen **inspraak** in wat er op de Leuvense podia te zien zou zijn. Hun bijdrage had niet alleen invloed op de programmatie, maar ook op de interne werking van het cultuurhuis en de samenwerking met partners.

Drie jaar later groeide de vraag, zowel vanuit partnerorganisaties als curatoren, om het project niet te laten eindigen en het om te vormen tot een **structurele manier van samenwerken**. Om dit beter te kunnen uitvoeren werden de trajecten 'jongeren' en 'ouderen' uitgebreid tot vier deelprogramma's die een eigen planning, insteek en dynamiek hebben: jonge nieuwkomers in het land, leerlingen van de middelbare scholen uit de buurt, studenten aan de KU Leuven en UCLL, en ouderen die op vrijwillige basis meewerken. Ondertussen werd een vijfde pijler toegevoegd, geënt op klassieke muziek.

De partners waarmee ze samenwerken verschillen van groep tot groep. Zo kan elk deelprogramma sterk focussen op wat zij exact nodig hebben in het culturele veld van de stad Leuven.

Deze vijfdeling is echter niet het einde van het traject van het Curatorenprogramma: in de toekomst wil 30CC oversteken maken tussen beide om te onderzoeken hoe die elkaar positief kunnen beïnvloeden. Wat begon als een project is uitgegroeid tot een manier van samenleven in een culturele democratie.

Verder lezen

- [De Curatoren, 30CC](#)
- [“Als burgers programmeren”. Een methodisch kader omtrent participatief programmeren. Gemaakt door 30CC, Buurtcentra Leuven, 't Lampeke, De Ruimtevaart en TRILL, met de steun van Demos en Cera.](#)
- [Het idee van *cultural democracy* uiteengezet.](#)
- Andere praktijkvoorbeelden van participatieve programmatie
  - [ART FOR ALL, Globe Aroma](#)
  - [Zomerfabriek](#)
  - [Jeugdfilm](#)
  - [CC Leopoldsburg](#)
  - [CC Het Spoor](#)
  - [kleinVerhaal](#)
  - [BUDA](#)
  - [Kraakcollectief](#)
  - [JEF festival](#)

25. [Over inspraak: de Wijkjury van het TheaterFestival](#)

Elk jaar presenteren verschillende festivals hun officiële selecties met tromgeroffel en – in het geval van het TheaterFestival – met een brede jury. Het TheaterFestival brengt jaarlijks de beste voorstellingen van het afgelopen

---

seizoen samen. Deze producties worden geselecteerd door een vakjury en (sinds 2023 ook door) een Wijkjury. Het doel van de Wijkjury is om een publiek dat nauwelijks of nooit in theaterzalen komt te betrekken bij het kiezen van de beste voorstellingen die Vlaanderen en Brussel te bieden hebben.

De Wijkjury werkt naast de vakjury en bestaat uit een groep van ongeveer tien personen met verschillende leeftijden en culturele achtergronden, die **weinig of geen ervaring met theater** hebben. Potentiële leden van de Wijkjury worden via mond-tot-mondreclame en sociaal-culturele organisaties benaderd. De jurybegeleiders zorgen ervoor dat de groep complementair is.

Er is een Wijkjury in Brussel, Gent en Antwerpen, en elke jury bekijkt andere voorstellingen. De Wijkbuddy, een begeleider uit het culturele veld, stippelt uit welke voorstellingen de jury zal bezoeken en begeleidt hen gedurende het jaar bij het bijwonen van tien voorstellingen.

Na elke voorstelling volgt een levendige discussie. Maandelijks **reflecteren** de juryleden over wat ze zagen en daarvan vonden. Op het einde van de rit kiezen de Wijkjury's hun favorieten, die vervolgens tijdens het TheaterFestival worden geprogrammeerd. Op die manier dragen de juryleden actief bij aan de samenstelling van het programma.

De Wijkjury sluit aan bij de missie van het TheaterFestival om een **meerstemmig festival** te zijn, dat zowel op, achter als voor de scène de hedendaagse maatschappelijke en artistieke tendensen weerspiegelt. De missie van het festival is om met een open blik en solidaire houding elk jaar opnieuw tegemoet te komen aan de noden en perspectieven van hun theaterpubliek.

Deze ambitie wordt niet alleen via de Wijkjury nagestreefd. Het festival heeft oog voor diverse behoeften en belangen, zoals *relaxed performances*, een stille ruimte voor mensen die behoefte hebben aan rust, boventiteling, meertalige communicatie,

rolstoeltoegankelijkheid, duidelijke signalisatie, toegankelijkheidsfiches per activiteit en begeleiding op aanvraag.

Verder lezen

- [Wijkjury, het TheaterFestival](#)

© Casper Buijendijk

26. [Artistieke inhouden bemiddelen, artistieke vrijheid en publieksverbreding, hetpaleis](#)

Wanneer er controverses ontstaan over kunst wordt er meestal bemiddeld. Is het ook een optie om de inhoud aan te passen in overleg met de kunstenaar, of komt de artistieke vrijheid dan in het gedrang?

Artistieke vrijheid is een breed concept: wat een verregaande vorm van expressie is voor de ene, is een standaard omtrent kunst voor een ander. Wanneer je als maker langs verschillende instellingen passeert, kan er **onverwachts wrijving** ontstaan tussen je werk en het publiek. Het is vaak moeilijk om in te schatten wat als

---

choquerend ervaren kan worden, en de afweging maken om bepaalde stukken van een werk aan te passen aan een publiek kan vrij snel het idee van artistieke vrijheid aantasten.

In het Antwerpse hetpaleis, waar podiumkunsten worden gepresenteerd voor een jong publiek, zijn zo'n onverwachts **schurende waardekadens** geen nieuwigheid. Bij kinderen en jongerentheater is het niet makkelijk om in te schatten wat wel en niet goed ontvangen zal worden. Zo was er in het verleden een voorstelling waarin een homoseksuele kus gedeeld werd door twee acteurs; een groep kinderen die in het kader van een schoolvoorstelling waren gekomen, zetten de boel meteen op stelten. Toen de ouders van deze kinderen hetpaleis nadien contacteerden, was het een kwestie van bemiddelen.

© Karolina Maruszak

“Wanneer je moet uitleggen waarom een bepaalde scène in een stuk zit, zit je vaak tussen twee vuren,” licht Hussein Mahdi van hetpaleis toe. “Ouders willen gerustgesteld worden, en makers willen in hun artistieke vrijheid gerespecteerd

---

worden. De uitleg die je aan boze ouders geeft, is niet je eigen mening maar een **bemiddeling**. Je zou kunnen zeggen dat kunst de vrijheid heeft om alles te doen, punt uit. Dan ga je die kinderen of misschien zelfs de hele school niet meer terugzien. Het blijft belangrijk om je doelgroep goed te begrijpen, ook al gaat dit soms in tegen je eigen gedachtegoed.”

Na een voorstelling kan je artiest en publiek natuurlijk proberen samen te brengen in een gesprek, maar dat is niet altijd mogelijk. Het blijft een uitdaging voor makers om hun voorstellingen aan te passen, of om te experimenteren met vorm zodat de gesprekken nadien niet meer nodig zijn.

Verder lezen

- [hetpaleis](#)
- [Schooluitstap naar hetpaleis \(GVA\)](#)

27. [Het huis als ontmoetingsruimte, De Warande en Bibliotheek Permeke](#)

Een huis is tegenwoordig vaak meer dan een plek voor het maken en beleven van kunst; het is ook een sociaal netwerk en een plaats waar mensen samenkomen. De deuren openen en je huis openstellen voor een publiek met verschillende noden kan soms spanningen veroorzaken tussen verschillende bezoekersgroepen. De Warande en de Bibliotheek Permeke lichten toe hoe ze hiermee zijn omgegaan.

- **Hoe De Warande openheid en veiligheid combineert**

De Warande, een multidisciplinair cultuurhuis en bibliotheek in Turnhout, profileert zich al jaren als een **open plek**. Het is een ontmoetingsplaats voor veel mensen in de stad, met een programma vol aandacht voor kinderen en jongeren.

Hun inkomhal, die overdag en 's avonds open is, is ingericht om samenkomst te faciliteren. Ook jongeren spreken er graag af, komen er studeren of komen er

gewoon opwarmen in de winter. In het voorjaar van 2024 hing een kleine groep rond in de ruimtes die **niet voor het publiek** bedoeld zijn: de benedenverdieping waar de parking, vergaderzalen en toiletten zijn gelegen. Daar zorgden ze voor serieuze overlast: ze vielen bezoekers, artiesten en personeel lastig, bespotten muren met graffiti en er waren zelfs verschillende vechtpartijen.

De Warande greep in omdat bezoekers en medewerkers zich onveilig voelden. Er werd eerst gewerkt met jeugd- en preventiediensten maar dat had weinig effect. De Warande besloot dan om hun **interne reglement** aan te passen: het gebouw werd opgedeeld in zones met toegankelijke en niet-toegankelijke ruimtes voor het publiek. Dit werd duidelijk aangegeven met signalisatie.

Op basis van dit reglement kon de politie bij overlast ook ingrijpen, en in geval van het negeren van verwittigingen ook plaatsverboden opleggen. Natuurlijk is het betrekken van de politie een laatste redmiddel. De Warande focust in de eerste plaats op **duidelijke communicatie** van het reglement en strengere controle met camera's en extra bewaking. Zo is de overlast sterk gedaald.

© Bie Bertels

- **‘De kubus’: een jongerenplek in Bibliotheek Permeke**

Andere huizen richten een aparte plek in voor jongeren en geven hen **inspraak** in de activiteiten en het beheer. Bibliotheek Permeke in Antwerpen krijgt veel jongeren over de vloer die rondhangen tussen school en thuis, met elkaar afspreken of komen studeren. Dat ging niet altijd goed samen met de andere gebruikers van de bibliotheek.

In 2022 bouwde Bibliotheek Permeke zijn eet- en leescafé om tot een **jongerenbibliotheek** met de naam ‘de kubus’. Het is de plek waar jongeren tussen 15 en 25 jaar gezellig kunnen samenkomen. ‘De kubus’ biedt gratis wifi, comfortabele zetels, goede studieplekken en een boekenselectie rond thema’s uit

---

de leefwereld van jongeren. Bovendien faciliteert het de toegang tot workshops waar jongeren hun verhalen kunnen omzetten naar beeld, kunst, tekst of performance.

De bibliotheek heeft enkele jeugdwerkers aangetrokken die de kubus uitbouwen tot een ruimte **voor én door jongeren**. Jeugdwerker Laure Ruts vertelt: “Jongeren moeten het gevoel krijgen, ‘ik word hier aangesproken en gezien’. ‘Mijn ideeën worden gehoord én er wordt iets mee gedaan.’” Jongeren kunnen hun eigen boekentips vormgeven voor in de boekenrekken, als ‘sfeerbeheerder’ andere studerende jongeren ondersteunen of hun gratis kopje koffie of thee afwassen.

Tweemaal per jaar lanceert de bib een **open oproep** onder jongeren voor ideeën die tijdens een projectdag uitgewerkt worden. ‘De kubus’ heeft ook een **young board** die de ruimte en het programma mee beheert. Hun opdracht stopt niet bij ‘de kubus’: ze worden ingeschakeld om mee te denken over hoe de hele bibliotheek beter op jongeren kan inspelen.

“We ondersteunen en begeleiden de jongeren zodat ze zo goed als alles zelf in handen kunnen nemen, zelf knopen doorhakken en de jongerenbibliotheek samen vormgeven: van de collectie en het interieur tot de activiteiten. Zo maken ze de missie zichtbaar én voelbaar,” licht Ruts toe. “Zo kwam een jongere naar ons toe die eenzame leeftijdsgenoten bij elkaar wou brengen. We gingen met hem rond de tafel zitten: wat heb je nodig, hoe starten we, hoe pakken we dit aan? ‘*Unlonely*’ werd geboren, een plek waar eenzame jongeren elkaar kunnen ontmoeten. Intussen zijn deze samenkomsten een vaste waarde geworden in de bibliotheek en is er een hechte gemeenschap ontstaan.”

Verder lezen

- [De Warande](#)
- [Artikel rond overlast in De Warande \(RTV\)](#)
- [De kubus](#)
- [Over Permeke, JINT vzw](#)

- Over jeugdbibliotheek Permeke, Antwerpen magazine

28. Samenwerken, symbiotische partnerrelaties bij VIERNULVIER

In plaats van zelf alle facetten van publiekswerking te willen afvinken, kan je duurzame samenwerkingen aangaan met organisaties of kunstenaars die over een complementaire expertise beschikken. Als partners kan je elkaar versterken. Kunstinstelling VIERNULVIER gaat zo'n partnerschap aan met Jong Gewei, Platform K en Gouvernement.

Platform K onderzoekt hoe dansers met een beperking een fundamentele invloed kunnen uitoefenen op de wereld en de toekomst van de hedendaagse dans. **Jong Gewei** is een podiumkunstenplatform voor mensen vanaf 16 jaar – even divers als het straatbeeld – die hun talenten willen ontdekken en verder willen ontwikkelen voor een even divers publiek. **Gouvernement** is een nomadisch platform voor ontwikkelings- en presentatiekansen voor opkomend en zoekend talent in uiteenlopende contexten, en voor diverse publieken.

Deze organisaties ontwikkelen een manier van werken **vanuit de noden** van een bepaalde groep die ondervertegenwoordigd is in de gemeenschap en in het huis. Hoewel VIERNULVIER deze uitgekende expertise graag wil benutten en ondersteunen, beschikt het niet over de tijd en vaardigheden die hiervoor nodig zijn. De organisatie ging daarom **partnerschappen** aan met bovenstaande organisaties, en biedt in ruil infrastructuur, aanvullende expertise en een internationaal netwerk.

© Agnes De Maeseneir

Verschillende grote organisaties werken samen met partners wier werking zich richt op ondervertegenwoordigde groepen. Het kan leiden tot een **sybiotische relatie** waar beide partners de vruchten van kunnen dragen, mits er aan een aantal voorwaarden wordt voldaan.

Potentiële partners vind je door een open en nieuwsgierige houding: **kennismaken** met organisaties uit de buurt kan veel opleveren. Communiceer duidelijk over wat jij en zij nodig hebben, waar jullie elkaar kunnen versterken en hoeveel ruimte je elkaar kunt en wilt geven.

De manier van werken en plannen, het gebruik van ruimte en andere werkgewoontes van partnerorganisaties verschillen soms van de reguliere werking

van een huis. Dit veronderstelt een **vertrouwensrelatie** tussen deze partners en de verschillende teams (programmatie, techniek, zakelijk, planning, communicatie en publiekswerking).

Om goed te kunnen samenwerken is het noodzakelijk dat iedereen elkaar leert kennen. Informele ontmoetingsmomenten en overleg kunnen hierbij helpen. Grote verschillen in **schaal** (een groot huis versus een collectief met veel vrijwillig engagement) mogen geen drempel vormen om naar elkaars werkvormen te luisteren en daarvoor open te staan.

Een valkuil is dat een huis partners zoekt om diversiteit af te vinken zonder er zelf van te leren. Partnerschappen houden ook wederzijdse **leerprocessen** in: wat kan het instituut leren over zijn impliciete normen en uitsluitingsmechanismen, en hoe kan het inclusiever en meerstemmig zijn? En wat kan een partner leren van het huis over creëren en publiek maken?

Verder lezen

- [Residenten VIERNULVIER](#)
- [Platform K](#)
- [Jong Gewei](#)
- [Gouvernement](#)

29. [Jongeren met kunst in contact brengen, Soundcast, Concertgebouw Brugge](#)

Het is niet gemakkelijk om een publiek te bereiken dat gewoonlijk niet naar klassieke muziek luistert of naar hedendaagse dans kijkt. Soundcast, de jongerenwerking van Concertgebouw Brugge, toont een mogelijke manier om een brug te slaan tussen de instelling en een toekomstig publiek.

Soundcast is een initiatief waarbij een groep jongeren, verbonden aan het Concertgebouw Brugge, voorstellingen dichterbij hun *peers* brengt. Ze **selecteren zelf** zeven voorstellingen per seizoen uit het aanbod van het Concertgebouw. De tickets voor deze voorstellingen kosten slechts zeven euro.

Naast deze drempelverlagende formule zetten ze ook in op communicatie van jongere tot jongere. Als reporters doen de Soundcasters verslag van festivals en voorstellingen, soms met een exclusieve blik achter de schermen of een interview. Zo ontstaat een **communicatiesysteem van en voor jongeren**. Dat slaat aan: jongeren worden immers vaak het makkelijkst overtuigd door andere jongeren.

Daarnaast werkt Soundcast ad hoc eigen ideeën en projecten uit. Deze zijn steeds gelinkt aan het programma of het seizoensthema van het Concertgebouw. Een voorbeeld hiervan is AM Tisch, een driedelige podcast waarin een panel van jongeren in gesprek gaat over gender, etniciteit en opvoeding. De podcasts dienen bovendien als instap voor klasgesprekken in het secundair onderwijs. Dergelijke projecten die door jongeren zelf worden uitgewerkt zijn intensiever, en de focus van Soundcast ligt vooral op contentcreatie over de programmatie en *peer-to-peer* communicatie.

Het Concertgebouw Brugge zet sterk in op klassieke muziek en dans voor jongere doelgroepen, zowel binnen het leerplichtonderwijs als in familiecontext. Die eerste stap helpen zetten en jongeren een **eerste ervaring** met klassieke muziek of dansvoorstellingen bieden, staat voor het Concertgebouw centraal.

Verder lezen

- [Jongerenplatform Soundcast](#)

30. [Work-in-progress voor publiek, O. Lab Rotterdam](#)

Het publiek betrekken bij de artistieke zoektocht van kunstenaars kan interessante perspectieven opleveren. Als artiest krijg je feedback op je *work-in-progress* en als publiek kan je even in het brein van een artiest kruipen. Het Rotterdamse O. Festival maakt alvast plaats voor onaffe werken en waardevolle verbindingen.

Al meer dan tien jaar vindt in Rotterdam het O. Festival plaats, een week vol opera, muziek en theater op verschillende locaties in de stad. Het initiatief wil opera openen voor een breder publiek, en wordt gesteund door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Rotterdam. In 2024 vonden 30.000 bezoekers hun weg naar het festival.

Al een drietal jaar is O. Festival ook de locatie voor O. Lab. De voorstellingen onder deze noemer nodigen het publiek uit om deel te worden van het creatieve proces van een kunstenaar. De makers presenteren **onaffe voorstellingen en vroege prototypes** die het publiek in hun ruwe vorm kan bekijken. Nadien mogen ze ideeën en meningen delen, zodat de artiest die kan verwerken.

“Bij O. Lab zit je als publiek dicht op het maakproces van de artiesten en kruip je in het hoofd van de bedenkers”, vertelt artistiek leider Guy Coolen. Het concept heeft een dubbel positief effect: het publiek krijgt een inkijk in het creatieve proces en voor kunstenaars is niet alleen de ontvangen feedback waardevol, maar ook de mogelijkheid om al een band met het publiek op te bouwen.

O. Lab benadrukt het **exclusieve karakter** van deze inkijk, die normaal gesproken voorbehouden is aan een select gezelschap. Anderzijds heeft zo'n inkijk juist een **drempelverlagend potentieel** en wordt het ingezet om het draagvlak voor kunst te vergroten, vertelt Cools.

“Sommige kunstenaars vertellen hoe hun ouders hen ondersteunen in hun praktijk. Anderen delen hoe ze een performance in de openbare ruimte hebben afgeblazen

omdat ze het simpelweg niet aandurfd. Het zijn dingen die laten zien dat kunstenaars ook maar gewoon mensen zijn.”

Verder lezen

- [O. Festival](#)
- [WORM](#)

31. [Muziek buiten de muren, walden festival](#)

Het walden festival, dat plaatsvindt in en rond het Brusselse Leopoldpark, is een initiatief van de makers van Klarafestival en fungeert als de informele tegenhanger ervan. Het brengt klassieke muziek in een meer ontspannen setting, waardoor bezoekers even kunnen ontsnappen aan de vaak strikte codes en conventies van het genre. Zo wordt de drempel naar klassieke muziek verlaagd voor een breder publiek.

Veel mensen associëren Klarafestival met de klassieke muziekcodes: het voelt (onterecht) als een elitaire aangelegenheid met een publiek uit een vrij specifieke demografie, vertelt Esther De Soomer, verantwoordelijke voor gemeenschapsprojecten en duurzaamheid. Het is echter niet zo dat andere publieken niet welkom zijn, integendeel.

“Er zijn mensen die nieuwsgierig zijn maar niet komen omdat ze te veel drempels ervaren,” geeft De Soomer aan. “Die zijn er in het bijzonder bij klassieke muziek: zelfs in de cultuursector leeft het onterechte idee dat dat wel een erg **elitaire aangelegenheid** is. We moeten dus werk maken van meer openheid en mensen het gevoel geven dat ze welkom zijn. Dat vraagt om inspanningen op verschillende niveaus.”

Experimenteren met **alternatieve formats** helpt om dat te bereiken. In en rond het Brusselse Leopoldpark kunnen bezoekers een weekend lang genieten van een divers aanbod aan concerten, binnen en buiten, voor jong en oud, met eten en

drinken. Het festival voelt lossler, er zijn geen uitgebreide inleidingen en concerten zijn beperkt tot een maximum van drie kwartier.

De focus ligt op het genieten van klassieke muziek in een ontspannen en groene omgeving. Daarom zullen er bijvoorbeeld geen symfonieën op het programma staan. Alles voelt kleinschaliger en gezelliger, maar vooral ook laagdrempeliger: er wordt gewerkt aan gastvrijheid zodat iedereen zich welkom voelt.

De reacties op het festival zijn positief en de organisatie is tevreden met de opkomst. “Mensen vinden het fijn dat je met kinderen kan komen,” vertelt De Soomer. “Toen ik vorig jaar sprak met mensen van de doelgroepen die we hadden uitgenodigd, bleek dat zij die gezelligheid en laagdrempeligheid heel positief ervaren hebben. Je voelt je welkom, dat is een beetje de betrachting, al kunnen we zeker nog meer stappen zetten in het bereiken van nieuwe publieken.”

Het weglaten van gespecialiseerde infrastructuur verlaagt de drempel, maar kan ook **frictie en uitdagingen** met zich meebrengen. Zo komt iedereen toe bij een ligconcert in een gezellig geroezemoes, maar aan het begin van het concert wordt iedereen stil. Bezoekers wordt gevraagd hun telefoon uit te schakelen en tijdens de voorstelling geen gebruik te maken van het sanitair.

Ervaren concertgangers brengen vaak spontaan de gangbare etiquette mee. Er is zelfs een bepaalde schroom als er bijvoorbeeld een opstelling met tapijtjes gebruikt wordt, zoals op Klarafestival gebeurde bij een *late night* jazz concert. “Mensen zijn vaak geneigd om toch eerst op de stoeltjes achterin te zitten. Pas als er iemand gaat liggen, wordt dat voorbeeld gevolgd. Dus dan zie je plots toch allerlei drempeltjes.” Het publiek van Klarafestival is bijvoorbeeld ook het vol-is-vol-principe zoals dat op Walden gehanteerd wordt, niet gewend. “Dat zorgt weleens voor frictie, omdat het publiek andere codes gewend is.”

Bovendien is de verstillling en de bijhorende intimiteit een belangrijk deel van de **aantrekkingskracht** van klassieke muziek, stelt De Soomer. Hoewel ze persoonlijk

---

soms uitgekeken is op de rigide gedragscodes (niet hoesten, niet klappen tussen delen, ...), vindt ze dat die ook een bepaalde ervaring faciliteren. “Enerzijds denk ik: doe mij maar die *relaxed performances* en laat mensen filmpjes maken en klappen wanneer ze willen. Anderzijds is het misschien net waardevol om die ruimte voor verstillung aan te bieden, waar vandaag ook een grote behoefte aan is.”

Daarom speelt Walden zich af op verschillende locaties, en daar wordt in de programmatie rekening mee gehouden. Het hoofdpodium is in open lucht en versterkt, daar komen vanzelf concerten terecht waarbij een beetje geroezemoes niet stoort en rondlopende kinderen alleen maar bijdragen aan de sfeer. Op andere locaties is de opstelling dan weer klassieker.

Verder lezen

- [Klarafestival](#)
- [walden festival](#)

© Bjorn Comhaire

32. Werken met ervaringsdeskundigen, Art Inclusive (Lasso)

Voor organisaties is het niet altijd eenvoudig om te achterhalen welke drempels er zijn en hoe ze die kunnen wegnemen. Een van de mogelijkheden is om ervaringsdeskundigen programma's te laten volgen en naar hen te luisteren. Dat is wat Lasso, het Brussels platform voor cultuurparticipatie, enthousiast vormgeeft.

Lasso ondersteunt Brusselse organisaties om kunst en cultuur bereikbaar te maken voor iedereen. Met het project Art Inclusive wil Lasso de cultuurparticipatie van mensen met een handicap verbeteren door samen te werken met verschillende sectoren en *communities*. Door **netwerking en kennisuitwisseling** te stimuleren, kunnen deze groepen elkaars noden en wensen beter leren kennen. Gevoed door die wisselwerking kunnen ze samenwerken aan een inclusiever cultuuraanbod.

Daarnaast zet Lasso een aantal proeftuinen op om te experimenteren met inspraak, participatie en cultuurbeleving. Een van die experimenten is een samenwerking met HandiKNAP, een projectwerking van Groep INTRO. Groep INTRO is verspreid over Vlaanderen en Brussel, en streeft naar een inclusieve samenleving door hulp te bieden aan mensen en sectoren op alle sociale niveaus. “Door alle proeftuinen loopt eenzelfde rode draad: de blik verruimen van wat mogelijk is, handicap of niet, en al doende stereotypen doorbreken. Zo willen we aantonen dat deelname aan het culturele leven voor iedereen een positieve en zinvolle ervaring kan zijn.”

De ervaringsdeskundigen van HandiKNAP zetten zich in om jongeren en volwassenen te **sensibiliseren** over het leven met een handicap. Voor Art Inclusive bezochten zij drie kunstenfestivals: het Theaterfestival, Kunstenfestivaldesarts en het stadsfestival Plazey. Deze evenementen streven ernaar om inclusief te werken, ook voor mensen met een handicap. De ervaringsdeskundigen gaven na de

festivals hun feedback en aanbevelingen aan de organisaties in kwestie, zodat ze gericht kunnen inzetten op inclusie tijdens de volgende edities van de festivals.

Verder lezen

- [Art Inclusive, Lasso](#)
- [Blink Brussel](#)
- [het TheaterFestival](#)
- [Kunstenfestivaldesarts](#)
- [Plazey](#)

© Groep Intro

33. [Werken met een charter, Kaaitheater](#)

Sommige kunst- en cultuurhuizen delen hun visie over waar hun huis voor staat met alle gebruikers (medewerkers, kunstenaars en publieken) in de vorm van een charter. Als gast wordt je geïnformeerd waar het huis voor staat, en het is een uitnodiging om je daarin in te schrijven. GC De Platoo en Kaaitheater lichten hun charter toe.

Voor het Brusselse GC De Platoo is iedereen die over de vloer komt een actor in het streven naar **radicale inclusiviteit**. De Platoo wil die doelen aan publiek, aanbieders, workshopgevers en artiesten communiceren in de vorm van een charter. Door het huis te betreden, schrijven bezoekers zich in in het overkoepelend doel van ‘radicaal inclusief’ te werk gaan.

“En, in alle vriendschap: als ze zich daar niet achter scharen, dan hoeven ze niet naar de Platoo te komen”, zegt centrumverantwoordelijke Lies Van Overschée. Ook dat is deel van het proces: (nieuwe) publieken aantrekken verloopt in trage stapjes, met vallen en opstaan.

Kaaitheater verbindt zich ertoe een gezond, welbewust en respectvol klimaat te scheppen voor iedereen die betrokken is bij het realiseren van hun missie, van bezoekers tot klanten, leveranciers, en anderen. Ze werken daarvoor met een charter rond **non-discriminatie, integriteit, fair practice en goed bestuur**.

Leidinggevenden maken het onderwerp laagdrempelig en bespreekbaar.

Medewerkers van Kaaitheater gedragen zich ook tegenover externe organisaties, bezoekers, partners, en anderen volgens dit charter. Wanneer discriminatie zich toch voordoet, spreken collega's de betrokkene(n) hierop aan.

Verder lezen

- [De Platoo](#)
- [Charter Kaaitheater](#)

34. Wat Pokémonjagers ons leren. Middelheimmuseum

Kunst wordt door verschillende mensen anders gebruikt of geïnterpreteerd, soms tot verrassing van de kunstenaars of organisaties. Dat gebeurt geregeld in het beeldenpark van het Middelheimmuseum. Het team ontdekte bijvoorbeeld dat een burn-outcoach het beeldenpark bezoekt voor therapeutische sessies, en dat als speelterrein diende voor Pokémon GO.

Het Middelheimmuseum in Antwerpen beslaat dertig hectare park- en tentoonstellingsruimte. Bezoekers mogen gratis binnen, met openingsuren afhankelijk van het seizoen. Het park vormt een welkome groene oase te midden van een grote drukke stad. Daarnaast heeft het erfgoedwaarde met honderden beeldhouwwerken. Met de honderden vierkante meters groen laveert het park **tussen publieke ruimte en tentoonstellingsruimte.**

Op een zaterdagmiddag in 2018 verzamelden zich ongeveer 2000 Pokémonjagers op zoek naar digitale monstertjes. Sara Weyns, directeur van Middelheimmuseum, vertelt er met verwondering over. “Als museum redeneren we vaak vanuit onze museale opdracht: de zorg voor de kunstwerken, hoe ze worden opgesteld en hoe we diverse publieken kunnen toeleiden naar die werken en wat ze ons vertellen. Een Pokémon GO-evenement **leek haaks te staan op onze missie**, en werd door sommige andere bezoekers als storend ervaren. Onze eerste impuls was om dat ongevraagde bezoek zo snel mogelijk buiten te krijgen. In plaats daarvan zijn we met hen in gesprek gegaan.”

Door te luisteren en observeren ontdekten ze dat sommige Pokémonjagers de kunstcollectie wel degelijk kenden. Sterker nog, sommigen hadden op basis van die kennis zelfs Pokémon verstoep.

“Wat leren die bezoekers ons over onze kunstwerken en het beeldenpark? Waar hebben zij nog behoefte aan? We noemen het ‘anders’ of ‘oneigenlijk’ gebruik, maar

---

wat zegt dit over ons? Het heeft ons aangezet om de samenwerking met onze burens, die in eerste instantie niets met kunst te maken hebben, concreet te maken. Denk aan de Universiteit Antwerpen, de sportdienst van de stad, het Middelheimziekenhuis of het Universitaire Centrum voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie.”

In plaats van deze functies strikt te scheiden, streeft het team van het Middelheimmuseum ernaar om nieuwsgierig te zijn naar de onverwachte vormen van gebruik.

Verder lezen

- [Middelheimmuseum](#)
- [Pokémon GO, Middelheimpark \(HLN\)](#)

Pokémonjagers © Middelheimmuseum

35. Abonnement voor meerdere huizen, Cubo Kortrijk

Wanneer je beslist om deel te nemen aan kunst kies je vaak voor een artiest of huis dat je al kent. Ook abonnementen worden meestal gekocht in huizen die in de *comfort zone* van toeschouwers liggen. Om publiek uit te nodigen om nieuwe artiesten en huizen te ontdekken, werkte Schouwburg Kortrijk een alternatieve formule uit.

Tickets en abonnementen kosten geld. Het is logisch dat dit ervoor zorgt dat het publiek keuzes moet maken: bij welk huis neem ik een abonnement? Voor welke kunstactiviteit koop ik tickets? Volgens de Schouwburg Kortrijk zorgt dit ervoor dat toeschouwers steeds voor dezelfde huizen en artiesten kiezen. Het is immers een financieel risico om nieuwe artiesten en huizen te verkennen.

Als oplossing brengt de Schouwburg Kortrijk in samenwerking met Kunstencentrum BUDA en de Budascoop een **gezamenlijk maandelijks abonnement**: CUBO. Voor twintig euro per maand kan je onbeperkt genieten van alle podiumkunst, participatieve kunstprojecten en films in deze huizen. Voor veertig euro per maand reserveer je twee aansluitende zitjes per voorstelling of film voor jezelf én je cultuurmaatje.

Bovendien wordt het publiek mee betrokken in de cultuurscène van Kortrijk: tien procent van het abonnement wordt geïnvesteerd in Durf2030, een project dat andere sociaal-culturele projecten met een positieve invloed op de stad steunt.

CUBO stimuleert publiek om te **experimenteren** met voor hen minder bekende artiesten, kunstvormen, genres, en locaties. Dit door de financiële drempel tot deelname weg te nemen en te verleggen naar het maandelijks abonnement. CUBO communiceert ook met leden via een tweewekelijkse nieuwsbrief en whatsapp, en stimuleert hen om programma's uit te proberen en *last-minute* deel te nemen. Er ontstaan zo gemeenschappen tussen de CUBO-leden die samen op ontdekking gaan.

Meer dan 80% van de CUBO-leden geeft aan meer naar het podium- en filmaanbod te komen, en 60% geeft aan zelfs extreem veel meer naar het aanbod te komen. Sinds CUBO heeft Schouwborg Kortrijk een duidelijke publieksopbouw vanuit het theaterpubliek richting dans, klassieke muziek, jazz, hedendaags circus, ...

De deelnemende huizen hebben ook een focus op artiesten die onderbelicht zijn in de samenleving. Dankzij CUBO bouwen de partners een publiek op voor minder bekende makers. Nieuw publiek voor makers draagt immers bij aan het ontwikkelingstraject van een artiest.

Verder lezen

- [Schouwborg Kortrijk](#)
- [BUDA](#)
- [Hoe werkt CUBO?](#)
- [Durf2030](#)

36. [Een therapietuin voor en met bewoners, Woonzorgcentrum Parkhof](#)

Woonzorgcentrum Parkhof in Machelen ziet toe op een aangenaam leefklimaat voor de ouderen die er verblijven. De binnentuin van het gebouw is aangelegd in samenwerking met kunstenaar Rudy Luijters, maar de concrete invulling ervan gebeurt door de bewoners zelf.

In het park van Machelen staat het woonzorgcentrum Parkhof, een pand dat in 2017 werd gerenoveerd, en oud en nieuw combineert: de originele gebouwen zijn niet gesloopt, maar vormen de basis waarop de nieuwe stukken zijn aangelegd. Deze mix tussen oud en nieuw vinden we ook terug in de kunstentuin in het midden van het hof.

Kunstenaar Rudy Luijters combineert **tuinontwerp en beeldende kunst**: binnen de modern ogende en afgelijnde tuin zijn rustieke ontwerpen toegevoegd, gaande van vogelhuisjes en houten lichtpalen tot een stenen waterbak. Bovendien heeft Luijters

samengewerkt met enkele therapeuten om deze tuin in een echte **therapietuin** te veranderen – onder andere door materiaalgebruik en het verloop van de padjes – voor de bewoners van het centrum met dementie.

Waar mogelijk nemen deze ouderen ook zelf deel aan de plantenkeuze en het onderhoud van de tuin, waardoor zij opnieuw geconnecteerd worden met een toegankelijke natuurlijke omgeving. “De kunstentuin is meer dan een tuin: het **verbindt de bewoners** van het woonzorgcentrum met de natuur, terwijl ze er zelf invulling aan geven”, stelt Parkhof. “Voor de bewoners is de tuin meer dan een kunstwerk; het verbindt hun heden en verleden door de tuin te verzorgen.”

Verder lezen

- [Woonzorgcentrum Parkhof](#)
- [Rudy J. Lijters](#)
- [Woonzorgcentrum Machelen](#)
- [Biodivers Zorggroen](#)

© Parkhof Machelen

37. Kennismaken met cultuur voor nieuwkomers, *ART FOR ALL* - Globe Aroma

Kunstenaars en kunstliefhebbers in gedwongen migratie ondervinden in België heel wat drempels om aan cultuur deel te nemen. Niet alleen is het moeilijk om de weg te vinden in het scala aan activiteiten, ook de prijs van een voorstelling en de sociale regels binnen een huis kunnen drempels vormen. Daar probeert Globe Aroma met het programma *ART FOR ALL* aan tegemoet te komen.

Globe Aroma is een artistieke werk- en ontmoetingsplaats die ruimte, tijd en een netwerk biedt aan kunstenaars en kunstliefhebbers met een achtergrond als nieuwkomer. Samen met lokale spelers werkt Globe Aroma aan een culturele ruimte zodat mensen met een precair burgerschap kunnen deelnemen aan kunst, hetzij als maker, hetzij als toeschouwer.

Met het programma *ART FOR ALL* wil Globe Aroma mensen met een achtergrond van gedwongen migratie kennis laten maken met het artistiek aanbod. *ART FOR ALL* bestaat uit **een driemaandelijks programma**, met elke maand vijf à zes activiteiten en bezoeken in kunsthuizen en festivals in België, in alle disciplines.

De activiteiten worden geselecteerd door een groep van ongeveer tien leden die maandelijks het culturaanbod via brochures, websites en digitale agenda's te screenen. Deze groep staat ook in contact met actoren uit de kunstensector zoals programmatoren, communicatiemedewerkers, cultuurbemiddelaars en gidsen waarmee ze hun netwerk en kennis uitbreiden. De programma's zijn in alle opzichten **divers**: zowel in artistieke discipline als in genderidentiteit, origine en leeftijd van de kunstenaar(s).

Maandelijks worden de activiteiten **voorgesteld en toegelicht** tijdens het *ART FOR ALL*-salon in verschillende talen (Nederlands, Frans, Engels, Pasjtoe, Spaans, Arabisch, ...). Deelnemers kunnen vragen stellen en zich inschrijven voor de voorgestelde activiteiten van die maand. Bovendien nodigt Globe Aroma geregeld een artiest uit om in conversatie te treden met de nieuwkomers.

Voor elke activiteit spreken de deelnemers af in Globe Aroma waar ze worden verwelkomd door vrijwilligers die zorgen voor de groep, het transport, de tickets, de ontmoeting met het kunsthuis en extra informatie.

ART FOR ALL werkt niet alleen drempels weg. Het biedt deelnemers ook de mogelijkheid om het functioneren van het kunstenveld – en de mensen die erachter zitten – te leren kennen. Deelnemers werken aan hun sociale vaardigheden en breiden hun netwerk uit, wat hen helpt in hun latere professionele en sociale leven.

ART FOR ALL is gratis en wordt mogelijk gemaakt met de financiële steun van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de Nederlandstalige overheid en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Verder lezen

- [*ART FOR ALL* - Globe Aroma](#)

38. *Pay what you can*: Solidariteit onder bezoekers

Prijzdifferentiatie is alomtegenwoordig in de cultuursector, maar de bestaande systemen zijn verouderd. Verschillende instellingen experimenteren daarom met ‘*pay what you can*’ of ‘*pay what you want*’-systemen. Kaaitheater en VIERNULVIER werken al een paar jaar met dat systeem, en delen wat ze gaandeweg hebben geleerd.

Prijzdifferentiatie is een gangbare praktijk in de cultuursector. Conventionele prijsdifferentiatie gaat uit van verschillen in de **kwaliteit van beleving** enerzijds (vooraan of balkon, een VIP-behandeling, ...) en van de **betaalcapaciteit** en betaalbereidheid van deelnemers anderzijds. Zo wordt vaak een gereduceerd tarief aangeboden voor jongeren. Leeftijd is echter niet de beste maatstaf voor prijsdifferentiatie: sommige studenten hebben vermogende ouders en sommige dertigers leven in precaire omstandigheden.

Manieren om hiermee om te gaan zijn ‘*pay what you can*’ of ‘*pay what you want*’-systemen. Hierbij bepalen bezoekers zelf een bijdrage, want niet iedereen is sociaal-economisch gelijk. Een standaardtarief lijkt haalbaar voor de gemiddelde deelnemer, maar is soms te duur voor anderen. *Pay what you can* is een uitnodiging aan alle deelnemers om te beslissen welk tarief het beste bij hun sociaal-economische positie past. Het achterliggende principe is dat wie meer kan betalen dan het standaardtarief, lagere tarieven mogelijk maakt voor wie het minder breed heeft.

- **Lessen van Kaaitheater en VIERNULVIER**

Kaaitheater en VIERNULVIER experimenteren sinds 2021 met prijsdifferentiatie op basis van *pay what you can*. In lijn met hun motto ‘*How to Be Many?*’ probeert Kaaitheater tickets zo toegankelijk mogelijk te maken voor zoveel mogelijk mensen. Ook voor VIERNULVIER was het de bedoeling om te werken aan financiële drempels om een diverser publiek te bereiken. Wat hebben ze daaruit geleerd?

Het is omslachtig om bezoekers volledig vrij te laten in de prijsbepaling. Deelnemers willen graag een **richtprijs**. Kaaitheater biedt een suggestie (bijvoorbeeld twintig euro), en twee lagere en hogere tarieven. Bij VIERNULVIER kiezen bezoekers zelf uit drie prijscategorieën voor toegangstickets: goedkoop, iets duurder en duurst.

Ook de **communicatie** over dit nieuwe systeem en de toelichting zijn belangrijk, zonder mensen te stigmatiseren. Bijvoorbeeld: “Als bezoeker ben je vrij om een lager tarief te kiezen als dat je bezoek vergemakkelijkt. Kan je je een hogere ticketprijs veroorloven? Dan zorg jij ervoor dat anderen minder kunnen betalen.”

Na de testfase volgde de **evaluatie**. Ticketinkomsten bleven in beide organisaties stabiel omdat de aankopen mooi verdeeld zijn over de verschillende tarieven. Bezoekers blijken heel solidair. Kaaitheater stelde een mini-enquête op in deze testfase en de reacties waren overduidelijk positief.

Dankzij *pay what you can* worden theaterbezoeken voor een aanzienlijke groep mensen **toegankelijker**: 22% van de respondenten komt daardoor vaker naar Kaaitheater, het trekt ook 19% over de streep om een ticket te kopen. Door *pay what you can* komt er veel jong en nieuw publiek: 25% van de respondenten komt voor het eerst, en 45% is onder de 35 jaar.

Kaaitheater gebruikt deze differentiatie voor al hun voorstellingen. De traditionele reductietarieven zijn binnen dit nieuwe systeem niet meer van toepassing en ook de

---

abonnementen worden opgeheven. De zeer goedkope tarieven voor mensen in armoede (Paspartoe, Artikel 27) blijven wel geldig voor wie daar recht op heeft.

Bij VIERNULVIER beschikken bijna alle podiumvoorstellingen over drie ticketprijzen. Voor concerten is het moeilijker om dit systeem uit te rollen. VIERNULVIER is daar afhankelijk van partnerorganisaties. Ook in het Kaaitheater was dit aanvankelijk een uitdaging, maar na gesprekken met hun partners lukte het om hun prijsbeleid toe te passen in de meeste samenwerkingen.

Het staat vast dat *pay what you can* een bewezen methode is om ticketprijzen te differentiëren en zo tegemoet te komen aan de verschillen in koopkracht van je publiek.

Verder lezen

- [Pay what you can bij Kaaitheater](#)
- [Pay what you can bij VIERNULVIER](#)

39. [Starten met luisteren, kleinVerhaal](#)

Als kunstenaar is het niet eenvoudig om contact te leggen met de buurt. Participatieve kunstpraktijk kleinVerhaal zet sterk in op grondig en langdurig luisteren om de buurt te leren kennen.

KleinVerhaal is een participatieve kunstpraktijk die tegen de achtergrond van havenstad Oostende een inspirerende **ontmoeting- en creatieplek** organiseert waar mensen vanuit alle geledingen van de maatschappij, inclusief de meest kwetsbaren, in de kunsten duiken.

KleinVerhaal start niet meteen met het op poten zetten van een groot project. De eerste stap is altijd om de buurt te leren kennen. Ze zoeken naar **wat er leeft in de wijk** en welke verhalen er spelen. “Als we een artistiek project met een bepaalde

---

wijk willen opzetten, kamperen twee medewerkers er eerst minstens een half jaar door een leegstaand pand te huren”, stelt kleinVerhaal. “Van daaruit vertrekken we om gesprekken aan te gaan op café, in de winkel, in het kapsalon.”

De **diversiteit in het team** van kleinVerhaal maakt deze interactie mogelijk. De medewerkers spreken Nederlands, Frans, Arabisch en Spaans, en hun uiteenlopende leeftijden zorgen ervoor dat elke wijkbewoner wel iemand kan vinden om connectie mee te maken. Het team waarmee je werkt, is dus heel belangrijk voor het aantrekken van een brede groep mensen.

Tijdens die verkennende fase organiseren ze af en toe een bijeenkomst. Dat kan bijvoorbeeld een filmavond zijn, een concert of een diner. Die samenkomsten zijn laagdrempelig, eenvoudig te bereiken en worden **aangepast op basis van de ervaringen** met de wijk. Zo’n bijeenkomst is de uitgelezen kans om de organisatie voor te stellen aan de buurt.

Kunst en gemeenschap zijn voor kleinVerhaal de twee pijlers die elkaar nodig hebben. Ze maken elkaar mogelijk. Het eigenlijke kunstproject wordt pas geïntroduceerd wanneer de voorvereisten aanwezig zijn. “Wij gebruiken de gemeenschap als tool en kunst als bindmiddel. Er ontstaat een gemeenschap die mensen triggert. Ze worden aangetrokken door de sfeer die er hangt, veel meer dan door het kunstproject. Pas als de gemeenschap ontstaat, ontspruit bij de groep ook de ambitie om een project op poten te zetten”, deelt kleinVerhaal mee.

Luisterend starten is een bewuste keuze. KleinVerhaal probeert de gemeenschap binnen te brengen in het denkproces van de kunstenaar en focust op fundamentele vragen over de betekenis van kunst binnen een wijk, stad en maatschappij.

Er wordt pas verder gepland nadat er een half jaar is kennisgemaakt met de wijk. Dan brengt kleinVerhaal **kunstenaars** aan. Ze werken voornamelijk met film en muziek. “Die keuze moet gemaakt worden om een kunstenaar uit te nodigen. Voor de rest plannen we niet op voorhand.”

Ook na de introductie van kunstenaars en het medium blijft het project gedragen door de buurt. De film wordt in eerste instantie aan de deelnemers gepresenteerd, en lokt veel mensen uit de wijk. De deelnemers kunnen mee op tour om aanwezig te zijn bij debat en dialoog over de film. Deze case is ook illustratief voor **de grenzen van openheid**. Desalniettemin blijft kleinVerhaal in eerste plaats een kunstorganisatie, gericht op een artistiek project.

Ze zouden maatschappelijk of educatief verder kunnen werken, maar ze richten zich op kunst – altijd met volle aandacht voor en binnen de gemeenschap. “Op een bepaald moment kan je een aanwijsbaar bewijs zien of de gemeenschap breed genoeg vertegenwoordigd is. Indien niet, houd je het project nog even in en probeer je gericht de groepen nog te betrekken”, vertellen ze.

- **Een praktijkvoorbeeld: De Brommerclub**

Een van hun projecten begon met het idee om brommerclubs op te richten in verschillende buurten. Hans van kleinVerhaal ging twee keer per week in een wijk in Waregem op een bankje zitten met twee brommers, een bak gereedschap en koffie. Buurtbewoners kwamen langs om te praten en brachten telkens weer nieuwe mensen mee die geïnteresseerd zouden zijn. Uiteindelijk groeide dit uit tot een club met zo’n zeventig leden: mecaniciens, mensen die gadgets breien, fotografen die een kalender maakten, ... Het project groeide zo richting de gemeenschap.

De case van kleinVerhaal illustreert hoe het loont om de wijk in te trekken en de bewoners te leren kennen vooraleer je je artistiek project vormgeeft. Zo kan je **inspelen op de noden van de buurt**.

Verder lezen

- [kleinVerhaal](#)

40. [Deelnemen dankzij buddies, Concertgebouw Brugge](#)

Sommige mensen hebben nood aan gezelschap of ondersteuning om naar een voorstelling te gaan. Werken met *buddies* kan ervoor zorgen dat ze je zaal bereiken én dat er ook buiten de muren banden worden gesmeed.

Een *buddy* is iemand die in hun vrije tijd deelneemt aan activiteiten en dit plezier wil delen met iemand die nood heeft aan gezelschap of ondersteuning. Het kan gaan om mensen met interesse in kunst die drempels ondervinden vanwege eenzaamheid, een handicap of ziekte, leeftijd, ... Niet enkel oudere mensen kunnen er tegenop zien om alleen naar een kunstactiviteit te gaan.

De *buddy* kan begeleiden van en naar huis, ondersteunen bij het binnengaan en bewegen in de ruimte, en het gevoel scheppen dat je niet alleen bent, bijvoorbeeld tijdens het wachten voor het binnengaan of tijdens de pauze. Idealiter wordt er bij het samenbrengen van *buddy* en deelnemer rekening gehouden met gedeelde interesses, leeftijd en gender.

- **Vier het leven: *buddies* voor ouderen**

Er komt een moment waarop je als liefhebber van muziek en dans fysiek niet langer in staat bent om naar een voorstelling te gaan. Het project 'Vier het leven' organiseert culturele uitstappen voor ouderen die niet meer alleen kunnen of willen gaan. Zij worden van deur tot deur begeleid door vrijwilligers, zodat ze samen van cultuur kunnen genieten. Vier het leven is een initiatief van Cera en Cultuurvuur vzw, in samenwerking met Vier het Leven Nederland.

- **Concertgebouw Brugge: *buddies* voor wie minder mobiel is**

De *buddy* haalt deelnemers thuis op, maakt tijd voor een drankje of praatje, zit samen in de zaal en brengt hen achteraf ook weer terug. Op deze manier ervaart de doelgroep niet alleen de artistieke voorstelling, maar ook het sociale aspect van uitgaan, wat isolement en eenzaamheid kan doorbreken. Met deze inspanning voorkomt Concertgebouw Brugge dat trouwe kunstliefhebbers gedwongen afscheid moeten nemen van concertbezoek.

Het Concertgebouw heeft een groep vrijwilligers die deze rol opnemen en gratis deelnemen aan de voorstelling. Ze maken het deelnemers die een *buddy* wensen zo makkelijk mogelijk om te reserveren en af te spreken. Een deelnemer vertelt: “Ik ging naar een voorstelling in het kader van twintig jaar Concertgebouw. Twintig jaar geleden had ik een abonnement op het Concertgebouw, daarom wilde ik heel graag naar deze voorstelling gaan. Zowel de vrijwilliger als ik bleken muziekliefhebbers te zijn, dat was heel tof. Ik herleefde helemaal tijdens de uitstap.”

Verder lezen

- [Vier het leven](#)
- [Vier het leven, Concertgebouw Brugge](#)

41. [Nieuwe omgevingen: de cross-sectorale kunstpraktijk van Ciel Grommen en Seasonal Neighbours](#)

Kunstenaar Ciel Grommen overbrugt in haar praktijk de afstand tussen kunst en andere domeinen. Ze werkt locatiespecifiek en treedt telkens opnieuw in interactie met een bepaalde context en de mensen die daar deel van uitmaken. Deze manier van werken brengt heel wat uitdagingen met zich mee. Hoe bereik je de mensen waarmee je wil werken, en hoe verhoud je je tot hen als buitenstaander? Hoe loop je niet in de val van eenzijdige extractie? En wie is je publiek?

Met het collectief Seasonal Neighbours, dat Grommen in 2017 oprichtte, onderzoekt ze de context van de seizoenarbeid. “Ik werk altijd samen met anderen: niet alleen met kunstenaars, ook met experts, bewoners, ervaringsdeskundigen, ... Daardoor wordt mijn werk snel in het hokje van de participatieve kunsten geduwd en worden de deelnemers niet beschouwd als publiek. Voor mij is die grens vaak niet erg duidelijk, ik zie hen net wel als een publiek omdat zij de groep zijn waartoe ik mij richt”, legt Grommen uit.

Seasonal Neighbours typeert de methode van Grommen: ze beslist om rond een bepaalde thematiek te werken en gaat vervolgens op zoek naar mensen die daar een **sterke voeling** mee hebben. Het ‘publiek’ dat zo ontstaat, staat ver af van de eerder passieve bezoekers die we doorgaans met publiek associëren.

Niet alleen is er dus sprake van een andere betrokkenheid, het publiek dat Grommen met zulke trajecten voor ogen heeft, staat vaak **ver af van het traditionele kunstpubliek**, dat ze eveneens wil bereiken. “Dat zijn andere circuits, andere netwerken”, deelt Grommen. “Ik koppel dat heel bewust los, bijvoorbeeld in mijn communicatie, want je bereikt die publieken met een andere taal en een ander medium. Een artikel in Het Belang van Limburg of een poster die je ophangt bij de Aldi zien er heel anders uit dan een post op Instagram.”

Een **ander publiek vraagt met andere woorden om andere communicatie**. “Met Seasonal Neighbours werken we voor lokale interventies met lokale media, zijn we lang aanwezig op een plek, gaan we relaties aan met netwerken of vinden we een ingang via sleutelpersonen. Onze online aanwezigheid daarentegen richt zich specifiek op het professionele kunstenveld.”

Ook wanneer Seasonal Neighbours tentoonstelt in Z33 wordt er in de eerste plaats gemikt op het kunstpubliek: de seizoensarbeiders zelf zijn afwezig. “Daar kwam natuurlijk kritiek op, maar het was een bewuste keuze om hen niet gericht uit te nodigen. Een kunstencentrum is voor velen van hen onbekend terrein. De sociale codes zouden tot ongemak kunnen leiden en zelfs bedreigend kunnen aanvoelen. **Sociaal ongemak** is niet per definitie slecht, maar het was in dit geval niet wenselijk. Als je met een niet-kunstpubliek wil werken, moet je als kunstenaar zelf de verplaatsing maken en je kwetsbaar opstellen, eerder dan te roepen dat zij naar jou moeten komen. Dat is althans mijn visie op participatie”, stelt Grommen.

Grommen vindt het belangrijk om parallel aan zo’n tentoonstelling ook terug te keren naar de context in kwestie, al is dat geen evidentie. “Voor de helft van de betrokken kunstenaars was het heel moeilijk om met dat project terug te keren naar

---

de oorspronkelijke context. Ik was bang om koloniaal over te komen, want zonder die terugkoppeling voelde het als pure kennis extractie, zonder echte uitwisseling. Ik vond het belangrijk om wel terug te keren, maar dat maakt je heel kwetsbaar als kunstenaar. Een veelgehoorde kritiek is dat die mensen niet om kunst hebben gevraagd, en dat klopt: de reacties zijn dus niet altijd enthousiast. Maar wanneer wordt er ooit gevraagd om kunst, wanneer beantwoordt kunst aan verwachtingen? Mij lijkt het belangrijk dat je als kunstenaar verantwoordelijkheid neemt voor je werk en de reacties daarop incasseert.”

Verder lezen

- [Ciel Grommen](#)
- [Seasonal Neighbours](#)

© Ciel Grommen

42. Audiobeschrijving. *The Isomo Project II* en *Gravity*

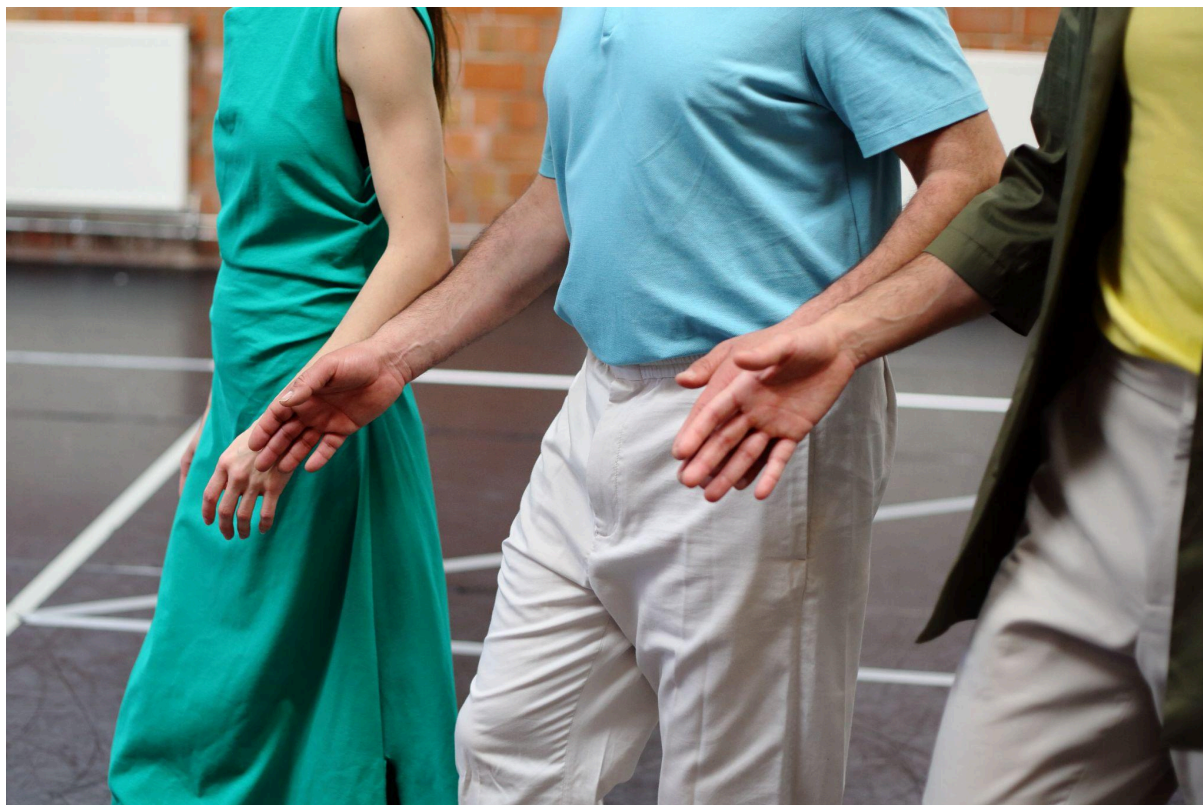
Audiobeschrijving biedt visueel beperkte publieken de kans om theater, dans, opera of mediaproducties (zoals tv-programma's en films) te volgen. Een stem beschrijft tussen de dialogen en geluidseffecten door wat er te zien is, zoals lichaamstaal, gezichtsuitdrukkingen en bewegingen.

Audiobeschrijving wordt ook gebruikt bij audiogidsen voor tentoonstellingen en bij evenementen zoals muziekfestivals. In sommige creaties maken audiobeschrijvingen intrinsiek deel uit van het artistieke en creatieve proces.

Projecten die de inclusiegedachte vanaf de start meenemen, leiden tot onconventionele vormen van audiobeschrijving die de rijkdom van alle zintuigen verkennen en toegankelijkheid tot een integraal onderdeel van de artistieke creatie verheffen. We lichten twee voorbeelden toe.

- ***The Isomo Project II***

The Isomo Project II, van choreografe Iris Bouche, experimenteert met audiodescriptie van dans. De poëtische audiodescriptie wordt een kunstwerk op zich. Iris Bouche wilde van de audiodescriptie ook een esthetische ervaring maken. Daarvoor werd ze bijgestaan door Staging Access VZW en het expertisecentrum rond toegankelijkheid in de cultuur van de Universiteit Antwerpen, OPEN. Dit project laat zien hoe verrijkend audiobeschrijving kan zijn, ook voor groepen zonder visuele beperking.

© Marit Stocker

- ***Gravity (and other attractions)***

Een ander voorbeeld is de voorstelling *Gravity (and other attractions)* van Un-Label Performing Arts Company. *Gravity* is een hedendaags danstheaterduet tussen een Engelstalige danseres en een gebarentalige danser. De poëtische Engelse audiobeschrijving, geschreven door Max Greyson, ontstond in dialoog met de regisseur, choreografen, performers, muzikanten, gebarentolken en mensen met een visuele beperking. De audiobeschrijving vormde het uitgangspunt van de voorstelling. De audiobeschrijving is niet alleen bedoeld voor blinde en slechtziende toeschouwers, maar verrijkt de ervaring voor alle bezoekers.

Verder lezen

- *Gravity (and other attractions)*

- [The Isomo Project II](#)
- [Het Isomo Project van Iris Bouche, KMSKA](#)
- [OPEN, Universiteit Antwerpen](#)

43. [Het Ramadan Friendly-label, Kaaitheater \(en Brussel\)](#)

In maart 2023 lanceerde Kaaitheater het *Ramadan Friendly*-label samen met een tiental andere cultuurhuizen in Brussel. Met dit label willen ze cultuur toegankelijker maken voor moslims die vasten tijdens de ramadan. Uit een rondvraag bleek dat moslims tijdens deze periode beduidend minder aan culturele activiteiten deelnemen. Met het *Ramadan Friendly*-label wilden de huizen die drempel verlagen.

In [een artikel in De Standaard](#) verduidelijkte Fatima-Zohra Ait El Maâti – stadscurator bij Kaaitheater en samen met programmator Maria Dogahe initiatiefnemer van het label – wat het plan precies is. “Eigenlijk gaat het om **eenvoudige ingrepen**. Zo laten we toeschouwers toe om tijdens de voorstelling iets te eten of te drinken, of de zaal te verlaten. Daarnaast voorzien we vegetarische of halal catering, gratis water en een stille ruimte voor gebed of bezinning. Belangrijk is dat alles in een warme, informele sfeer gebeurt en het hele publiek op de hoogte is.”

Andere maatregelen zijn het informeren over het gebruik van onder andere naakt, luide muziek, stroboscopisch licht of geweld in voorstellingen via *content* en *trigger warnings*. Het volledige charter is online beschikbaar.

De introductie van het label lokte naast positieve ook **negatieve reacties** uit. Onder andere toenmalig minister van Cultuur Jan Jambon toonde zich een koele minnaar van het initiatief. Hij sprak destijds over “religieuze inmenging in de cultureel-artistische praktijk” en meende dat

met name de waarschuwingen aan het publiek omtrent de inhoud van een voorstelling ook zouden kunnen leiden tot zelfcensuur bij kunstenaars.

Barbara Van Lindt, algemeen en artistiek coördinator bij Kaaitheater, liet in een reactie aan VRT weten begrip te hebben voor de opmerking van Jambon, in die zin dat het gebruik van *content warnings* beter gecontextualiseerd had kunnen worden. Die zijn er louter en alleen om het publiek toe te staan een **geïnformeerde keuze** te maken en zo onaangename ervaringen te vermijden, en zijn bovendien steeds meer courant in de culturele sector. Deze waarschuwingen komen niet enkel vastende moslims ten goede, zo weet Kaaitheater, maar kunnen in het algemeen bijdragen aan een gevoel van veiligheid in de theaterzaal.

In die zin ligt het initiatief volledig in lijn met de ambitie van Kaaitheater om, onder het motto *How To Be Many?*, een **breed publiek** aan te spreken. Sinds het *Ramadan Friendly*-experiment heeft Kaaitheater hun toegankelijkheidsbeleid uitgebreid. Zo wordt er zowel voor als na de voorstelling gratis water aangeboden, is het oke om tijdens de voorstelling iets te drinken of eten, en wordt er – waar mogelijk – een stille ruimte voorzien.

Verder lezen

- [Kaaitheater goes *Ramadan Friendly*](#)
- [Toegankelijkheid bij Kaaitheater](#)